

T.C.

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KADIN YOKSULLUĞU: SEÇİLMİŞ ÜLKELER ÜZERİNE BİR İNCELEME

Hazırlayan

Elif Sena YAYLA KONUŞ

160434109

İktisat Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Tuba AKAR

KARAMAN – 2020

T.C.

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KADIN YOKSULLUĞU: SEÇİLMİŞ ÜLKELER ÜZERİNE BİR İNCELEME

Hazırlayan

Elif Sena YAYLA KONUŞ

160434109

İktisat Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Tuba AKAR

KARAMAN – 2020

TEZ ONAY SAYFASI FORMU

Doküman No	FR-285
İlk Yayın Tarihi	05.02.2018
Revizyon Tarihi	
Revizyon No	00
Sayfa No	1/1

KADIN YOKSULLUĞU: SEÇİLMİŞ ÜLKELER ÜZERİNE BİR İNCELEME

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 22.01.2020

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan : Prof. Dr. Mehmet ALAGÖZ

Üye : Doç. Dr. Sinem YAPAR SAÇIK

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Tuba AKAR

İmzası

Bu tez, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 09.01.2020 tarihli ve 02/16 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Doç. Dr. İdris Nebi UYSAL

Mühür
İmza

Hazırlayan

Kalite Sistem Onayı

ÖNSÖZ

Bu çalışma; Kadın Yoksulluğu: Seçilmiş Ülkeler Üzerine Bir İnceleme başlığı adı altında yoksulluk, kadın yoksulluğu ve kadın yoksulluğu ile ilgili mücadele politikaları açısından incelenmiştir.

Yoksulluk, insanların temel ihtiyaçları olan beslenme, barınma, giyinme, sağlık ve eğitim gibi ihtiyaçlara ulaşmada yaşanan zorluklar bütünü olarak tanımlanabilmektedir. Dünyanın en büyük sorunlarından biri olan yoksulluk her geçen gün artmaktadır. Ekonomik ve sosyo-kültürel kaynakların adil dağıtılamaması, gücün sadece gelişmiş ekonomiye sahip kesimde toplanması gibi nedenler yoksulluk oluşumuna zemin hazırlamıştır.

Yoksulluk olgusu toplumda bütün bireyleri cinsiyet ayrımı yapmaksızın kapsamaktadır. Ancak kadınlar yoksulluğu erkeklere göre daha uç noktalarda yaşamaktadır. Çünkü kadınlar, toplum tarafından eşitsizlikler ve haksızlıklara uğratılarak erkeklere göre daha zor bir hayat yaşamak zorunda kalmışlardır.

Kadın yoksulluğunu meydana getiren etken sadece toplum değildir. Aileleri, eşleri ve iş hayatlarında yaşamış oldukları engellenmeler ve talihsizliklerin sonucu olarak da kadın yoksulluğu kaçınılmaz bir hal almıştır.

Kadın yoksulluğunu azaltmak için Dünya’da birçok uygulama ve çalışma yapılmaktadır. Uluslararası alanda kadın yoksulluğunu çözüme ulaştırmak için mücadele politikaları hayata geçirilmiştir.

Bu çalışmanın konusunun belirlenmesinde ve çalışmanın hazırlanma sürecinin her aşamasında bilgilerini, tecrübelerini ve desteğini esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Tuba AKAR’a, yüksek lisans eğitimim boyunca bana yol gösteren bilgileriyle ve tecrübeleriyle önüme ışık tutan hocalarım Prof. Dr. Mehmet ALAGÖZ ve Doç. Dr. Sinem YAPAR SAÇIK’a bu zorlu süreçte bana desteklerini ve güvenlerini esirgemedikleri için teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak çalışma sürem boyunca, bana destek olan güvenen ve yanımda olan eşime, aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim. İyi ki varsınız. Saygılarımla.

Elif Sena YAYLA KONUŞ

ÖZET

Yoksulluk, insanların yaşam standartlarının olması gerekenin altında bir hayat sürmelerini ifade etmektedir. Kişisel temel ihtiyaçların karşılanamaması ve normal yaşam standartlarının altına düşmesiyle yoksulluk olgusu ortaya çıkmaktadır. Yoksul ülkelerde insanlar zor yaşam koşullarına maruz kalmakta ve genellikle de bu kötü yaşam koşullarından kadınlar ve çocuklar etkilenmektedir.

Kadın yoksulluğu, ekonomik, toplumsal ve kültürel yapıların olumsuz yönde uygulanması sonucunda ortaya çıkmıştır. Eğitimsiz ya da düşük eğitimli kadın bireylerin yetişmesi, toplumsal cinsiyet ayrımcılıklarına maruz kalmaları ve aileleri tarafından iş hayatına katılmalarına engel olunması gibi faktörler kadın yoksulluğunu ortaya çıkarmıştır.

Uluslararası alanda yoksulluğun önüne geçmek için ya da azaltabilmek için birçok politika hayata geçirilmiş veya geçirilmeye çalışılmışsa da yeterli olmamıştır. Gerekli kadın istihdamının yaratılabilmesi ve kalıcı bir çözüm bulunabilmesi için dünyada ve ülkemizde günümüz şartlarına uygun, devam edebilirliği yüksek, çalışma şartlarında pozitif ayrımcılığın olduğu kararlar alınmalı ve hayata geçirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Kadın Yoksulluğu, Kadın Yoksulluğu İle Mücadele Politikaları.

ABSTRACT

WOMAN POVERTY: AN INVESTIGATION ON SELECTED COUNTRIES

Poverty means that people lead a life below what they should have. The phenomenon of poverty emerges with basic needs not met and fall below normal living standards. In poor countries, people are exposed to difficult living conditions. And women and children generally are affected by these poor living conditions.

Woman poverty has resulted from the negative implementation of economic, social and cultural structures. Factors such as the education of uneducated or low-educated women, being exposed to gender discrimination and being prevented from participating in business life by their families have revealed women's poverty.

Many policies have been implemented to prevent or reduce poverty in the international arena. But it has not been sufficient. In order to create the necessary women employment and to find a permanent solution, decisions should be made and implemented in accordance with today's conditions in the world in our country, with high sustainability and positive discrimination in working conditions.

Keywords: Poverty, Woman Poverty, Struggle Policies For Woman Poverty.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
KISALTMALAR	v
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1
BÖLÜM I.....	5
YOKSULLUK.....	5
I.1.Yoksulluk Kavramı	5
I .2. Yoksulluğun Çeşitleri	12
I.2.1. Mutlak Yoksulluk.....	12
I.2.2. Görelî Yoksulluk	13
I.2.3. Objektif Yoksulluk	15
I.2.4. Sübjektif Yoksulluk.....	15
I.2.5. İnsani Yoksulluk.....	16
I.2.6. Gelir Yoksulluğu	17
I.2.7. Geçici Yoksulluk	18
I.2.8. Kronik Yoksulluk	19
I.2.9. Kırsal Yoksulluk.....	20
I.2.10. Kentsel Yoksulluk	21
I.2.11. Kadın Yoksulluğu.....	22
I.2.12. Çocuk Yoksulluğu	24
I.2.13. Nöbetleşe Yoksulluk	26
I.2.14. Çalışan Yoksulluk	27

I.2.15. Yapabilirlikten Yoksunluk	29
I.3. Yoksulluğun Nedenleri.....	31
I.3.1. Büyüme, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk.....	31
I.3.2. Demografik Unsurlar: Nüfus Baskısı, Hane Halkı Tür ve Özellikleri ve Göç.....	33
I.3.3. Küreselleşme ve Yoksulluk (KOF ENDEKSİ)	42
I.4. Yoksulluk Ölçüm Yöntemleri	53
I.4.1. Kafa Sayısı Yoksulluk Endeksi	53
I.4.2. Yoksulluk Açığı (Boşluk Endeksi).....	54
I.4.3. Amartya Sen Yoksulluk Endeksi.....	55
I.4.4. Foster, Greer ve Thorbecke Yoksulluk Endeksi.....	56
I.4.5. İnsani Gelişme Endeksi	56
I.4.6. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi	59
BÖLÜM II	62
KADIN YOKSULLUĞU.....	62
II.1. Kadın Yoksulluğu Kavramı	62
II.2. Yoksulluğun Kadınlaşması	63
II.3. Kadın Yoksulluğunun Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Açıdan İncelenmesi.....	66
II.3.1. Kadın Yoksulluğunun Ekonomik Açıdan İncelenmesi	66
II.3.2. Kadın Yoksulluğunun Siyasal Açıdan İncelenmesi	67
II.3.3. Kadın Yoksulluğunun Sosyal Açıdan İncelenmesi	67
II.4. Kadın Yoksulluğunun Nedenleri.....	68
II.4.1. Kadının Eğitim Durumu.....	69
II.4.2. Cinsiyet Eşitsizliği	69
II.4.3. Kadının Aile İçindeki Yeri (Kadının Emeginin Görünmezliği ve Aile İçi Şiddet).....	70
II.4.4. Kadının İstihdamı ve İşgücüne Katılımı (Düşük Ücretler)	71

II.4.5. Hane Reisinin Kadın Olması.....	72
II.4.6. Sağlık ve Sosyal Güvence Yetersizliği	72
II.4.7. Ayrımcılık	73
BÖLÜM III.....	75
TÜRKİYE VE SEÇİLMİŞ OECD ÜLKELERİNDE KADIN YOKSULLUĞU	75
III.1. Dünya’da Seçilmiş OECD Ülkelerinde Kadın Yoksulluğu.....	75
III.1.1. Ekonomik Temelli Kadın Yoksulluğu	76
III.1.2. Toplumsal Temelli Kadın Yoksulluğu	81
III.2. Dünyada ve Seçilmiş OECD Ülkelerinde Kadın Yoksulluğu İle Mücadele Politikaları.....	93
III.2.1. Birleşmiş Milletler’in Kadın Yoksulluğu ile Mücadele Politikaları.....	95
III.3.2. Dünya Bankası’nın Kadın Yoksulluğu ile Mücadele Politikaları	99
III.3.3. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)’nün Kadın Yoksulluğu ile Mücadele Politikaları	101
III.3.4. Dünyada Kadın Yoksulluğu İle İlgili Diğer Kurumların Kadın Yoksulluğu ile Mücadele Politikaları	102
III.3. Türkiye’de Kadın Yoksulluğu	103
III.3.1. Ekonomik Temelli Kadın Yoksulluğu	103
III.3.2. Toplumsal Temelli Kadın Yoksulluğu	113
III.4. Türkiye’de Kadın Yoksulluğu İle Mücadele Politikaları.....	126
III.4.1. Uluslararası Kuruluşlar Bağlamında Türkiye’de Kadın Yoksulluğu İle Mücadele Politikaları	127
III.4.2. Kamu Kurum ve Kuruluşları Bağlamında Türkiye’de Kadın Yoksulluğu İle Mücadele Politikaları	130
III.4.3. Sivil Toplum Kuruluşları Bağlamında Türkiye’de Kadın Yoksulluğu İle Mücadele Politikaları	137
SONUÇ	145
KAYNAKÇA:.....	153

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGÜ	: Az Gelişmiş Ülkeler
AIDS	: Acquired Immune Deficiency Syndrome
BM	: Birleşim Milletler
ÇASGEM	: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ÇBYE	: Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi
ÇUŞ	: Çok Uluslu Şirketler
DPB	: Devlet Personel Başkanlığı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırımlar
FAO	: Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Örgütü
FGT	: Foster, Greer ve Thorbecke
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HIV	: Human Immunodeficiency Virus
ILO	: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
İGE	: İnsani Gelişme Endeksi
KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
OECD	: Organisation for Economic Coperation and Development(Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
OPEC	: Organisation of Petroleum Exporting Contries (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü)

SAGP	: Satın Alma Gücü Paritesi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNCTAD	: United Nations Conference on Trade And Devoploment
UNDP	: United Nations Devolopment Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
UNICEF	: United Nations International Children’s Emergency Fund(Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
WB	: World Bank (Dünya Bankası)yoksulluk
WEF	: World Economic Form (Dünya Ekonomi Formu)

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. OECD Ülkeleri Kof Endeksi.....	45
Tablo 2. İnsani Gelişme Endeksi ve Gayri Safi Milli Hâsıla	57
Tablo 3. OECD Ülkelerinde Kadınların İş Gücüne Katılım Oranları	77
Tablo 4. OECD Ülkeleri Kadınların İşsizlik Oranları.....	79
Tablo 5. OECD'deki Bazı Ülkelerde Cinsiyet Farkı İndeksi Sıralama ve Oranları, 2018..	82
Tablo 6. Dünya'da Yaş Gruplarına Göre Okur Yazar Oranları ve Okuma Yazma Bilmeyen Nüfus, 2016, (15+Yaş/%).....	84
Tablo 7. OECD'ye Üye Bazı Ülkelerde Kadınların Üst ve Orta Düzey Yönetimdeki Oranları, 2017, (%).....	92
Tablo 8. Sürdürülebilir Kalkınma İçin 17 Küresel Hedef.....	96
Tablo 9. İşteki Durumlara Göre İstihdam Edilenler/ Türkiye/ 2007-2018, (15+Yaş/ Bin Kişi/%).....	104
Tablo 10. Kurumsal Olmayan Nüfusun Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu/ Türkiye, 2007-2018, (15+Yaş/ Bin Kişi/ %).....	106
Tablo 11. Cinsiyete ve Ekonomik Faaliyetlere Göre İstihdamın Yüzde Dağılımı, 2014-2018, (15+Yaş/%).....	108
Tablo 12. Esas İşlerinden Dolayı Herhangi Bir Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlı Olmayanların Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu, 2014-2018, (%).....	110
Tablo 13. Cinsiyete Göre Ücretli İşlere ve Ücretsiz Ev İşlerine Harcanan Ortalama Faaliyet Süresi, 2006, 2014-2015 /Dakika	112
Tablo 14. Cinsiyet Farkı İndeksi Sıralama ve Oranları/ Türkiye/ 2018	114
Tablo 15. Cinsiyet ve Okur-Yazarlık Durumuna Göre Nüfus, 2014-2017, (%)	117

Tablo 16. Hane halkı Fertlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları, Türkiye, 2014-2017, (15+ Yaş/%).....	118
Tablo 17. Temel Özelliklere Göre Doğurganlık, Türkiye, 2013, (%).....	120
Tablo 18. Seçim Yılı ve Cinsiyete Göre Milletvekili Sayısı ve Meclis'teki Temsil Oranı, 2012-2019, (%).....	123
Tablo 19. Yönetici Pozisyonlarındaki Bireylerin Cinsiyete Göre Dağılımı, 2012-2018, (%)	125

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. OECD’de Seçilmiş Bazı Ülkelerde Kadına Yönelik Şiddetin Boyu Yaygınlık Oranı, 2014, (%)	87
Şekil 2. Seçilmiş Bazı OECD Ülkelerinde Kadınların Parlamentodaki Siyasi Temsil Oranı, 2017, (%)	88
Şekil 3. Ulusal Parlamentodaki Kadın Oranları, 2000/2016, (%)	89
Şekil 4. Cinsiyete Göre Yönetici Olarak Çalışanların Oranları, 2017, (%)	90
Şekil 5. Cinsiyet Farkı İndeksi/ Türkiye / 2006-2018	116

GİRİŞ

Dünyadaki en büyük sorunlardan biri yoksulluktur. Her insanın yaşamını sürdürebilmesi için ihtiyaçlarını karşılayabilecek mal, para ve eşyalara sahip olması gerekmektedir. İşte bu ihtiyaçlarını karşılayamayanları yoksul diğer bir başka ifadeyle fakir olarak adlandırılmaktadır. Yoksulluğu ortaya çıkaran birçok etken vardır; sosyal, ekonomik ve kültürel faktörler bu etkenler arasında bulunmaktadır.

Yoksulluk, her toplumda kadın, erkek, çocuk ve yaşlı gibi her kesimin etkilenebileceği bir durumdur. Ancak bazı kesimler yoksulluğu diğerlerinden daha derin olarak yaşamaktadırlar. Kadınlar, hemen hemen her toplumda daha öncede belirttiğimiz gibi yoksulluğu erkeklerden daha farklı olarak yaşamaktadırlar. Bu nedenle yoksulluk kavramı, çalışmalara cinsiyetin değişen rolü de eklenerek daha çok kadınlar üzerinden anılmaya başlanmıştır.

Yoksulların büyük bir kısmını oluşturan kadınlar çoğu zaman yoksulların en yoksuludurlar. Yoksulluk deneyimini erkeklerden daha farklı olarak yaşamaları ve karşılaştıkları eşitsizlikler nedeniyle toplumda erkeklere göre daha dezavantajlı bir konumdadırlar. Bu durum kadınların savunmasızlıklarını artırarak yoksulluktan kurtulmalarını imkânsız hale getirmektedir.

Kadın yoksulluğu hem çok boyutlu hem de çok sektörlü olarak ortaya çıkmaktadır. Kadınlar sadece toplum içerisinde değil hane içerisinde de çeşitli eşitsizliklerle karşılaşmaktadırlar. Yapılan saha çalışmalarında kadınların iş hayatına ek olarak hane içerisinde üstlendiği, eş ve anne olmanın getirdiği bütün sorumlulukların erkeklerden daha fazla çalıştığının göstergesi olduğu gözlenmiştir. Kadınların dahil olduğu bu işlerin, çocuk bakımı ile ev işleri ve bazen yaşlı bakımı gibi sorumlulukları da içerdiği

ayrıca çok çocuklu hanelerde yaşayan kadınların çocuk bakımı nedeniyle çalışma hayatına katılımı ilgili oldukça ciddi sorunlar yaşadığı görülmektedir.

Son yıllarda dünyanın en önemli sorunlarından birisi olarak görülmeye başlayan “*yoksulluk*” kavramından bahsedilince ilk akla gelen “*kadın yoksulluğu*” olmaktadır. Kadın yoksulluğunun nedenleri genel olarak toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik başta olmak üzere, emek piyasasında başta ücretler olmak üzere erkeklerden daha az ücret karşılığında çalıştırılmakta, mülk sahipliği, farklı toplumsal çevre ve hatta kendi yaşadıkları evlerinde dahi dezavantajlı konumda bulunmaktadırlar. Kadın yoksulluğu olgusu, çocuk yoksulluğunu da beraberinde getirmekte ve kadınlar küresel yoksulluk sürecindeki öncelikli mağdurlar grubunu oluşturmaktadır.

Günümüzde yoksulluk ve yoksullukla mücadele konusunda çalışmaların yapılmasına rağmen özellikle kadın yoksulluğu üzerinde yoğunlaşan araştırmalar daha çok son dönemlerde artış göstermektedir.

Yoksul durumda olan kimi kadınlar; bazen hane içinde şiddet ve cinsiyet ayrımcılığına maruz kalırlarken, bazen de toplumsal alanlarda eğitimsizlik ve beceri yoksulluğu gibi durumlar karşısında birtakım sıkıntılar yaşamış, çalışma hayatında ise çeşitli olumsuzluklarla karşılaşmışlardır. Bunlar arasında özellikle aile içi şiddetli geçimsizlik, eşinden ayrılma, aile parçalanmaları ve erkeğin işsizliği gibi olgular, kadın yoksulluğunu daha da tetiklemiş ve sonuç olarak kadının hane içindeki yerini ve toplumsal hayattaki ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir.

Kadın yoksulluğuna geniş bir perspektiften bakıldığında kavramsallaşmasını sağlayan başlıca durumların ekonomik, siyasal ve sosyal faktörler olduğu görülmektedir.

Kadınlarla özdeşleştirilen, sabır gösterme, uysallık ve itaatkârlık özellikleri, vasıfsız, düşük ücretli, emek yoğun, sıkıcı, el emeğine dayalı işlerde daha çok çalışmalarına yol açmaktadır.

Kadınların genellikle düşük eğitim düzeyine sahip olmaları, insanlarla iletişimlerinin toplum baskısı nedeniyle erkeklerin tam aksine kısıtlı olması, aile bireyleri tarafından engellenmeleri gibi sebeplerle siyasi boyutta da ötekileştirilmiş durumdadırlar. Empati yapamayan bir siyasi rejim kadınların ortak sorunlarını anlayamayacak ve yeterli çözüm önerileri sunamayacaktır.

Toplumun kadına yüklediği aile işçisi, ev, eş ve çocuk bakıcılığı rolleri maalesef onların sosyal güvenceden uzak, ekonomik bağımsızlığı olamayan, dış dünyaya kapalı bir yaşam sürmelerine neden olmaktadır.

Bu nedenle son yıllarda önemli bir sorun haline gelen kadın yoksulluğunun nedenlerini ve boyutlarını incelemek amacıyla yapılan “*Kadın Yoksulluğu: Seçilmiş Ülkeler Üzerine Bir İnceleme*” isimli çalışmamız 3 bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde yoksulluk kavramı geniş boyutlarıyla ele alınarak; yoksulluk kavramı, yoksulluk çeşitleri, yoksulluğun nedenleri ve yoksulluk ölçüm yöntemlerinin neler olduğu incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde kadın yoksulluğu kavramı ele alınarak; kadın yoksulluğu kavramı, yoksulluğun kadınlaşması, kadın yoksulluğunun ekonomik, siyasal ve sosyal açıdan incelenmesi, kadın yoksulluğunun nedenleri, dünyada kadın yoksulluğu, dünyada kadın yoksulluğu ile mücadele politikaları ve dünyada kadın yoksulluğu ile mücadele uygulamaları incelenmiştir.

Çalışmanın en önemli kısmını oluşturan son bölümünde son yıllarda önemli bir sorun olarak görülen “yoksulluk” sorunu kapsamında Türkiye’de kadın yoksulluğu ile mücadele politikaları; Türkiye’de kadın yoksulluğu, Türkiye’de kadın yoksulluğu ile mücadele politikaları ve Türkiye’de kadın yoksulluğu ile mücadele uygulamaları incelenmiştir.

BÖLÜM I

YOKSULLUK

I.1.Yoksulluk Kavramı

Dünyadaki en büyük sorunlardan biri yoksulluktur. Her insanın yaşamını sürdürebilmesi için ihtiyaçlarını karşılayabilecek mal, para ve eşyalara sahip olması gerekmektedir. İşte bu ihtiyaçlarını karşılayamayanları yoksul diğer bir başka ifadeyle fakir olarak adlandırılmaktadır. Yoksulluğu ortaya çıkaran birçok etken vardır; sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlerin etkisi bulunmaktadır.

Yoksulluk, eski zamanlardan itibaren toplumların en önemli sorunu olmakla birlikte, üzerinde objektif görüş birliğine varılmış herhangi bir tanımı barındırmamaktadır (Öztürk ve Çetin, 2009: 2662-2663).

Türk Dil Kurumunca yapılan tanımına göre yoksul kelimesi, geçinmekte çok sıkıntı çeken kimseler için kullanılmaktadır. Bu tanıma bağlı olarak ortaya çıkan yoksulluk kavramı ise sözlük anlamıyla bir ülkede yaşayan insanların yoksul tanımı içerisinde yer almasına neden olan gelir düzeyi şeklinde ifade edilmektedir (Aktan, 2002:1; Öztürk ve Çetin, 2009:2662-2663).

Aynı zamanda toplumda bireylerin yaşaması için gerekli olanaklardan yoksun olmak anlamı ile de bağdaşan bu terim, insanların yaşamını sürdürebilmesi için gereken şeyler içinde bulunulan topluma, çevreye ve koşullara bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Aktan ve Vural, 2002:1-2).

Yoksulluğun temel bir nedeni, insanların alım gücünün zayıf veya hiç olmamasıdır. Alım gücünün olması durumunda, satın alınacak mal ya da eşyanın mevcut olmaması durumunda da yoksulluk yine oluşmaktadır. Yoksulluğun olmaması için, satın alabilecek malın ve eşyanın olmasının yanında alım gücünün de olması gerekmektedir (Özey, 2003;134).

Ancak yoksulluk genel bir ifade ile bir halkın, bir ailenin ya da bir bireyin asgari olarak yaşamını sürdürebilmesi için beslenme, giyim, barınma ve eğitim gibi maddi kaynakların yanı sıra sosyo-kültürel bazı temel ihtiyaçlarını karşılayabilmekten de yoksun olmasıdır. Ayrıca yoksulluktan bahsedilince aklımıza gelen fakirlik, açlık, muhtaçlık, eğitimsizlik, umutsuzluk, gelecek kaygısı veya hayat mücadelesi gibi olgular da bir bakıma yoksulluğun çerçevesini oluşturan diğer kavramlardandır. Yapılan bu tanımlamalar, her ne kadar toplumların yaşayış şekline, kültürel özelliklerine, değerlerine vb. unsurlara göre farklılık gösterse de, yoksulluğun toplumsal bir olgu olduğu kanısı çağlar boyunca değişmemiş, hatta yapılan araştırmalar sonucunda bu durumu destekleyen çok sayıda veri ile karşılaşılmıştır (Şenses, 2014:62).

Yoksulluğu sadece ulusal boyutta değerlendirmemek gerekir. Çünkü yoksulluğun uluslararası bir boyutu da olduğunu bilmemiz gerekmektedir. Bunun en güzel örneği de küreselleşme dönemine baktığımız zaman görebilmek mümkündür. Küreselleşme döneminde kapitalizmin egemenliği tüm dünyaya yayılmıştır. Devletler ise sosyal politikalarını terk ederek yoksulluk sorununu ortadan kaldırmak için değişim önerilerinde bulunmamaları yoksulluğun nedenlerindendir (Sunar, 2003:133-134).

Ne yazık ki dünya da yoksulluk her geçen gün artmaktadır. Bunun sebebi ise, dünya üzerindeki mal ve hizmetlerin dağılımının eşitlik içermemesi ve dünyanın zenginlik

ve servet kaynaklarının eşit olarak dağıtılmamasıdır. Yoksulluk ve kıtlık yüzünden dünyada çok sayıda insan her gün açlık ve ölümle karşı karşıya kalmaktadır (Özey, 2003:135).

Bu konuya yönelik yapılan ilk çalışmalar ana hatlarıyla birlikte incelendiğinde, 18. yüzyılın ortalarından itibaren kitlesel yoksulluğun ortaya çıkmaya başlamasından çok daha öncelerine, yani 17. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011:62; Şenses, 2014:32). Başta John Locke olmak üzere bu yüzyılın düşünürleri tarafından başlatılan mülkiyet haklarına yönelik tartışmalar, aslında yoksulluk kuramının gelişmesine yönelik önemli bir temel oluşturmuştur. 18. yüzyıla gelindiğinde, İngiltere’de sanayileşmenin etkisiyle zenginleşen kitleye karşı ortaya çıkan ve sayıları giderek artan yoksullar kitlesinin varlığı, bunun toplumsal bir sorun olarak ele alınması gerektiğini bir kere daha göstermiştir. (Şenses, 2014:32-34). 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise bu olgunun beraberinde getirmiş olduğu yoksul yasalarına ilişkin yoğun tartışmaların başlaması, başta İngiltere olmak üzere tüm Avrupa ülkelerinde büyük yankılar uyandırmış, sadece siyasi anlamda değil, aynı zamanda sosyo-kültürel anlamda da ağırlıklı bir konu olarak ön planda kalmıştır (Şahin, 2010:75).

Yoksulluğun başka bir nedeni de insanların yaşam tarzları da etkili olmuştur. Kişilerin ekonomik olmayan tutum ve davranışlarının olması (hesapsız harcamalar ve lüks hayata özeni), çalışma isteklerinin olmaması, alkol ve uyuşturucu maddelerine bağımlı olmaları, ailevi görev ve sorumluluklarını yerine getirmemeleri, sosyal ve ahlaki değerlerden sapmaları da yoksulluğa davetiye çıkarmaktadır (Seyyar, 2003:48).

Ekonomik kriz, enflasyon, çevresel bozulmalar, doğal afetler, zorunlu göçler, iç savaşlar ve kuraklık gibi etkenlerde insanları elverişsiz koşullarda yaşamaya mecbur bıraktığı için yoksulluk kaçınılmaz bir son olmaktadır.

Kırsal alandan kente yapılan göçler de yoksulluğu beraberinde getirmektedir. Kırsal alanda yaşayan insanlar ekonomik ve bilgi donanımı açısından yetersiz oldukları için kente gittiklerinde yetersiz bir konuma sahip olmalarından ötürü yoksullukla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Son yüzyılda küresel zenginlik, küresel bağlantılar ve teknolojik olanaklar tarihin hiçbir döneminde görülmemiş olan bir büyüklüğe ulaştığı halde, yoksulluk sorunun çözülmediği ve gelir dağılımında var olan adaletsizliklerin olağanüstü boyutlara ulaştığı görülmektedir (Özey, 2003:134).

Bu konuyla ilgili yapılan ilk çalışmalar İngiltere’de 1899 yılında Charles Booth adlı sosyal bir araştırmacı ve reformcu tarafından, ailelerin geçimleri üzerine gerçekleştirilen ve yoksulluğu belirlemede ölçüt olarak kullanılan gelir düzeyi ölçeği ile başlamıştır (Erdem, 2006:325).

Booth’un bu çalışmalarının sonucu 1902 yılında diğer bir araştırmacı Seebohm Rowntree tarafından yayınlanırken, yapılan bu değerlendirmede ise yoksulluk için yiyecek ve içeceklerin temini dışında giyim ve barınma gibi daha geniş ihtiyaçların da olabileceği konusuna değinilmiştir (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011:60).

Bunun dışında 1930’lu ve 1950’li yıllarda daha farklı boyutlarda araştırılmaya başlanan bu kavram, yapılan farklı değerlendirmelerle birlikte yönünü değiştirmiştir. Örneğin 1965 yılında Brian Abel Smith ve Peter Townsend tarafından yayınlanan ve yoksulluk üzerine yapılan bir araştırmada, bu olgunun yok edilebilecek bir problem

olmadığı sonucu ortaya çıkmış, yoksullukla ilgili görüşlerde birtakım değişimler yaşanmıştır. Çünkü bu görüşler sonucunda yoksul nüfusun büyük bir oranda olduğu öne sürülmüş, bu da yoksulluğun sadece ekonomik kriterlere bağlı olduğu değil, aynı zamanda sosyal ve siyasal kriterlerin de ön planda tutulması gerektiği konusuna değinilerek yeni tanımlar getirilmiştir. (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011:60; Aksan, 2009:11).

Drewnowski yoksulluğu *“kişilerin ve hane halkının kendileri için uygun görecekları bir tatmini sağlamaya yetecek gelir düzeyine sahip olmamaları veya asgari yaşam standardının gerektirdiği temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için yeterli miktarda gelirin elde edilememesi durumu”* olarak tanımlamaktadır (Aktan, 2002:3; İncedal, 2013:17). Lipton bu olguyu, birey başına düşen özel tüketimin belirli düzeyin altında olması şeklinde açıklamaktadır (Aktan, 2002:40-41). Maxwell (2000) ise, yoksulluğu gelir ve tüketim yetersizliği, insani olarak azgelişmişlik, toplumsal dışlanma, hastalık, yetenek eksikliği, açlık, zorlukla devam ettirilen geçim sıkıntısı şartları, gereksinimlerin eksikliği ve göreceli yoksulluk olarak çok geniş bir açıdan ele almıştır (Maxwell, 2000:210).

Günümüze geldiğimizde ise yoksulluk üzerine yapılan pek çok çalışmada gerek ulusal, gerekse de uluslararası düzeydeki kuruluşların varlıkları yadsınamayacak derecede önemlidir. Bu kuruluşlar; Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Avrupa Birliği şeklinde sıralanırken, bunlardan konumuzla ilgili olarak sıkça öne çıkanlar; Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve OECD olmuştur. (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011:61). Yoksulluk kavramı ile ilgili yapmış oldukları geniş anlamdaki tanımları ile yoksullukla mücadele konusunda önemli bir seviyeye ulaşan bu kurum ve kuruluşların öncelikli hedefleri, yoksulluğun azaltılması olmuştur. Aynı

zamanda bu kuruluşlar, arka arkaya yayımladıkları yoksulluk raporları ile dünyadaki yoksulluğu azaltmanın çarelerini arama konusunda da etkin bir rol oynamışlardır.

Bu tanımlar çerçevesinde öncelikle Dünya Bankası tarafından 1990'lı yıllarda düzenlenmiş olan Kalkınma Raporunda, yoksulluk daha çok parasal gelir açısından tanımlanmıştır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011:61). Bu tanıma göre yoksulluk, insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan temel ihtiyaçları karşılayamama veya asgari yaşam düzeyine erişememe durumu olarak belirli bir gelir düzeyinin altındaki bireyler için kullanılmaktadır (Uzun, 2003:164; Coşkun, 2005:182; Kaya, 2012:31). Dolayısıyla yoksulluk, bireyin geliri ve yapmış olduğu tüketim harcamalarının karşılaştırılması ile ölçülmekte, bu da bir bakıma finansal bir yön ortaya çıkarmaktadır (Şahin, 2010:76).

Birleşmiş Milletler ise 1997 yılında yayımlamış olduğu Kalkınma Raporunda yoksulluğu, insani gelişim için sadece gelir açısından değil, aynı zamanda mahrum (hayatta kalmaktan mahrumiyet, özgürlükten mahrumiyet, kendine güvenden mahrumiyet, saygınlıktan mahrumiyet, bilgiden mahrumiyet) olma şeklinde tanımlamıştır (Uzun, 2003:157; Gündoğan, 2008:43). Yani Birleşmiş Milletler bu kavramın sadece finansal bir olgu olarak görülmesine karşı çıkmıştır (Kaya, 2012:33).

Avrupa Birliği'nin Yürütme Konseyi olan Avrupa Komisyonu tarafından 2004 yılında yayımlanan Sosyal İçerme Ortak Raporunda, gelir ve kaynakları bakımından yaşadığı toplumda kabul edilebilir yaşam standartlarına mahkûm bırakılacak şekilde yetersiz olan bireyler yoksul sayılmaktadır (Bildirici, 2011:117-118).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) tanımına göre yoksulluk, genel olarak insanların ihtiyaçlarını karşılayamama durumu olarak tanımlanmıştır. TÜİK bu tanımlamayı ortaya koyduktan sonra aynı kavram için dar ve geniş anlamda yoksulluk

olarak iki ayrı şekilde açıklamaya gitmiştir. Yoksulluğu dar anlamıyla; açlıktan ölme ve barınma imkânının bulunmaması şeklinde, geniş anlamıyla ise gıda, giyim ve barınma gibi temel gereksinimlerin karşılanmamış olması veya toplumun yaşam düzeyinin gerisinde kalınması olarak tanımlamıştır (TÜİK, 2019).

Tüm bu tanımlamalar göz önünde bulundurulduğunda genel anlamıyla yoksulluk, ekonomik ihtiyaçların karşılanması için gerekli olan araçlara ulaşamama ya da o araçlardan mahrum olma şeklinde tanımlanmıştır. Ancak yapılan bu tanımlamalar aslında istihdam, sosyal yaşam, toplumsal dışlanma gibi farklı değişkenleri de göz önünde bulunduran çok yönlü bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Aktan, 2002:43). Bu durum yeterli bir biçimde beslenmeyi, giyinmeyi ve barınmayı, garanti edecek bir gelire ulaşamamayı ve sağlıklı olmamayı kapsarken, aynı zamanda eğitime erişimin, politik katılımın reddedildiği durumları da içerisine dâhil etmiştir. Böylece yoksulluk kavramı, sadece ekonomik verilere göre değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel gereksinimlerin karşılanamaması hali olarak da açıklanmaktadır (Erdoğan, 2007:67). Yani toplumsal yaşam içerisinde yaşam mücadelesi veren insanlar için yoksulluk, ekonomik boyutlarının yanında sosyal ve ahlaki boyutları olan bir olgudur. Bundan dolayı yoksulluk tanımlamalarında bireyin kaliteli bir yaşam sürdürmesini sağlayacak olanaklara sahip olması dikkate alınmalıdır (İncedal, 2013:18).

Yapılan bu yoksulluk açıklamaları doğrultusunda; toplumun yoksulluk düzeyinin, yoksulluk profilinin, yoksullarla ilgili zamanla değişen politikaların oluşturularak tespitlerinin süreklilik kazanılması sağlanırken, bu politikaların yoksullar üzerindeki etkileri konusunda ise sonuçların karşılaştırılarak proje ve programların amacına uygun şekilde geliştirilmesi ve yeniden değerlendirmelerin yapılması gerekmektedir. Çünkü bu projelerin toplum tarafından kabulü yoksullukla mücadele

politikalarının başarısını oldukça etkilemekte, aynı zamanda halkın ekonomik durumu ile ilgili bilgi vereceğinden siyasi otorite ve hükümetin yoksulluk politikaları uygulamasına yardımcı olabilmektedir.

I.2. Yoksulluğun Çeşitleri

Yoksullukla ilgili çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde yoksulluk çeşitleri incelenecektir.

I.2.1. Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk kavramı, hane halkı veya bireylerin hayatlarını sürdürebilmeleri için gereksinim duydukları barınma, yiyecek, içecek, giyecek, sağlık hizmetleri vb. temel gereksinimleri karşılamak için gereksinim duydukları asgari gelir ve harcama düzeyleri olarak açıklanmaktadır (Kuyurtar, 2003:111-112). Genel olarak, bireylerin açlık ve yetersiz beslenme gibi durumlarla karşı karşıya kalması yoksulluk kavramı bu yaklaşımla açıklanmaya çalışılmaktadır (Şenses, 2014:63).

Yoksulluk çizgisi, bu yaklaşımda farklı iki yöntemle hesaplanmaktadır (Kaya, 2012:53). İlk yöntemde daha çok minimum gıda harcamaları üzerinde durulurken, ikincisinde bu harcamaların yanında giyim, eğitim, barınma ve ısınma vb. temel ihtiyaçlardır (Kabaş, 2014:20). Yalnızca gıda hesaplamalarını esas alan mutlak yoksulluk sınırının hesaplanması; minimum temel gıda maddesinden oluşan bir gıda sepetinin maliyeti ile meydana gelirken, bu yöntemde toplam nüfus için önerilen birey başına günlük alınması gereken kalori miktarı ön planda tutulur ve bu miktarın altında kalan fertler yoksulluk sınırı çizgisini meydana getirir (Kaya, 2012:53-54). Bu miktar, kişinin yaşına cinsiyetine ve yaptığı işin yanı sıra, ülkelerin sosyo-ekonomik yapısına ve coğrafi koşullarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Dansuk, 1997:36). 1990 yılında Dünya

Bankası'nın yapmış olduğu çalışmaya göre bir bireyin yaşamını sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu minimum kalori miktarı olan 2400 kalorilik gıda sepetinin fiyatı, mutlak yoksulluk sınırı olarak hesaplanmaktadır. Ülkemizde TÜİK'in 2008 yılında yaptığı yoksulluk çalışmasında ise FAO ve DSÖ tarafından belirlenen yetişkin bir bireyin minimum harcaması gereken günlük kalori değeri 2100 olarak belirlenmiştir (Yıldız ve Alaeddinoğlu, 2009:207; TÜİK, 2019). Hala birçok ülkede uygulanan bu yaklaşım, en temel yoksulluk ölçütü olarak önemini korumaktadır (Şenses, 2014:63).

Uluslararası karşılaştırmalarda ülkeler arası fiyat farklılıklarından dolayı genel gereksinimlerin karşılanması yerine, ortalama bir hesaplama yöntemi ile kişi başına günlük tüketim değeri dolar cinsinden belirlenerek mutlak yoksulluk sınırı belirlenmiştir (Kaya, 2012:55). Dünya Bankası tarafından yoksulluk sınırı; günde birey başına az gelişmiş ülkeler için 1 \$, Latin Amerika ve Karayipler için bu miktar 2 \$, Türkiye'nin de içinde bulunduğu Doğu Avrupa ülkeleri için 4 \$, gelişmiş sanayi ülkeleri için ise 14.40 \$ olarak kabul edilmiştir (DPT, 2001:104).

I.2.2. Göreli Yoksulluk

Mutlak yoksulluk üzerine yapılan eleştiriler baz alınarak göreli yoksulluk tanımı geliştirilmiştir. Bu yoksulluk türü, toplumun genel hayat standartlarına ve sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesine göre oluşmuştur (Dumanlı, 1996:6-8). Göreli yoksulluğa göre birey, açlık sınırının üzerinde olmasına rağmen ortalama hayat standardının altında yaşıyor ise yoksul sayılmaktadır (Aksan, 2009:36). Göreli yoksullarda yer alan kişiler, gelirden tamamıyla mahrum olmaktan çok, geliri daha az olan dar gelirli insanlardır. Devamlı olarak bir geliri olan kişiler, asgari hayat standartlarına ulaşmış olsalar da gelir düzeyleri ortalama refah seviyesinin altında olmaktadır (Genç ve Adıgüzel, 2011:2). Bu çeşitlemeye giren bireyler, eğitim, sağlık, alt yapı, sosyo-kültürel katılım ve mesken

kalitesi bakımından da yeterli halde olmayan ve toplumsal yaşamda mahrum olan gruplar olarak da değerlendirilmektedir (Okurkan Bursal, 2010:7).

Görelî yoksulluk kavramında, yoksulluk çizgisi belirlenirken ortalama olarak gelir düzeyinin belli bir yüzdesi göz önünde bulundurulmaktadır. Görelî yoksulluk sınırları her ülke için farklı bir şekilde belirlenir. Çünkü her ülkenin ortalama gelir düzeyi ve harcama seviyeleri değişiklik göstermektedir. Yapılan harcamalar ne oranda yüksekse, görelî yoksulluk oranı da o kadar fazla olacaktır. Görelî yoksulluk yaklaşımı, toplumda var olan gelir dağılımının eşitsizliğini ölçmek amacıyla kullanılmaktadır (Onat, 2003:10).

Mutlak yoksulluk çizgisinin belirlenmesi için referans noktası olarak aile halkı ya da kişinin asgari refah düzeyi kabul edilirken, görelî yoksulluk çizgisinin belirlenmesi için ise, ortalama refah düzeyi temel alınmıştır (Gül ve Ergun 2003:393). Ancak yoksullukla ilgili gelişmiş ülkelerde yapılan çoğu araştırmada, yoksulluğun belirlenmesi için tüketimin yerine toplam gelir esas alınırken, eğer bu gelir yoksulluk çizgisinin altındaysa aile halkı ya da kişi, yoksul olarak değerlendirilmektedir. Görelî yoksulluk kavramına göre ise yoksulluk çizgisini belirleme aşamasında yapılan ortalama gelir seviyesinin belli bir yüzdesi göz önünde tutulmaktadır.

Sonuç olarak her iki yoksulluk türüne bakıldığında aralarında bulunan en temel fark, mutlak yoksullukta sınırların sabit olmasıdır. Görelî yoksullukta ise sınırların ülke içinde olan ortalama gelir ya da harcama seviyelerine göre değişiklik göstermesidir (Rao, 2009:62-63). Ortalama harcama düzeyi ne oranda yüksekse, görelî yoksulluk oranı da o kadar yüksek olacaktır (Dansuk, 1997:36; Coşkun ve Tireli, 2008:25). Aynı zamanda görelî yoksulluk, toplumda var olan gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçmesi bakımından mutlak yoksulluğa göre daha çok kullanılmaktadır (Onat, 2003:10).

I.2.3. Objektif Yoksulluk

Objektif yoksulluk yaklaşımı, yoksulluğu meydana getiren şeyleri ve bireyleri yoksul olmaktan kurtarmak için gerekenler konusunda normatif değerlendirmeleri, öyle ki gelir ve tüketim harcamalarını ve günlük alınması gereken kalori miktarı gibi ölçütleri içermektedir (Aktan ve Vural, 2002:43; Erol, 2006:11). Bu tip ölçütler, bireyleri yoksulluktan kurtarma yöntemlerinin değerlendirilmesinde kullanılmaktadır (Okumuş, 2010:74). Bu tür yoksullukta varsayılan ihtiyaçların, mal ve hizmetlerin satın alınabilmesi için gerekli ve uzman kişiler tarafından belirlenen en düşük maliyeti yansıtan asgari ihtiyaç düzeyi olarak da ifade edilmektedir (Kaya, 2012:34).

I.2.4. Sübjektif Yoksulluk

Yoksullukla ilgili yapılan araştırmalarda kullanılan bir diğer yaklaşım türü ise Sübjektif yoksulluktur (Dağdemir, 1999:25). Objektif yoksulluğun tam tersine bu yaklaşımda kişilerin değerlendirmelerine önem verilmekte, özellikle de bireylerin tercihleri ön planda tutulmaktadır. Fakat bu değerlendirmeyi yapanlar, kendileri için neyin daha iyi olduğunu belirleyebilme yeteneğine sahip olamama ihtimali göz önünde bulundurularak aile halklarına bir anket çalışması uygulanmaktadır (Beken, 2006:13). Yapılan anket çalışmalarında verilen cevaplar doğrultusunda kişilerin temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacıyla ihtiyaç olan asgari gelir düzeyleri belirlenmektedir. Bu sonuçlara göre benzer refah seviyesine sahip olan hane halklarından bazıları, kendilerini yoksul olarak ifade ederken bazıları ise kendilerini yoksulluk sınırının üzerinde olduklarını ifade etmektedirler (Aktan ve Vural, 2002:6; Şenses, 2014: 93). Burada ki tanıma göre meydana getirilen müdahale programları, kişilerin yoksulluk düzeylerine göre şekillense de, önemli kavramsal ve ölçümsel bir takım sorunlarla sık sık karşılaşmaktadır (Şenses, 2014:94).

Objektif ve sübjektif yoksulluk arasında özellikle de birtakım sosyal verilerin ortaya konulması konusunda eskiden beri devam eden bir tartışma söz konusu olmuştur. Ancak objektif yaklaşımın temelleri 19. yy yer alan sosyal istatistik geleneğe dayanırken, sübjektif yaklaşımınkiler ise henüz 1960 yılında hane halkları üzerinde yapılan anket çalışmalarına dayanmaktadır (Kaya, 2012:67). Ayrıca objektif yoksulluk yaklaşımında belirli bir zaman içerisinde, gelir, tüketim harcamaları ve kalori miktarı gibi somut kıstaslar üzerinde yoğunlaşılırken; sübjektif yaklaşıma göre ise asgari temel ihtiyaçların karşılanma durumu konusunda yoksulların kendilerini algılaması ön plana çıkmıştır (Şenses, 2014:93).

I.2.5. İnsani Yoksulluk

İnsani yoksulluk kavramı ilk olarak 1997'de Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından insani gelişme raporu ile ortaya çıkmıştır. İnsani yoksulluk ve gelir yoksulluğu birbirleriyle ilişkili olarak görülmüştür fakat birbirlerinden farklıdırlar. İnsani yoksulluk, yetersiz beslenme, okur-yazarlık, kısa yaşam süresi, ana-çocuk sağlığının yetersizliği, özgürlüğün yetersizliği, gelecekte korkma, güçsüzlük, önlenabilir hastalıklara yakalanma vb. temel insani yeteneklerden mahrum kalma şeklinde ifade edilmektedir. Yani insanların yeteneklerini devam ettirebilecekleri mal, hizmet veya alt yapıya (enerji, hijyen, eğitim, iletişim, içme suyu) erişimine sahip olamaması veya kısıtlı olması yoksulluğun insani boyutu olarak değerlendirilebilmektedir (Kaya, 2011:37-38).

İnsani yoksulluğu ölçmek için yayınlanan raporda İnsani Yoksulluk Endeksi (Human Poverty Index) oluşturulmuştur. İnsani Yoksulluk Endeksi gelişmekte olan ülkeler için üç ana kriteri göz önünde bulundurmaktadır. Yaşam süresi için; 40 yaş altında bulunan bireylerin nüfus yüzdesi, eğitim için; okuma yazma bilmeyenlerin nüfus yüzdesi, makul bir yaşam standardı için; sağlıklı içme suyuna sahip olamayanların nüfus yüzdesi, temel sağlık imkan ve koşullarından mahrum kalanların nüfus yüzdesi, 5 yaş altındaki bireylerin ve

yeterince beslenemeyenlerin, bu yüzden de düşük kilolu olan çocukların nüfus yüzdesini oluşturmaktadır. Bu endeksin tamamlayıcısı olan iki endeks daha vardır. Bunlar endeksler; Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi ile Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksidir. İnsani Gelişme Endeksinde 2018 yılı içinde rekor bir sayıda olan 189 ülkenin verileri açıklanmıştır. 2018 yılı İnsani Gelişme Endeksi sıralamasında Norveç, İsviçre, Avustralya ve İrlanda başlarda ki yerlerini alırlarken, Afrika ülkesi olan Nijer son sırada yerini almıştır. Türkiye ise bu sıralamada 189 ülke içerisinde 64. sırada yer almıştır (İNGEV, 2019).

I.2.6. Gelir Yoksulluğu

Günümüzün önemli problemlerinden biri olan yoksulluk ve gelir dağılımında ki eşitsizlik, son dönemlerde yapılan çalışmalar sonucunda sadece ekonomik anlamda değil, politik ve sosyal içerikli bir sorun olarak da değerlendirilmeye başlanmıştır (Baş, 2009:50). Özellikle toplumdaki bireylerin hayatta kalabilmeleri için ihtiyaç duydukları temel gereksinimlerin karşılanabilmesinde yeterli miktardaki gelirin elde edilememesi şeklinde tanımlanan bu yoksulluk türü, aynı zamanda Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yapılan bir çalışmada, satın alma gücünden yoksun olma şeklinde açıklanmaktadır (Aktan ve Vural, 2002:6). Burada belirtilmiş olan yeterli miktardaki gelir olgusu, yoksulluk çizgisini belirleme amacıyla kullanılırken, bu çizginin altındaki gelir ya da tüketim seviyesine ulaşmış olan kişi ya da aile halkı da yoksul olarak tanımlanmaktadır (Şahin, 2012:9). Fakat yoksulluğun analizi yapılırken ülkenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik koşullar da ayrı bir önem taşımaktadır (Aktan ve Vural, 2002:44). Bunun dışında yoksulluğunun nedenleri arasında şunlar gösterilmektedir; ülkedeki hızlı nüfus artışı, iklim ve doğa koşulları, çalışma ahlakının kurumsallaşmaması,

işsizlik ile ekonomideki büyüme ve kalkınma oranının düşük olması vb. durumlar (Kaya, 2012:68).

Gelir yoksulluğu, insani yoksulluk kavramının ön plana çıkmasında etkilidir (Kaya, 2012:67-68). 1997 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yayınlanan İnsani Gelişme Raporu'na göre insani yoksulluk kavramı; mutlak ve görelî yoksulluk tanımlarını kapsamakla beraber, bundan daha geniş bir anlamda insani gelişme ve insani bir hayat için gerekli maddî imkanların yanında, temel gereksinimlerin de karşılanabilmesi bakımından iktisadî, sosyal ve kültürel bazı olanaklara ulaşabilme gerekliliğine dayanmaktadır (Topgöl, 2013:281). Önlenebilir hastalıklara yakalanmak, özgürlüğün yetersiz olması, güçsüzlük vb. temel insani yeteneklerden mahrum olmak gibi halleri içermektedir (Kaya, 2011:37-38).

Sonuç olarak, insani yoksullukta yaşam süresinin kısa olması, iş olanaklarından, eğitim ve sağlık hizmetlerinden mahrum olmak gibi faktörler ön planda tutulurken, gelir yoksulluğu konusunda ise yoksulluk sınırı olarak asgari gelir ve tüketim seviyesi söz konusu olmaktadır (Okumuş, 2010:75-76).

I.2.7. Geçici Yoksulluk

Geçici yoksulluk, kişilerin yaşam standartlarında ya da gelir düzeylerinde meydana gelen dönemsel dalgalanmalar sonucunda oluşan bir olgudur (Kaya, 2012:74). Genellikle kriz dönemlerinde görülen geçici yoksulluk, daha çok gelir seviyesinin ortalama geçim düzeyinin üzerinde olan insanları etkilemektedir (Beken, 2006:16). Bu duruma; ekonomik ve finansal krizler, yüksek enflasyon, doğal afetler, mevsimlik ve geçici işsizlik, bölgesel çatışmalar ile terör gibi dönemsel faktörler sebep olmaktadır (Kaya, 2012:74).

I.2.8. Kronik Yoksulluk

Kronik yoksulluk ise geçici yoksulluktan farklı olarak, birçok etmenden oluştuğu gibi, genelde maddesel yoksulluk, yeteneklerde olan aşırı yoksunluk ve kırılabilirlik arasındaki karşılıklı etkileşim ve bunların birleşimi sonucunda ortaya çıkmaktadır (Temiz, 2008:63). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik, sosyal, siyasal ve çevresel faktörlerin etkisi ile oluşan bu yoksulluk türü, toplumun neredeyse tüm kesimlerinde etkisini göstermektedir (Kabaş, 2014:6). Örneğin gelişmekte olan ülkelerde bu durumdan en fazla etkilenen kesimler; göçmenler, topraksız köylüler, tarım sektöründe yevmiyeli çalışanlar, eşinden boşanmış kadınlar, yaşlılar ve engelliler bulunurken, çalışan yoksullar, çocuk yoksullar, işsizler ve ayrımcılığa uğrayan yoksullar da kronik yoksullar arasında görülmektedir (Temiz, 2008:93). Böylece kronik yoksulluk, bireylerin yaşamlarının büyük bir bölümünü etkisi altına alırken, onları hem sosyo-ekonomik haklardan mahrum bırakmakta ve nesiller boyunca aktararak sürmektedir (Öztürk ve Çetin, 2009:2669).

Kişinin ya da aile halkının kronik yoksul olarak tanımlanabilmesi için, geçmesi gereken süre ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Bu süreklilik, genel olarak kişinin beş yıl veya daha uzun bir süre yoksul olmasıyla biçimlenirken, ABD’de ise bu süre 4 yıldır (Arpacıoğlu, 2012:6). Fakat yoksul kalınan süre ne kadar artarsa, yoksulluğun etkisi ve şiddeti de o kadar fazla olur.

Bu bağlamda, kronik yoksulluğu önlemeye yönelik stratejileri ekonomik ve sosyal boyutlarda değerlendirmek gerekmektedir (Kabaş, 2014:4). Örneğin ekonomik büyüme yoksulluğu azaltmak için oldukça etkili bir unsur iken, bu duruma sosyal alandaki gelişmeler de eşlik etmektedir (Temiz, 2008:95-96). Ayrıca gelir güvencesini içine alan sosyal koruma uygulamaları da yoksulluğun önlenmesinde hayati bir önem taşımaktadır.

Dolayısı ile yoksulluk, kronik yoksullar için yalnızca düşük gelire sahip olmak değil, bir yandan da açlık, kötü beslenme düzeyi, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimden mahrum kalma, ayrımcılık, istismar vb. durumlara sebep olmaktadır. Bu yoksulluk türüne dâhil olan bireyler yoksul olarak doğup, ölmektedirler ve öyle ki çocuklarına yoksulluklarını da aktarmaktadırlar (Zülfikar, 2010:8).

I.2.9. Kırsal Yoksulluk

Kırsal yoksulluk, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerdeki tarım sektörünün çözülmesi sonucunda gizli işsizliğin açık işsizliğe dönüşmesi durumu olarak tanımlanmaktadır (Şinasi, 2008:608). Kırsal yoksulluk, özellikle kırsal alanda yaşamlarını sürdüren topraksız veya küçük toprağa sahip köylüler ile tarım işçileri arasında yoğun olarak görülmektedir. Günümüzde kırsal kesimde yaşayıp, tarım ve hayvancılık dışında balıkçılık ve ormancılıkla geçinen veya küçük ölçekli sanayi kesimlerinde çalışan kişiler arasında da oldukça yaygın bir hale dönüşmüştür (Öztürk, 2008:613-615). Bunun haricinde küreselleşme ve sanayileşme ile beraber kırsal bölgelerde geçimlerini sağlayamayan küçük aile işletmeleri ve büyük aile tarımcılığı yapan insanların kırsal kesimden şehirlere göç etmesi sonucunda, kırsal ve kentsel alandaki demografik denge giderek bozulmuş, bu da toplumdaki topraksız olan ve vasıfsız çalışan insanların yoksullaşmasına sebep olmuştur. Nüfus arttıkça ve şehirleşme süreci hız kazandıkça da bu kesimin sayısı doğru orantılı olarak hızla artış göstermiştir (Aktan, 2002:10).

Bu durum; eğitim, sağlık, temiz su, konut, ulaşım ve iletişim gibi hizmetlere ulaşma konusunda yaşanan sıkıntılar, kötü kamu yönetimi ve bürokrasinin yozlaşması sonucunda kırsal kesimdeki üreticilerin maliyetlerini arttırma eğilimleri, siyasi istikrarsızlık ve ülkelerdeki iç çatışmalar, beşeri ve fiziki altyapının ihmal edilmesine

sebebiyet veren kamu politikaları gibi etkenler kırsal yoksulluğa sebep olan faktörler arasında yer almaktadır (Öztürk, 2008:615-616; Öztornacı ve Veziroğlu, 2012:292).

I.2.10. Kentsel Yoksulluk

Son yıllarda kırsal kesimden gelen yoğun göç ile birlikte kentleşme oranlarındaki hızlı artış, toplumsal bir sorun olarak kentsel yoksulluk kavramını ortaya çıkarmıştır (Üsküdar, 2008; Kaya, 2012:79). Kentsel yoksulluk, kent alanlarında yaşam süren nüfusun belli bir kesiminin asgari yaşam standartlarına ve bu standartlardaki belirli gelire sahip olamaması biçiminde açıklanmaktadır. Bu türe dâhil olan kişiler; sağlık, eğitim ve kent olanaklarından dışlanma, temel hak ve özgürlüklerden yararlanamama, şiddete maruz kalma vb. bazı temel hizmetleri tam olarak alamayan kişilerden oluşmaktadır (Üsküdar, 2008; Kaya, 2012:79). Aynı zamanda ülkede yaşanan siyasi ve sosyal değişimler, ekonomik krizlerin yarattığı istihdam sorunları ve kentlere doğru yoğunlaşan göçler, bir anlamda kent merkezlerinin yapısını ve dokusunu değiştirirken, bunun sonucunda da yeni bir kentsel yoksulluk kavramının oluşmasını sağlamıştır (Selek Öz ve Yıldırım alp, 2009:455).

Bu kavrama etki eden faktörlerden bir diğeri de devletin izlediği sosyal politikalarda yer alan dönüşüme ayak uyduramamış toplum kesiminin oluşumudur. Ayrıca sanayileşme ve kentleşmenin sonucu olan göç hareketlerinin kentlerdeki nüfusu yoğunlaştırması, iş sahibi olma ve yaşam koşullarını iyileştirme olanaklarının azaltılması, işsizler, engelliler, yaşlılar, çocuklar ve kadınlar arasında ücret düzeylerinin azalması ve toplumsal hizmetlerin ticarileştirilmesi de bunun sebepleri arasında sayılabilir (Selek Öz ve Yıldırım alp, 2009:456).

Yapılan araştırmalar ışığında, kentsel yoksulluğun ortadan kaldırılması için öncelikle üç temel uygulamanın hayata geçirilmesi gerekmektedir (Üsküdar, 2008). Bunlardan birincisi, liberal uygulamalardan kaynaklanan toplumsal kesimler arasında hızlıca artan eşitsizlikleri olabildiğince ortadan kaldırmak ve bunun sonucunda ülke kaynaklarının topluma adil bir şekilde paylaşılmasını sağlamaktır. İkincisi ise yoksullara yapılan yardımların nesnel ölçütlere göre dağıtılmasını etkinleştirmek, üçüncüsü ise ülkemizdeki kırsal kesimden kentlere olan göçün nedenlerini ortadan kaldıracak uzun vadeli ekonomik ve siyasi projeleri hayata geçirmektir (Üsküdar, 2008).

Dolayısı ile kırsal yoksulluk ile kentsel yoksulluk arasındaki en önemli fark; kentsel yoksulluk için daha çok yetersiz gelir, yetersiz tüketim düzeyi gibi niceliksel boyut ön planda iken, kırsal yoksulluk içerisinde bağımsızlık, güvenlik, öz saygı, kimlik, sosyal ilişkilerdeki yakınlık, karar alma özgürlüğü gibi yoksulluğun daha çok niteliksel boyutuna değinilmiştir (Uçar, 2011:12). Ayrıca kentte yaşam süren kişilerin tüketim eğilimleri kırdaki yaşayan kişilerden farklıdır. Bu yüzden de kentsel bölgede yaşam süren bireylerin kalori ihtiyacı aynı bile olsa, tüketim kalıpları mal ve hizmet fiyatları, ulaşım maliyetleri, mesken türleri ile sunulan kamu hizmetlerinin düzeyi gibi olgular kırsal bölgede yaşayan bireylerden farklılık arz etmektedir.

I.2.11. Kadın Yoksulluğu

Günümüzde yoksulluk ve yoksullukla mücadele konusunda çalışmaların yapılmasına rağmen özellikle kadın yoksulluğu üzerinde yoğunlaşan araştırmalar daha çok son dönemlerde artış göstermektedir (Açıkgöz, 2010:45; Topgül, 2013:289).

Özellikle yoksulluğun yoğun bir şekilde yaşandığı gecekondulu vb. alanlarda sıkça karşımıza çıkan kadın yoksulluğu, çeşitli mahrumiyetler sonucunda farklı bir gelişme

göstermiş, bu da kadınlar açısından hem sosyal, hem de ekonomik anlamda dezavantajlı durumlar doğurmuştur (Fidan, 2009:387; Açıkgöz, 2010:45; Gerşil, 2015:162).

Yoksul durumda olan kimi kadınlar; bazen hane içinde şiddet ve cinsiyet ayrımcılığına maruz kalırlarken, bazen de toplumsal alanlarda eğitimsizlik ve beceri yokuğu gibi durumlar karşısında birtakım sıkıntılar yaşamış, çalışma hayatında ise çeşitli olumsuzluklarla karşılaşmışlardır (Fidan, 2009:385, Öztürk ve Çetin, 2009:2670-2671). Bunlar arasında özellikle aile içi şiddetli geçimsizlik, eşinden ayrılma, aile parçalanmaları ve erkeğin işsizliği gibi olgular, kadın yoksulluğunu daha da tetiklemiş ve sonuç olarak kadının hane içindeki yerini ve toplumsal hayattaki ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir (Ersoy ve Şengül, 2002:65; Açıkgöz, 2010:55).

Toplumsal cinsiyet temeline dayanan ayrımcılık, yani kadın-erkek eşitsizliğine dayanan ayrımcılık üzerine yapılan çalışmalarda, bu eşitsizliğin tüm dünyada gelişmiş ülkeleri de içinde bulunduracak şekilde hala devam ettiği belirtilmektedir (Öztürk ve Çetin, 2009:2672; Açıkgöz, 2010:45; Şenses, 2014:174). Bu araştırmalarda özellikle yönetici konumunda var olan kadınların oranının çok düşük olduğu ve kadınların da erkeklere oranla daha az ücret aldıkları, daha az kariyer şansına sahip oldukları ifade edilmiştir (Açıkgöz, 2010:53; Topgül, 2013:291).

Yoksulluğa kadınların daha fazla maruz kalması, sayısal olarak da kadın yoksulluğunun sürekli artışta olduğunu da göstermiş, bunun sonucunda yoksulluğun kadınlaşması kavramı ortaya çıkmıştır (Fidan, 2009:386, Yusifoğlu, 2010:19). Bu kavramı ilk olarak 1978 yılında Diane Pearce kullanmış, söz konusu yıllarda ABD’de yoksulların 2/3’nün kadınlardan oluşması, özellikle de 1950-1970 yılları içerisinde, kadınların ekonomik konumlarının giderek kötü bir hale gelmesine dikkat çekmek için kullanılmıştır

(Açıkgöz, 2010:48; Yusufoglu, 2010:18). Günümüzde ise sefalet haline dönüşen ve kadınların ekonomik bir değer olarak görüldüğünü ifade eden bu kavram, kadınları kronik yoksulluğa bir yandan da kişisel, sosyal ve ekonomik krizlerden doğan geçici ya da sürekli yoksulluğa karşı savunmasız bırakmaktadır (Kabakçı ve Günsoy, 2012:4).

Burada yola çıktığımız zaman kadın ve erkeğin birlikte yaşadıkları hanede kadınlar yoksulluğu; eğitim, sağlık, meslek sahibi olma ve kararlara katılım konusunda daha fazla yaşamaktadırlar (Öztürk ve Çetin, 2009:2670). Eğitim olanaklarından mahrum, meslek sahibi olmayan, kayıt dışı sektörlerde çalışan, sosyal güvence kapsamı dışında tutulan, korumasız kadın çoğu zaman da bir eş ve anne olmanın gerektirdiği sorumluluğun altında hayatını devam ettirmek mecburiyetinde olan kadın için yoksulluk, kaçınılmaz bir sonuç olarak görülmektedir (Çamur Duyan, 2010:20).

I.2.12. Çocuk Yoksulluğu

Kadın yoksulluğu beraberinde çocuk yoksulluğunu da ortaya çıkarmaktadır (Gerşil, 2015:165). Çocuk yoksulluğu ile ilgili UNICEF'in Dünya Çocuklarının Durumu Hakkındaki 2005 Yılı Raporu'nda açık bir şekilde dile getirilmiştir. Bu Rapora göre çocuk yoksulluğu; *“bir çocuğun yaşama, büyüme ve gelişmesi açısından gerekli maddi, manevi ve duygusal kaynaklardan yoksun olması, kendi haklarından yararlanamaması, potansiyellerini tam olarak gerçekleştirememesi ve topluma tam ve eşit üyeler olarak katılamaması”* şeklinde ifade edilmektedir (Kahraman ve Sallan Gül, 2015:343). Çocuklar açısından yoksulluk durumunun zihinsel, fiziksel, duygusal ve ruhsal gelişimlerine zarar vermesi nedeniyle yapılan bu tanımlamaların düşük hane geliri veya düşük tüketim düzeyi gibi modern kavramlarla genişletilerek geleneksel kavramların kullanılmasının önüne geçilmesi önemli bir değerlendirme olarak görülmektedir (Metin, 2015:168).

Günümüzde ülkeler açısından önemli bir sorun olarak görülen çocuk yoksulluğunun nedenleri pek çok etkene bağlı olarak şekillenmektedir. Bunlar; ülke ekonomisinin gelişmişlik düzeyi, gelir dağılımında ortaya çıkan eşitsizliğin boyutu, iş gücü piyasalarının yapısı, aile yapıları, ebeveynlerin eğitimi (özellikle anne eğitim durumu), sosyo-kültürel yaklaşım gibi etkenlere bağlı olarak şekillenmektedir (Öztürk, 2008:69). Ancak bu alanla ilgili yapılan çalışmalar, çocuk yoksulluğunun hane ve yetişkin birey yoksulluk düzeyinden daha yüksek seviyelerde olduğuna işaret etmektedir (Dayıoğlu, 2007:83).

Son zamanlarda dünyanın gelişmiş ülkelerinin birçoğunda, çocuk yoksulluğu ile ilgili oranların yükselmesinin temel nedenleri konusunda birtakım araştırmalarda bulunulmuş, yapılan çalışmalarda, daha çok aile ve demografik yapıdaki değişimler ile işgücü koşulları ve kamusal politikalar üzerinde durulmuştur. Düşük gelirli ülkelere bakıldığında ise bu durum, daha farklı bir görünüm sergilemektedir. Örneğin hem gelir imkânlarının, hem de eğitim, sağlık, barınma vb. imkânlarının yetersizliği, çocuk yoksulluğu bakımından önemli risk faktörleri arasında yer almış, bu durum evde çocuklara gösterilen yetersiz ilginin hane içi ilişkiyi olumsuz etkilemesi de bu faktörlerin manevi boyutunu meydana getirmiştir (Metin, 2015:167-186).

Bir bakıma aileden miras olarak çocuklara da geçen ve çocuğun yoksulluk içerisinde büyümesine sebep olan bu risk, bir çocuğun eğitim durumunu, psikolojik ve sağlık sorunlarını, küçük yaşta evlilik ve hamilelik gibi etkenleri, madde bağımlılığı ve suç işleme olgusu gibi pek çok olumsuzlukları ortaya çıkarmaktadır (Durgun, 2011:145). Bu şekilde büyüyen çocuklar; yaşama, sağlık, beslenme, eğitim gibi hakların yanı sıra, sömürü, şiddet ve ayrımcılıktan korunma gibi haklardan da büyük ölçüde yoksun durumda kalmaktadırlar (Avşar-Kurnaz, 2007:48).

I.2.13. Nöbetleşe Yoksulluk

Nöbetleşe yoksulluk, daha önceleri bir kente göç etmiş yoksul bireylerin doğru kaynakları ve kanalları kullanarak hemşericilik bağı sonucunda kente sonradan gelen yoksul bireyler üzerinden zenginleşmeleri ve refah seviyelerini artırmaları olarak tanımlanmaktadır. (İncedal, 2013:29). Bu yaklaşıma göre kentte yaşayan yoksul bireyler, kamu arazileri üzerine yapmış oldukları konutları kente yeni göç etmiş yoksullara satarak veya kiralayarak, ekonomik bir kazanç elde etmekte ve böylece yoksulluktan kurtulmaktadırlar. Bu şekilde de yoksulluklarını yeni gelen diğer yoksul bireylere devretmektedirler (Işık ve Pınarcıoğlu, 2005:79). Bu da toplumdaki bazı kesimlerin kendi aralarında kurdukları ve birbirleri üzerinden zenginleşebilmelerini sağlayan eşitsiz güç ilişkilerini doğurmaktadır (Aytaç, 2009:143-145).

Genellikle kente kaçak yapılaşma türü ile birlikte eklenen kesimde daha yoğun şekilde kendini gösteren bu yoksulluk türü, kente göç dalgasına katılan grubun kendi aralarında oluşturdukları bir ortaklık şeklinde de nitelendirilmektedir. Çünkü her yeni göç, yeni yoksulluğu ve yeni kentsel şiddeti beraberinde getirmektedir (Yüceyılmaz ve Sipahi, 2009:467).

Hem kültürel, hem de ekonomik temellerden beslenen bir süreci kapsamakta olan nöbetleşe yoksulluk, arsa ve konut piyasasında kurulan ilişkilere, hemşerilik esaslı bağlantılara, piyasalarda yaratılan getirilerin sistem içinde eşitsiz dağılımına, bunun temelinde yükselen politik ilişkilere dayanan bir sistemin temel özellikleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2005:80). Aynı zamanda yeni kentsel yoksulluğun önemli boyutlarını meydana getiren toplumsal ayrışmalar ve dışlanma olgusunun, kente yeni yerleşen göçmenlerin, konut, iş ve gelir bakımından mahrum

durumda kalması ve yoksunluğun kronik hale gelmesi yönündeki sonuçları ortaya çıkmaktadır.

Kentsel göçün yavaşlaması, gecekondulaşma olgusunun sona ermesi, yeni istihdam imkânlarının oluşturulamaması sonucunda aile ve hemşericilik bağlarının yetersiz kalması kent yoksullarının rahat elde edilecek arsa kalmaması sürecin sonunu getirmiştir. Kendi kazananı ve kaybedenini yaratan nöbetleşe yoksulluk olgusu yeni döngüler oluşturamaması nedeni ile beraber gelişmekte olan ülkelerde kendisini yeni yoksulluk olarak tanıtmaya başlamıştır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2005:83-84).

1.2.14. Çalışan Yoksulluk

Genel olarak yoksulluk tanımının dışında kalan çalışan yoksul kavramı, yoksul bir hane halkında yaşayan ve çalışma sonucunda temel gereksinimlerini karşılayacak düzeyde herhangi bir gelire sahip olmayan çalışanlar için kullanılmaktadır (Çavuşoğlu, 2011:23). Bu tanıma göre çalışan yoksullar, ilk olarak emeği ile çalışan, ikinci olarak da yoksulluk sınırının altında bir gelire sahip olan hane halkının üyesi şeklinde iki bağlamda incelenmektedir (Çavuşoğlu, 2011:24). Burada önemli olan nokta, bireyin tek başına çalışmadan elde ettiği gelir göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi yerine, kişinin yaşadığı hanenin toplam geliri ve hanede yaşayan üyelerin sayısı temel alınarak belirlenmesidir (Kapar, 2010:54).

Çalışan yoksulluk her zaman düşük ücretli veya herhangi bir gelirle çalışmak ile aynı anlama gelmez. Örneğin aynı düzeyde ücret alan iki çalışandan birisi çalışan yoksul olarak nitelendirilirken, diğeri ise çalışan yoksul sınıflandırmasının tamamen dışında kalmaktadır. Bu durumun sebebi de çalışanların hane halkı yapılarındaki ve toplam hane gelirindeki farklılıklardır (Kapar, 2010:54).

Çalışan yoksullar üzerine birçok kurum ve kuruluş tarafından çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bunlar arasında en dikkat çekici kurumlardan biri de, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'dür. Bu Örgüte göre, yoksul bir ailede yaşayan bütün çalışanlar, çalışan yoksul olarak değerlendirilmektedir (Çavuşoğlu, 2011:24-26; Kahraman, 2011:136). Ayrıca Avrupa ve ABD'deki farklı kurum ve kuruluşlar da bu konu üzerinde tanımlamalarda bulunmuşlardır (Çavuşoğlu, 2011:25). Örneğin ABD'deki Çalışma İstatistikleri Bürosu (BLS) bu kavramı daha çok, yıl içinde en az 27 haftasını işgücünde çalışarak veya iş arayarak geçiren, fakat gelir düzeyi yoksulluk sınırı altında bulunan bireyler için kullanmaktadır. Avrupa Birliği ise yılın yarısından fazlasında istihdam edilen ve ulusal ortalama gelirin %60'ın altında harcanabilir gelire sahip olan bir hane halkında yaşayan kişiler için kullanmaktadır (Çavuşoğlu, 2011:25-26; İLO, 2019).

TÜİK'in 2002-2004 yıllarında gerçekleştirmiş olduğu yoksulluk çalışmalarında ise çalışan yoksullara ilişkin önemli veriler ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda Naci Gündoğan tarafından 2007 yılında yapılan değerlendirmelerde çalışan yoksulluk; yevmiyeli, kendi hesabına çalışan ve ücretsiz aile işçileri, yoksulluğa meylli istihdam statülerinin yaygın olduğu tarım ve inşaat sektöründe çalışanlar, eğitim ve nitelik düzeyi düşük çalışanlar, hiçbir güvencesi olmayan kayıt dışı sektörde çalışanlar, küçük ölçekli işletmelerde çalışanlar ve yabancı kaçak çalışanlar arasında daha yoğun şekilde görülmektedir (Çavuşoğlu, 2011:27; Kahraman, 2010:167-168).

Recep Kapar 2010 yılında ülkemizdeki çalışan yoksullar üzerine yaptığı çalışmasında bu yoksulluk türünün, kırsal kesimi etkilediğini belirtmiş, bunun tarımda istihdam edilenler, ücretsiz aile çalışanları, mevsimlik işlerde ve kendi hesabına çalışanlar arasında daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Ülkemizde çalışan yoksulluğun azaltılması konusunda kamu yönetiminin ve sivil toplum kuruluşlarına pek çok görev

düşmektedir. Bu kapsamda kamu yönetimi ve sivil toplum kuruluşlarının çalışan yoksulluğun azaltılması açısından üzerinde durması gereken konular (Kapar, 2010:59-62);

- Daha fazla hane üyesinin işgücüne katılımını ve istihdamını arttırmak için uygun iş alanlarının yaratılmasını sağlamak,
- İşgücü piyasasının önemli bir payına sahip düşük ücretli, güvencesiz, gelip geçici veya ücretsiz istihdamın azaltılması için yasal düzenlemeler uygulamak,
- Sosyal güvenlik kesintileri gibi kamu nitelikli politikalarda çalışan yoksullar yararına bu hanelerin harcanabilir gelirlerini arttırıcı uygulamalarda bulunmak,
- Tarımsal ve kırsal alanda artış gösteren yoksullaşma, ekonomik ve sosyal zayıflıkların giderilmesi yönünde yenilikçi politikalar geliştirmek şeklinde ifade edilmektedir.

I.2.15. Yapabilirlikten Yoksunluk

Yoksulluğun bir diğer nedeni olan ve Amartya Sen tarafından ileri sürülen Yapabilirlikten yoksunluk yaklaşımı, yoksunluğu standart yoksulluk kıstası olarak gelir düzeyi yerine “*kabul edilebilir bir hayat düzeyine ulaşmak için gerekli olan temel yapabilirliklerden yoksun olma*” şeklinde tanımlamaktadır (Topgül, 2013:282-283). Bir toplum içerisinde kabul edilebilir en düşük düzeyde fonksiyon gösterilmesini sağlayacak temel insani yapabilirliklerin bulunmaması şeklinde açıklanan bu kavram, insanca bir yaşamı sürdürebilmek için gereken temel yapabilirlikten yoksun olmak demektir (Uçar, 2011:13; Gedikoğlu, 2015:8).

Sadece gelir düzeyinin düşük olmasıyla açıklanamayan, aynı zamanda bireyin açlık, kötü sağlık koşulları, uygun olmayan barınma şartları gibi olumsuzluklardan kaçınabilme yeteneğini de ortaya koyan bu yaklaşım, yoksulluğu çok boyutlu bir hale getirmektedir (Temiz, 2008:76). Başka bir tanımlamaya göre, bir kişi için değerli olan tüm işlevsellikleri başarabilme, sağlıklı olma, barınma, çalışabilme, başkalarına bakabilme gibi etkinlikleri yapabilme gücünü ifade eden bu yaklaşımda yoksulluk, standart yoksulluk ölçütü olan gelir düzeyi yerine kabul edilebilir bir hayat düzeyine ulaşmak için gerekli temel yapabilirliklerden yoksun olma olarak kabul edilmektedir (Kardam ve Yüksel, 2004:50; Uçar, 2011:24; Yıldırım alp ve Özdemir, 2013:56). Buna göre kişi temel yapabilirliklerden mahrum ise yoksul olarak tanımlanır ve kişinin yeterli beslenme, giyinme, barınma ve hastalıklardan kaçınma gibi olanakları söz konusu değilse, bu durumda kişinin yapabilirlikten yoksun olarak nitelendirilmesi ortaya çıkmaktadır (Temiz, 2008:76).

Yine Sen'e göre yoksulluk üzerinde oldukça etkin rol oynayan faktörlerden biri olan gelir yetersizliği, yapabilirlikten yoksunluğunun başlıca sebeplerinden birini oluşturmaktadır (Topgül, 2013:283). Bu durumda gelir ile yapabilirlik arasındaki ilişki; kişinin yaşından, toplumsal cinsiyete, toplumsal rollere, yerleşim yerlerinin özelliğine, sağlık koşullarına, kişinin denetleyemeyeceği veya kısmen denetleyebileceği unsurlara kadar etkisini hissettirmektedir (Yıldırım alp ve Özdemir, 2013:56-57; Uçar, 2011:14). Ancak bu faktörler, fertlerin gelir elde etme konusundaki yeteneğini azaltırken, bir yandan da elde edilen gelirin yapabilirliklere, kişisel özelliklere ve toplumsal şartlara bağlı olarak şekillenmesini sağlamaktadır (Beken, 2006:14-15).

Dolayısıyla insan refahına çok boyutlu bir bakışı açısı getiren bu yaklaşımda, belirli bir gelire ya da mala sahip olmak ya da olmamak yerine, insani yaşam için gerekli

seviyeye ulaşmak önemli bir faktördür (Topgöl, 2013:282). Bu yüzden de kişilerin gerçekleştirmek istedikleri şeyleri hayata geçirebilmeleri için, başta insani gelişmenin ve kişinin kendini gerçekleştirebileceği ortamın sağlanması gerekmektedir (Yıldırım alp ve Özdemir, 2013:56).

I.3. Yoksulluğun Nedenleri

Yoksulluğun birçok nedeni vardır. Bu yüzden de çok uzun yıllardan beri araştırılmaktadır. Yoksulluk konusunu çeşitli sosyal bilim alanlarının farklı bakış açılarıyla ve yönleriyle ele alan yoksulluk kuramları vardır. Bu kuramlar sayesinde yoksulluk çalışmalarının ön plana çıkardığı temel nedenler bulunmaktadır.

Yoksulluğun sebepleri; yoksulluğu, kişilerin yetenek, sorumluluk ve disiplin anlayışları, tutumluluk dereceleri ve gösterdikleri çaba gibi kendi kişisel özellikleriyle ilişkilendiren (Friedmann, 2001:61), ve yoksulları “*yoksulluğun hem kurbanı ve hem de nedeni*” olarak kabul eden yaklaşımla, yoksulluğu, yoksulların dışında, ekonomi politikaları başta olmak üzere, düşük ücretlerle, yetersiz eğitim ve istihdam imkanlarıyla ve ayrımcılık gibi yoksulların kendi güç ve kontrolleri dışındaki “*yapısal*” etmenlerle ve bütünüyle sosyo-ekonomik sistem ile ilişkilendirerek karakterize eden yaklaşım olarak görülmektedir (Wilson, 1996:413-414). Yoksulluğun nedenlerine değinirken üzerinde duracağımız birkaç önemli unsur aşağıda anlatılmaktadır:

I.3.1. Büyüme, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk

Yoksulluk, ortalama gelir seviyesi, ekonomik büyüme ve gelir dağılımının eşitsizlik derecesiyle ilişkilidir. Özellikle AGÜ ekonomik açıdan incelendiğinde büyüme ve yoksulluk arasındaki ilişki plana çıkmaktadır. Büyüme ve yoksulluk birbiriyle yakın ilişki içindeki iki kavram olduğu için birlikte incelenmelerinde çok fayda vardır. Büyüme

doğrudan gelir dağılımı üzerinde etki yaparak yoksulluk üzerinde etkili olmuştur (UNDP, 2001:17).

Ekonomik büyüme sürecinde eşitsizliğin başlangıçta artarak belirli bir kişi başı gelir düzeyine ulaştıktan sonra azalmasını ortaya koyan “*Kuznets Hipotezi*” yapılan uygulamalı araştırmalar sonucunda çoğunlukla doğrulanmaktadır. Örneğin; Morawetz (1970), 1950-1975 döneminde AGÜ performansını inceleyen çalışmasında büyüme hızıyla belirli bir zamandaki gelir dağılımı ve gelir dağılımında zaman içinde gözlenen eğilim arasında net bir ilişki olmadığı ve mutlak yoksulluğun arttığı ülkeler arasında büyüme hızının düşük olduğu ülkeler yanı sıra yüksek olduğu ülkelerin bulunduğu sonucuna varmıştır. Bu çalışmada, hızlı büyümenin ülkeler arasında eşitlikçi bir biçimde geliştiği ülkelerin büyüme sürecin başında eşit bir gelir dağılımına sahip oldukları, aynı zamanda da hızlı büyümenin eşitsiz bir biçimde geliştiği ülkelerde de gelir dağılımının başlangıçta bozuk olduğu saptanmıştır. Büyümenin hızlı olmasının yanı sıra gelir dağılımının üzerindeki etkisi ve iş gücüne katılma oranı, çalışma saatleri, ücret düzeyi, ücret dengesizliği ve işsizlik gibi temel iş gücü piyasaları göstergeleri büyümeden ne yönde ve ne ölçüde etkilendiği önem kazanmakta, gelir dağılımı ve iş gücü piyasalarının yoksulluk açısından birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir (Şenses, 2001:150- 151).

1965-1980 döneminde yaşanan hızlı büyüme öncesinde, kapsamlı bir toprak reformunun yapılmış olması, sonraki büyüme sürecinin diğer AGÜ’ye kıyasla daha eşitlikçi bir gelişme göstermesine yol açmış ve eğitim olanaklarının yaygınlaştırılması, istihdamda önemli artışlar sağlamış olması ve ücret farklılıklarının düşük düzeyde tutulması gibi etkenlerle yoksulluğun azalmasında etkili bir rol oynamıştır. 1980’li yıllarda ücret farklılıklarının açılmasıyla gelir eşitsizliklerin artmasına yol açmıştır (Yanar ve Şahbaz, 2013: 59).

I.3.2. Demografik Unsurlar: Nüfus Baskısı, Hane Halkı Tür ve Özellikleri ve Göç

I.3.2.1. Nüfus Baskısı

Nüfus artışı, insanların başta toprak olmak üzere doğal kaynaklara erişimine ve refah düzeyine önemli ölçüde etki eden faktörlerden birisidir. Hızlı nüfus artışın, özellikle düşük gelirli AGÜ’de önemli bir yoksulluk nedeni olmuştur. Dünyanın en az gelişmiş bölgesini oluşturan Güney Sahra Ülkelerinde oluşan kitlesel yoksulluk da çoğu kez bu bölgedeki hızlı nüfus artışı ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle de nüfus artışıyla yoksulluk arasındaki ilişkinin nedeni olduğunu vurgulayan nüfus artışlarının bu ülkelerde yoksulluğa karşı hanehalkı düzeyinde alınan bir önlem olarak görülmüştür. Aynı zamanda da hızlı nüfus artışlarının büyümeyi özendiren olumlu etkilerine rastlanmaktadır (Aktaş, 2007).

AGÜ’de, başta Güney Sahra ülkeleri olmak üzere, küçük yaştaki çocukların ağırlıkta tarım sektörü ve tarım dışı sektörlerde de çalıştırılarak iktisadi faaliyeti içinde bulunmuşlardır. Bunun nedeni ise, ebeveynleri için yaşlılık dönemlerinde sosyal güvence oluşturmaları, nüfus artışlarıyla yoksulluk arasındaki ilişkinin tek yönlü olmadığını göstermektedir. Yoksulluğun yaygın olduğu ülkelerde, bebek ölüm oranın, özellikle bu ülkelerin en yoksul kesimlerinde çok yüksek olması doğum oranlarının yüksek olmasına yol açmakta ve yoksulluğun nüfus artışlarının sonucu olarak görülmektedir (Rodrigeuz, 1994:1031).

Yapılan bazı araştırmalar sonucunda, nüfus artışının yoksulluk üzerinde olumsuz yönde etkilerinin olduğunu göstererek nüfus baskısını, özellikle kentlerdeki olumsuz hayat koşullarını ve çevre tahribatını önemli bir neden olarak göstermektedir. Hızlı nüfus artışının, başta toprak olmak üzere kaynaklar üzerinde büyük bir baskı unsuru oluşturduğu ve gıda talebinde artışlara yol açarak yoksulluğun artışına sebep olduğu ve

bunun da özellikle durağan teknoloji ve kısıtlı sermaye stoğuna sahip tarımsal yapılarda, artan ölçülerde doğal ve çevresel kaynaklara başvurulması ve çevrenin ortak kullanım alanlarının tahribatın meydana getirdiği ifade edilmektedir. Bu düşünce doğrultusunda, yoksul küçük çiftçilerin az miktardaki topraklarını gereğinde fazla kullanmaları sonucunda zamanla düşük kaliteli, marjinal topraklara doğru yönelerek otlaklık alan sağlamak ve ek gelir sağlamak için ormanları tahrip etmeleri nüfus baskısından yoksulluğa ve de çevrenin tahribatına uzanmıştır. Yoksulluk ile çevre arasında bulunan bu ilişki, bir yandan uluslararası kuruluşların yoksulluğa karşı artan ilgisini nedenlerinden birisini oluştururken, AGÜ'deki büyümenin yavaşlatılmasına sebep olmuştur (Roy, 2001:34).

Yoksulluğa neden olan sebeplerin temelinde çoğu kez göz ardı edilen bölüşüm sorunlarından ve ekonomi politikası değişikliklerinden kaynaklanmıştır. Kaynakların eşitsiz dağılımı, yoksulların hem kentsel hem de kırsal alanlarda olumsuz koşul ve çevrelerde yoğunlaşmalarına sebep olmuştur. Güney Sahra, Latin Amerika ve Güney Asya'da toprak mülkiyetindeki eşitsizliklerin, resesyon ve ekonomik krizlerin bunlar gibi benzeri süreçleri hızlandırdığı ve sonucunda da yoksulluğu daha da artırdığı görülmektedir (Roy, 2001:34).

I.3.2.2. Hane Halkı Özellikleri

Hane halkı, içindeki bireylerin yaş ve eğitim durumları yoksulluk oranıyla yakından ilişkilidir. Hane halkının büyüklüğünün ve küçüklüğünün bir önemi olmadığına küçük hanelerde de büyük hanelerde de yoksulluğa rastlanıldığı ileri sürülmektedir. Yoksulluk ülkeler arasında da farklılık göstermiştir. Örneğin, İngiltere de küçük hane halklarında, bazı ülkelerde örneğin, Brezilya ve Malezya'da büyük hane halklarında yoksulluk görülmektedir (Tsakloglou, 1990:393). Yani bir ülkenin yoksulluk ile karşı

karşıya kalmasının büyük veya küçük bir ülke olmasıyla ilgili olmaması sonucu görülmektedir.

Yoksulluk düzeyinde zaman içerisinde değişiklikler meydana gelmektedir. Bu değişiklikler aile yapıları içinde belli bir süre sonra sosyoekonomik değişikliklerin oluşumuyla yeni hane halkı türleridir. AGÜ’de hızlı nüfus artışıyla aile bileşimi içinde çocuk sayısının artması, artan boşanmalar sonucu aile bileşim, içerisinde ortaya çıkan değişiklikler, çekirdek aileye yönelik ve üniversitelere doğru yönelik ile öğrenci sayısındaki artışın hızlanması bu değişiklikler arasında sayılmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise, yaşlı bireylerin hane halkını oluşturmaları, boşanma sayısındaki artış, çocuksuz ve tek başına yaşayanların oluşturduğu hane halkı tipinde yaşanan önemli artışlar gibi durumlar çocuklu eşlerin oluşturduğu hane halkı tipinin önemindeki azalışa sebep olmuştur (Selim, 2001:37).

Avrupa ülkeleri açısından hane halkı bileşimleri incelendiğinde; yaşlı nüfusun fazla olması ve tek ebeveynli aile sayısındaki artışın en önemli etken olduğu görülmektedir. Özellikle çocuklarıyla birlikte oturan, dul veya hiç evlenmemiş kadınların oluşturduğu evin reisinin kadın olduğu hane halklarının yoksulluk oranının, ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle birlikte, diğer hane halklarına göre yoksulluk oranının ciddi anlamda yüksek olduğu görülmektedir (Ökten ve Kale, 2009:61).

Aile içindeki çocuk sayısı hem gelişmiş ülkelerde hem de azgelişmiş ülkelerde yoksulluğu önemli bir ölçüde etkilemektedir. Diğer bir yandan da aile yapısı içindeki değişiklikler parçalanmış ailelerin çocukların durumu ele alındığında özellikle de sanayileşmiş ülkelerin ön sırada yer aldığı göz önünde tutulduğunda yoksulluğun nedenlerini oluşturmaktadır (İncedal, 2013:51-55).

Hane halkı büyüklüğü, türü ve bileşimi açısından incelendiğinde genelleme yapmamak önemlidir. Örneğin, Latin Amerika ülkelerinde, genç ve daha az sayıda gelir getiren aile bireylerinin hane halkını olumsuz olarak etkilemesiyle yoksulluğa itmektedir. Çünkü yapılan tüketim harcamalarını değiştirmek zorunda kaldıkları görülmektedir. Aile reislerinin kadın olan hane halkları ise, reisin erkek olduğu hane halklarına göre daha yoksul olmalarına rağmen gelirlerini daha çok gıda harcamalarına ayırmışlardır. Erkek reis olan hane haklarında kazancın büyük bir kısmı sigara ve alkol tüketimine harcanmıştır. Kadınlar gıda harcamalarından arttırdıkları kazançla sağlık ve çocukların eğitimine daha çok kaynak ayırmıştır (Rodriguez, 1992:55-60).

Yoksulluğu belirleyen başka bir unsurda hane halkı bireylerinin eğitim durumudur. Eğitimli hane bireyleri ya da hane reislerine bakıldığı zaman yoksulluk oranının daha düşük olduğu gözlenmektedir. Çocuklar çalışma hayatına geç başladıkları için eğitim masrafları aileleri tarafından karşılanmaktadır. Düşük gelire sahip olan aileler ile yüksek gelirli ailelerin çocukları arasında hem eğitim açısından hem de maddi açıdan büyük farklılıklar meydana gelmiştir (Ökten ve Kale, 2009: 63).

1.3.2.3. Eğitim Durumu

Yoksulluğu etkileyen faktörlerden bir diğeri ise toplumun eğitim durumudur. Çünkü toplumu oluşturan bireylerin eğitim düzeyinin yüksek olması iş gücü piyasalarında istihdamlarını artırmaktadır (Ökten ve Kale, 2009:61). Özellikle eğitim düzeyinin düşük olduğu ülkelerde iş gücü piyasalarında oluşan aksaklıklardan kaynaklı olarak gelir seviyesinde meydana gelen azalmalar yoksulluğu artırmaktadır (Yılmaz, 2006:34). Bu durum az gelişmiş ülkelerde yoksulluğun ortadan kaldırılmasında eğitimin belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir (Özdemir, 2008:243).

Yoksulluk bireylerin çalışma isteklerinde meydana gelen eksikliklerden daha çok, yetersiz eğitim düzeyi, istidam olanaklarının yetersiz olması ve toplumsal ayrımcılık gibi yapısal etkenlere bağlı olarak şekillenmektedir (İbrişim, 2008:70-71). Aynı zamanda ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyi ile toplumdaki bireylerin genel eğitim seviyesi arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Örneğin eğitim, insanların yaşam kalitesini yükselten bir etken olarak görüldüğü için eğitim düzeyi yüksek toplumlarda yaşam kalitelerinin daha iyi olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır (Özdemir, 2008:244).

Bireylerin eğitim düzeyleri ile iş gücü piyasasında elde ettikleri gelir arasında doğru yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Çünkü eğitim emeğin verimliliğinin doğrudan artmasını sağlamaktadır. Ayrıca Eğitim düzeyi bireylerin işsiz kalma riskini azaltmakta ve işsiz kalma durumunda tekrar iş bulma süresini kısaltmaktadır (İbrişim, 2008:70-71).

I.3.2.4. Göç

Yoksulluğu meydana getiren bir diğer unsurda göçtür. İnsanlar kırsal alanda yaşarlarken kente göç etme ihtiyacı duymuştur. Amaçları daha iyi bir yaşam sürebilmektir. Kırsal alanda bulunan iş imkânları onlar için kısıtlı olmuştur ve yoksul olarak yaşamışlardır. Yoksulluktan kurtulmak içinde göçü bir çare olarak görmüşlerdir (Gündoğan, 2008:46).

Gelişmiş ülkelere bakıldığında zaman göç aldıkları için yoksulluk oranlarında azalma gözlemlenmiştir. Yirminci yüzyılda yapılan göçlerin gelişmiş ülkeler açısından yoksulluğu önemli ölçüde azalmasının kentleşmenin büyük bir katkı sağladığı ileri sürülmektedir (Yılmaz, 2006:36-37).

Yoksulluk sadece kırsal alanda meydana gelen bir olgu değildir. Kırdan kente olan göçlerin başında düşük gelir düzeyine sahip olan yoksulların gelir seviyelerine

yükseltmek için kırdan kente olan göçlerinin yaşanması söz konusu olmuştur. Kentlere yapılan hızlı göçlerin sonucunda da istihdam sürecinin yavaş ilerlemesi meydana gelmiştir. Bu durumda kentsel yoksulluğu beraberinde getirmiştir (Gündoğan, 2008:47).

Göç ve yoksulluk arasındaki ilişkiye baktığımız zaman büyük kentlerde yaşanan ekonomik krizlerin sonucunda kırsal kesim için büyük şehirlerin cazibesini kaybetmesi sebebiyle kentsel yoksulluğun artmasına engel olarak görülmüştür (Taş ve Özcan, 2013:289).

I.3.2.5. Ayrımcılık

İstihdam, eğitim, kültür, barınma, kamu hizmetlerine ulaşmada pek çok alana yayılan ayrımcılık, yoksulluğu etkileyen en önemli unsurlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır (Uyan Semerci, 2012:190). Din, dil, ırk, milliyet ve toplumsal cinsiyet gibi sebeplere dayanan bu olgu, bazı ülkelerde ciddi boyutlara ulaşmıştır (Şenses, 2014:173). Bu durum insanları yoksul tutacak, düşük ücretli, güvencesiz ve kötü iş şartlarında çalışmaya mecbur bırakmıştır (Temiz, 2008:75).

Bu kavram, etnik kökene dayalı ayrımcılık ve cinsiyete temelli ayrımcılık olmak üzere iki türde incelenmektedir (Açıkgöz, 2010:52). Bunlardan etnik ayrımcılığa uğrayan kişiler, zaman zaman toplumun bazı kesimleri tarafından dışlanmakta ve bu yüzden de sosyal hayatın bazı olanaklarından yararlanamamaktadırlar (Pire, 2011:26). Günümüzde birçok ülkede yaşanan etnik kökene dayalı ayrımcılık olgusunun temelinde, sadece siyasal, toplumsal ve ekonomik etkenler değil, aynı zamanda cinsiyet, yaş ve yöre itibari ile oluşan birtakım farklılıklar yatmaktadır (Paker, 2012:47). Tek bir ülke veya bölge ile sınırlı kalmayan etnik kökenli ayrımcılık, kendisini en çok çalışma hayatı ve iş piyasasında göstermektedir (Lordoğlu ve Aslan, 2012:140). Ayrıca sosyal ilişkilerde de

karşılaştığımız bu ayrımcılık türü, özellikle kimlik duygusuna yönelik sosyal sınıflandırmayı ortaya çıkarırken, en çok cinsiyet, etnik özellikler ve yaş temeline bağlı bir değerlendirmede kendini göstermektedir (Demirtaş Madran, 2012:79).

Toplum içerisinde farklı şekillerde ortaya çıkan toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ise sadece bir alanda değil, birçok alana yayılmıştır (Pire, 2011:26). UNDP'ye göre toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler, dünyanın birçok bölgesinde görülmekle birlikte, ülkeler arasında önemli farklılıklara sebebiyet vermektedir (Şenses, 2014:174). Bu türdeki eşitsizliği yoğun biçimde yaşayan kadınlar ve çocuklar, yoksulluğa karşı daha korunaksız bir grup olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Ecevit, 2003:83-88).

Tüm bunlara bağlı olarak çok boyutlu bir yapıya sahip olan ayrımcılık, belli gruplara yönelik etnik kimlik, ırk, din, dil ve göçmenlik gibi belirli sebeplerden dolayı kişilerin kamu hizmetlerine, piyasalara ve kaynaklara erişimine engel olmuş, onların eğitim, sağlık ve gelir yönünden yoksullaşmalarına sebep olmuştur. Dolayısıyla ayrımcılığa maruz kalmış bireyler diğer kişilerin sahip olduğu bu tür olanaklardan yoksun kalarak toplumsal dışlanma tehdidi altına girmişlerdir (Temiz, 2008:65-67).

I.3.2.6. Diğer Nedenler

Her ülke, bölge ve hatta hana halkı açısından farklı şekillerde yaşanan yoksulluk olgusu, toplum içerisinde yer alan bireylerin gelir durumu açısından belirleyici rol oynamaktadır (Türk ve Ünlü, 2016:93-94). Yukarıda sayılan nedenlerden farklı olarak yoksulluğu etkileyen farklı nedenlerde bulunmaktadır.

Çevresel nedenler yoksullaşmayı genel olarak ortaya çıkan doğal süreçler ve insan kaynaklı olmak üzere iki şekilde etkilemektedir. Bunlardan birincisi; Doğal afetler ve coğrafya şartlarını (deprem, tsunami, kuraklık, soğuk ve sıcak hava dalgaları gibi.)

kapsarken ikincisi ise insan faaliyetlerinden kaynaklanan bilinçsiz sanayileşme, kentleşme ve tarım uygulamaları sonucunda toplumun yoksul kalması şeklinde ifade edilmektedir (Kılıç, 2013:13). İnsanların yaşam düzeylerini çeşitli şekillerde etkilediği için yoksulluğun sebeplerinden biri olarak karşımıza çıkan doğal afetlerin etkisi ve şiddeti, meydana geldiği yerin nüfus yoğunluğu gibi çeşitli durumlara bağlı olarak değişmektedir (Sarısoy ve Koç, 2010:330). Bunun yanı sıra iklim özellikleri bakımından aşırı sıcak veya çok soğuk olan bölgeler, insan hayatı için olumsuz şartlar taşıdığı için, bu bölgelerde yaşayan insanların çoğu coğrafi koşulların etkisi nedeniyle yoksul duruma düşmüşlerdir. Aynı zamanda coğrafi etkenler de sosyo-ekonomik gelişmişliği yakından etkilemiş, örneğin bazı bölgeler coğrafi özelliklerinden dolayı daha az yatırım çektikleri için o yerlerde istihdam az, işsizlik oranı ise yüksek kalmıştır. Bu da yoksul kişilerin belli bölgelerde yoğunluk göstermesine neden olmuştur (Yalçın, 2008:15).

Ülkelerin içinde bulundukları “*savaş, iç çatışma, terör ortamı ve bu süreçlerde alınan siyasi kararlar*” da yoksulluğu etkileyen diğer nedenler arasında sayılmaktadır (Yılmaz, 2006:45-46). Buna göre; savaş, iç çatışma ve terörizm nedeniyle, bulundukları yerden daha güvenli yere göç edenler, yoksulluğu artıran bir diğer önemli faktördür (Sarısoy ve Koç, 2010:330). Kamu kaynaklarının söz konusu savaşın finansmanı için kullanılması, dolayısıyla sosyal anlamdaki kamu harcamalarının azaltılması, insanların sağlık başta olmak üzere sahip oldukları servetlerini, yaşamlarını sürdürmede önemli bir yeri olan değerlerini yitirmeleri, bu olgunun birer sonucudur. Ayrıca yoksulluğa yol açan nedenler incelendiğinde en önemlilerinden birinin şiddet olduğu, şiddete yol açan etkenler incelendiğinde ise en önemli dayanaklardan birinin de yoksulluk olduğu ortaya çıkmaktadır (Bilen ve Çalışır, 2013:338).

Bireylerin ve hane halklarının yaşamlarında karşılaşmış oldukları şoklar yani ani gelişen olumsuz olaylar, birçok ülkede en önemli yoksulluk nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Şenses, 2014:171). Kişileri veya hane halklarını yoksulluğa iten bu gibi durumlar; ekonomik ve sosyal biçimlerde oluşabilmektedir. Ailenin geçiminden sorumlu olan kişinin ekonomik açıdan problemlerle yüzleşmesi, iflas gibi bir sorunla karşı karşıya kalması ekonomik olarak yaşanan şoklara geçimini tarıma dayalı bir ekonomiye dayanmış olan hane halkının yaşanan bir kuraklık veya sel gibi doğal olaylar karşısında geçim kaynaklarını yitirmesi de doğal bir şok etkisine, boşanma, ölüm gibi nedenler sonucunda aile yapısının bozulması veya dağılması sonucu aile bireylerin geçimlerini sağlayamaz duruma düşmeleri de sosyal anlamda maruz kalınan şoklara birer örnektir (Şenses, 2014:171; Türk ve Ünlü, 2016:95).

Yoksulluğun belirlenmesinde önemli rollerden birini üstlenen kültürel ihtiyaçlar, kişilerin sosyal ortama ve hayata tam olarak uyum sağlamaları veya toplumla bütünleşmeleri konusunda önem taşımakta ve yoksulluğun önemli bir nedeni arasında yer almaktadır (Sarısoy ve Koç, 2010:330).

Yoksulluğu etkileyen bir diğer faktör de sağlıktır. Kişilerin sağlık sorunları nedeniyle çalışma güçlerini yitirmeleri, gerek kamu kaynaklarının, gerekse kişisel gelirin büyük bir bölümünün sağlık harcamaları için kullanılması, kişilerin yaşam standartlarını yükseltecek harcamalardan mahrum kalmalarına sebebiyet vermekte ve böylece yoksulluğun ortaya çıkmasını sağlamaktadır (Temiz, 2008:78-79). Yetersiz beslenme, sağlıksız koşullarda yaşama, maddi yetersizliklerden dolayı sürekli tedavi olamama durumunda kişilerin hastalıklarının ilerlemesi, sağlık hizmetlerine erişimin sınırlı olması gibi nedenler, bu kesimi daha da yoksul hale getirmiş, aynı zamanda hane halkında bir gelir kaybına neden olmuştur (Türk ve Ünlü, 2016:94). Tüm bunlar; beslenme

problemlerine, hastalıkların artmasına, bireyin gelirinin büyük kısmını tedavi için harcamasına tedaviye ayırmasına çalışma gücünün ve gelirin azalmasına, bu da doğal olarak yoksulluğa neden olmaktadır (Sarısoy ve Koç, 2010:330).

Dünya üzerinde az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yanında, gelişmiş ülkelerde de savunma harcamalarına ayrılan miktar, bütçede en büyük harcama kalemlerinden birini meydana getirmektedir. Bu bakımdan savunma sanayinin oldukça pahalı bir sektör olması savaşın finansmanını yükseltirken, bu durum hem devlet borçlarını arttırmış, hem de kamu harcamaları için devlet bütçesinden alınan payı azaltmıştır. Bu da ülke ekonomisini oldukça olumsuz biçimde etkilemiştir (Yalçın, 2008:13).

I.3.3. Küreselleşme ve Yoksulluk (KOF ENDEKSİ)

Küreselleşme, dünyanın sıkışması, küçülmesi ve daralmasıdır. Küreselleşme dünyanın bir yerinde yaşanan olay ve olguların, dünyanın diğer yerlerinde yaşayan insanları da etkileyebilmesi, ülkeler arasındaki ekonomik, siyasi ve sosyal ilişkilerin artması, farklı toplumsal kültürlerin birbirini tanıması ve etkilemesi, pazarın dünya ölçeğinde büyümesi, dünyanın tek bir pazar haline gelmesidir. Küreselleşme ile birlikte çok uzakta yaşanan olaylardan haberdar olunabilmekte, bir ülkede yaşanan olaylar ulusal sınırları aşp bir başka ülkedeki insanları etkileyebilmektedir (Talas ve Bildirici, 2016:9).

Her şeyin küreselleştiği bir dünyada yaşıyoruz ve küreselleşme ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel hayatımızın bütün alanlarına yansımış durumdadır. Küreselleşme sonuçları itibariyle içinde birçok çelişki taşımakta ve küreselleşmenin birçok olumlu ve olumsuz özellikleri bulunmaktadır. Bu sürecin en önemli sonuçlarından biri ise gelir dağılımındaki adaletsizlik olarak nitelendirilmektedir.

Küreselleşme kavramı, kavram olarak yeni olmasına karşın içerik ve süreç olarak yeni bir kavram olarak değerlendirilmemektedir. *“bilim insanları 20. yüzyılın son yıllarını karakterize eden sosyoekonomik- siyasal ve kültürel değişim ve dönüşümleri tanımlamada farklı yollar izlemişlerdir. Ancak 20. yüzyılın son yıllarını tanımlamada düşünürlerce öne çıkarılan ana kavram hiç kuşkusuz küreselleşme olmuştur.”* Küreselleşme, kavram olarak yeni olmakla birlikte, 16. yüzyılda temelleri atılan siyasal, kültürel, toplumsal ve ekonomik yayılmacılığın yani emperyalizmin küresel çapta yaygınlaşması, sömürü zincirinin uzaması olarak tanımlanmaktadır (Aytaç, 2009:134).

Ancak günümüzde düşün insanların küreselleşme kavramı üzerinde ortak bir tanıma ve anlayış birlikteliğine ulaştıkları söylenememektedir. Günümüzde entelektüel alanda küreselleşme için, *“Globalleşme”, “Globalizasyon”, “Yeni Dünya Düzeni”, “Yeni Dünya Düzensizliği”, “Tarihin Sonu”, “Çok-Kültürcülük”, “Yerelleşme”, “Neo-Liberalizm” “Postmodernizm”,* vs. gibi nitelemeler de yapılmaktadır. Kavram ve içerik konusunda uzlaşa sağlanamamış olsa da şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: küreselleşmeden söz etmek, Amerika’dan, Amerikan emperyalizminden, batı ve batı emperyalizminden söz etmek demektir. Çünkü küreselleşme, günümüz batı dünyasının sosyal, ekonomik, politik ve kültürel temellerini kuran öge olan kapitalizmin yeniden isimlendirilmesidir. Dolayısıyla küreselleşme, yeni bir süreç değildir. Küreselleşme, 19. yüzyılda etkin bir formda karşımıza çıkan kapitalizmin, günümüzde dünyanın tamamına yayılması ve bütün toplumların başına bela olmasıdır. Küreselleşme bir başka anlatımla ise *“dünyanın tek bir mekân haline gelmesi süreci”* olarak nitelendirilmektedir. (Aytaç, 2007:135).

Küreselleşmenin farklı boyut ve eksenler üzerinden ölçülmesi üzerine kurgulanan ve 2000’li yıllardan beri yıllar içinde çeşitli isimlerle ortaya çıkan birçok küreselleşme endeksi bulunmaktadır. Bu anlamda farklı yıllar ve çeşitli isimler altında

karşımıza çıkan endekslerden bazıları şu şekilde sıralanabilir: 2001 KFP (A.T. Kearney/Foreign Policy Globalization Index) Küreselleşme Endeksi; 2002 KOF Küreselleşme Endeksi, 2004 CSGR (The Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation) Küreselleşme Endeksi, 2008 MGI (The Maastricht Globalisation Index), 2010 NGI (New Globalization Index), 2012 PBGI (Person-Based Globalization Index) (Martens vd., 2015: 218). Fakat, küreselleşmenin ölçülmesini amaçlayan tüm bu endekslerin içinde küreselleşmenin sosyal ve siyasal boyutlarının da ölçüme dahil edilmesi bakımından KOF Küreselleşme Endeksi, diğer küreselleşme endekslerine göre daha kapsamlı ve küreselleşmeyi ölçme bakımından en iyi endeks olarak kabul edilmektedir (Samimi, 2012:30).

KOF İsviçre Ekonomi Enstitüsü tarafından hazırlanan Küreselleşme Göstergesi ilk defa 2002’de Axel Dreher tarafından oluşturulmuş ve yine Axel Dreher tarafından 2006 yılında yayımlanmıştır; akabinde ise 2008 yılında Dereher, Gaston ve Martens tarafından güncelleştirilmiş ve detaylarıyla tanımlanmıştır. Clark (2000), Norris (2000) ve Keohane ve Nye (2000) nin de çalışmalarını takiben Küreselleşme Endeksi’nde küreselleşme, kıtalar arası mesafeler kapsamında yer alan sermaye, mal, bilgi, fikir ve insan gibi aktörler arasında oluşan uluslararası akışlara aracılık etmek ve bu akışların yönetilmesi için bir bağlantı/etkileşim kurma süreci şeklinde tanımlanmıştır. Bu anlamda küreselleşme, ulusal sınırların aşılması ve aşındırılması, ulusal yönetimlerin, teknolojilerin, ekonomilerin ve kültürlerin birleştirilmesi ve karmaşık bağımlılıklara dayalı ilişkilerin oluşturulmasını kapsayan bir süreç olmaktadır. KOF Küreselleşme Endeksi küreselleşmenin sosyo-ekonomik ve siyasal boyutlarını içermektedir. Aşağıda Tablo 1’de OECD ülkelerine ilişkin KOF endeksleri gösterilmektedir.

Tablo 1. OECD Ülkeleri Kof Endeksi									
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Türkiye	69,77	69,51	70,23	70,36	70,19	71,67	71,07	70,51	71,58
Meksika	65,45	66,40	67,19	67,70	67,88	68,80	72,12	71,49	72,56
İtalya	80,35	80,87	81,07	81,01	81,09	82,10	82,40	82,60	83,37
Şili	77,27	77,85	78,07	77,51	77,08	78,01	77,08	77,13	77,74
Yunanistan	79,54	79,51	79,72	79,96	80,32	81,60	80,76	80,75	82,38
Polonya	78,55	78,28	78,38	79,33	79,74	80,61	81,14	81,20	81,33
Belçika	90,05	90,02	90,04	89,92	89,89	90,97	90,46	90,50	90,59
Macaristan	85,73	85,65	84,79	84,75	84,74	86,01	85,12	85,13	84,98
İrlanda	84,37	84,68	84,45	84,82	84,77	85,17	85,30	84,64	84,47
Lüksemburg	87,62	87,37	87,50	87,36	87,34	87,38	83,80	83,73	83,60
Slovenya	78,90	79,29	79,72	79,49	79,79	80,82	80,94	81,28	81,14
ABD	80,03	80,18	80,90	80,73	81,07	81,59	81,66	82,10	82,41
Fransa	85,56	86,30	86,43	86,75	86,53	87,61	87,33	87,20	87,25
Çek Cumhuriyeti	82,35	82,70	82,84	83,51	83,45	84,87	85,12	85,19	85,60
Japonya	73,92	74,51	74,68	75,47	76,26	76,56	78,30	78,37	78,59
Slovakya	82,07	82,18	82,24	81,97	81,92	83,03	83,09	82,89	83,72
İsrail	79,48	80,46	77,05	76,86	76,65	76,33	76,81	77,23	76,82
İspanya	82,44	82,95	83,44	83,56	83,66	84,82	85,01	85,30	85,70
Portekiz	81,58	81,93	82,49	91,95	81,23	82,70	83,06	83,52	84,72
Avusturya	88,46	88,04	88,39	88,57	88,07	89,24	88,78	88,95	88,85
Avusturalya	80,55	81,51	81,55	81,16	80,43	81,02	80,84	81,58	81,99
Birleşik Krallık	88,38	88,62	89,04	88,97	89,06	88,89	89,08	89,35	89,84
Estonya	80,20	80,78	82,12	82,40	82,64	82,79	83,62	83,60	83,77
Almanya	86,95	86,90	87,18	87,29	87,30	87,64	87,57	88,17	88,60
Finlandiya	85,73	85,69	85,85	86,41	86,23	87,26	87,01	86,99	87,70
Letonya	72,30	73,81	74,54	75,20	75,54	75,87	76,12	79,85	80,57
Kanada	82,94	83,04	83,11	83,21	83,26	84,25	84,12	84,38	84,64
Yeni Zelanda	78,47	78,54	78,61	78,16	77,70	78,24	77,90	77,91	78,34
Hollanda	88,56	88,96	89,24	89,54	89,84	90,69	90,97	90,97	90,71
Norveç	86,05	85,60	85,18	85,69	85,60	84,99	86,57	86,40	86,17
Danimarka	87,70	88,17	88,34	87,96	88,02	88,72	88,99	89,14	88,26
İsviçre	88,63	89,23	88,50	90,31	90,40	90,87	90,82	91,17	91,19
İsveç	89,16	89,19	88,85	88,53	88,53	90,24	90,20	89,88	89,93
İzlanda	75,67	75,69	72,35	72,42	72,34	72,46	72,34	72,91	72,34

Kaynak: KOF, 2019.

Tablo 1’de OECD ülkelerine ilişkin KOF endeksleri gösterilmektedir. Buna göre tablo incelendiği zaman 2009-2017 yılları arasında ülkeler açısından genel anlamda

küreselleşme endeksinin arttığı görülmektedir. Ayrıca Küreselleşme ile birlikte yaşanan değişim ve gelişimler sonucunda dünyada gelir dağılımı adaletin ciddi bozulmalar meydana gelerek gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki uçurum giderek büyümüştür. Bu durum nedeni ile gelir dağılımında meydana gelen bozulmalar sonucunda yoksulluk ön plana çıkan bir sorun olarak görülmeye başlanmıştır. Dünya genelinde aç ve yoksul durumdaki bireylerin bulunması gıda, ilaç veya kaynak eksikliğinden değil küresel mevcut zenginliğin ve fırsatların adil bir şekilde dağıtılmamasından kaynaklanmaktadır. Günümüzde küresel adaletsizliğin yüksek boyutlara ulaşmasının nedeni; uygulamaya konulan ekonomi politikalarından, sosyo-ekonomik kalkınma alanında yürütülen yanlış siyasetten, Batı ülkelerindeki sömürüye dayalı düzenden ve dünya nüfusu içindeki küçük bir grubun aç gözlülüğünden kaynaklanmaktadır (Talas ve Bildirici, 2016:12-13).

Ayrıca bunların yanı sıra farklı alanlarda ortaya çıkan adaletsizlikler birbirinin sebep ve sonucu olarak yoksulluk olgusunu ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada yoksulluğun ve gelir adaletsizliğinin temelinde ülkelerin tarihleriyle ilintili nedenlerin bulunduğu da görülmektedir. Günümüzde dünyanın yoksul ülkeleri olarak nitelendirilen ülkelerin tarihleri incelendiğinde insan gücü ve doğal kaynaklarının batılı ülkeler tarafından sömürgeye uğradığı görülmektedir. Bu ülkelerin çoğunun sömürgeye uğraması, yerel halkın gelişimini sağlayacak toprak, sermaye ve eğitim gibi kaynaklara erişiminin 50 yıl öncesine kadar sistematik olarak engellenmesine yol açmıştır. Özetle, bu güçlerin boyunduruğu altındaki ülkelerde yoksulluk, sömürgecilik ile ilgili tarihi bir miras olarak ortaya çıkmaktadır (Williams, 2016).

Günümüzde her ne kadar sömürgeciliğin tarihe karıştığı iddia edilse de 1960'lı yıllardan itibaren az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin borçlandırılması politikalarıyla modern sömürgecilik düzeni kurulmuştur. 2. Dünya savaşı sonrasında bağımsızlığını

kazanan birçok yoksul ülke halkın geçimini sağlamak için gerekli olan alt yapı ve sermaye eksiklikleri nedeniyle Batılı ülkelerden ikili anlaşmalar yoluyla hiçbir zaman ödeyemeyecekleri yüksek oranlardan faiz oranları ile borçlanarak ağır bir yük altına girmiştir. Borçlanmaların yanı sıra söz konusu ülkeler Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi uluslararası kuruluşlardan aldıkları para karşılığında da zaten zayıf ve kırılgan haldeki ekonomilerini uluslararası rekabete açmak ve ekonomilerinde çeşitli deregülasyonlar yapmak zorunda bırakılmışlardır.

Aynı zamanda savaş ve siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle yaşanan şiddetli çatışmalar sonucunda meydana gelen can kayıpları ile birlikte ülkelerin alt yapı tesisleri ve kurumlarının zarara uğraması üretimin durmasına, işsizlik ve enflasyon oranlarının artmasına ve sosyal hizmetlere harcanan paranın azalmasına yol açarak yoksulluğun artmasına neden olmaktadır (Brigitte, 2014:1-2).

Buna karşın tam tersi olarak yoksulluk, hayatın sürdürülmesi ve temel ihtiyaçların karşılanması için gereken kaynaklara erişim için şiddetli rekabeti motive eden bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Yoksul duruma düşen insanlar kimi zaman zor koşullar altında ailelerinin geçimini sağlamak ve çocuklarını bakabilmek için her şeyi göze alacak bir çaresizlik içine sürüklenebilmektedir. Yanı sıra, söz konusu ülkede gelir eşitsizliğinden kaynaklanan bir yoksulluk durumu mevcut olduğunda, bu durum ‘daha adil’ bir kaynak paylaşımına ve hizmetlere erişimi vaat eden silahlı hareketleri destekleyebilecek kırılganlığı iyiden iyiye teşvik edebilmektedir (Brigitte, 2014:3).

Yapılan değerlendirmelere göre yoksulluk ve adaletsizliği pekiştiren en önemli 2 faktör “*güvenlik*” ve “*istikrar*” olarak ön plana çıkmaktadır. Ülkeler açısından ekonomik büyümenin sağlanması ve refahın artması için en öncelikli koşullardan birisi ticaretin

rahatlıkla güvenli ve istikrarlı bir ortamın oluşturulmasıdır. Güvenlik kaygılarının bulunduğu bir ortamda, doğal kaynakların kullanılması dahi olanaklı olmadığı için, zengin yer altı kaynaklarına sahip olması durumunda dahi, istikrarsızlık sebebiyle söz konusu ülke halkları kendi ülkesindeki zenginliklerden faydalanamamaktadır. Aynı zamanda ülke ekonomisine yatırım yapmak isteyen girişimcilerin mülk ve yatırım haklarının korunmasına yönelik yasal güvencelerinde sağlanması gerekmektedir. 20. ve 21. yüzyılda yaşanan iç savaş ve siyasi kargaşaların yaşandığı ülkeler genel itibariyle dünyanın yoksul ülkeleridir. Bu durum “güvenlik” ve “istikrar” faktörünün ekonomik yatırımlar ve kalkınma için ne denli önem arz ettiğini açık şekilde ortaya koymaktadır (Williams, 2016).

Alt yapı eksiklikleri ülkelerin genel ekonomik gelişmesinin önünde büyük engel oluşturmasına ek olarak yoksulluğun artmasına da sebep olmaktadır. Altyapı eksikliği; yol, köprü, aydınlatma, iletişim ağı gibi alanlardaki eksiklikleri, kırsal alanlarda yaşayan devasa bir topluluğun yalnızca dış dünyadan izole edilmesine neden olmamakta aynı zamanda ülkenin ekonomik potansiyelinin de zayıflamasına yol açmaktadır. Zira “medeniyetten uzak yaşamak” demek; okula, işe ya da mal alıp satmak için pazara gidememek anlamını taşımaktadır. Anılan bu temel hizmetlere erişimi sağlamak için uzun mesafeler kat etmek durumunda kalmak, insanlar için yalnızca zaman kaybını değil, aynı zamanda daha fazla maddi kaynağın israfı anlamına gelmektedir. Bu nedenle altyapı yatırımlarının dahi gerçekleştirilemediği bir devletin toplumsal kalkınma için gereken sosyal desteği ihtiyaç sahibi olan vatandaşlara sunamaması yoksulluğun artmasına neden olmaktadır (Concernusa, 2019).

Ayrıca teknolojik gelişmeler sonrasında yaşanan gelişmeler nedeniyle vasıfsız işçilerin yapmış olduğu işlerin robotların yapmaya başlaması ile birlikte vasıfsız iş gücünün talebinde meydana gelen azalma az gelişmiş ülkelerde fazla olan bu grubun gelirlerinde

önemli düşüşlere yol açarak diğer taraftan yüksek eğitime ve kişisel becerilere sahip işçilerin maaşlarının yükselmesi, bu iki grup arasındaki gelir aralığının artmasına ve gelir dağılımının bozulmasına neden olmuştur (Baş, 2009:53).

Konuyla ilgili bilimsel çalışmalarda gelir adaletsizliğinin artış nedenlerinden birinin de iş piyasasındaki *deregülasyonlar* veya *yumuşatmalar* olduğu iddia edilmektedir. Bu yumuşatmalar, vasıfsız işçilerin sözcüsü olarak kabul edilen sendikaların pazarlık gücündeki azalışa ve işverenlerin daha düşük maaşlar belirlemesine neden olmaktadır (IMF, 2015:26). Aynı çalışmalarda, eğitimin gelir adaletsizliğinin azaltılması yolunda önemli bir faktör olduğu ve teknolojinin yaşamın her alanındaki nüfuzunu arttırdığı günümüzde, eğitim almış bireyler için iş olanaklarının daha fazla olduğu yadsınamaz bir gerçek olmaktadır. Bu anlamda eğitimde yaşanan adaletsizlikler, iş imkanlarını ve böylece elde edilecek gelir seviyesini de etkileyecek nitelikte olduğu belirtilmektedir.

Bütün bu çalışmalar, gelir adaletsizliğindeki artış ile küreselleşme arasında ciddi bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Ülkeler arası ticaret sınırlarının kaldırılarak ticaretteki küreselleşmenin önünün açılması ile üreticilerin üretim süreçlerini daha ucuz iş gücünü barındıran ülkelere doğru kaydırmalarıyla beraber, bu ülkelerde bulunan vasıfsız iş gücüne yönelik talep artış göstereceğinden dolayı bu işçilerin gelirlerinin artacağı ve gelir eşitsizliğinin azalacağı da ileri sürülmektedir. Fakat üretim sürecinin genellikle ucuz iş gücüne sahip gelişmekte olan ülkelere kaymasıyla birlikte, gelişmiş ülkelerdeki vasıfsız işçilere artık ihtiyaç duyulmayacağı için bu kez de bu ülkelerdeki işçilerin gelir kaybına maruz kalacağı tahmin edilmektedir. Gelir kaybı yaşanmasına karşın ticaretin küreselleşmesi, ithal edilecek olan ürünlerin daha ucuz olmasına yol açarak gelişmiş ülkelerde bulunan vasıfsız işçilerin reel gelirlerinde dolaylı bir artışı sağlayacağı savunulmaktadır (IMF, 2015:19).

Aynı zamanda finansal piyasaların giderek küreselleşmesi de gelir adaletsizliğin artıran başka bir etmen olarak ortaya çıkmaktadır. Küresel piyasalar genellikle en verimli varlık veya kaynaklara sahip ülke ve bireylerin kazançlarını artırdığı için bu durum gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ve bireyler arası eşitsizliğin giderek büyümesine yol açmaktadır (Baş, 2009:51). Bu durumun yanı sıra doğrudan yabancı yatırımların genellikle getirisi yüksek olan gelişmiş teknoloji alanlarına yönelik olarak yapılması yüksek eğitilmiş vasıflı işçiye olan talebin artmasına yol açarak zaman içerisinde vasıflı ve vasıfsız işçi grubu arasındaki gelir farkını artıracaktır (IMF, 2015:20).

Küreselleşmenin hızlı bir şekilde yaşandığı günümüz dünya ekonomisinde var olan kurallar daha çok ekonomik gücü yüksek ülke ve bireylerin yararına işlemektedir. Bu duruma verilebilecek en güzel örnek vergi cennetleri diye tabir edilen ülkelerin varlığıdır. Dünya genelinde ülkelerin mali denetim ve kontrollerinden uzakta küçük ada ülkelerindeki bankalarda 7,6 trilyon dolar para bulunmaktadır. Yolsuzluk ekonomisi tarafından “vergi cennetleri” şeklinde nitelendirilen bu bankalardaki para, 2000 yılı itibariyle yaklaşık dört kat artmıştır. Dünyada bulunan en büyük 100 şirketin de aralarında yer aldığı 200 şirket üzerinde yapılan bir araştırma, her 10 şirketten 9’unun vergi cennetlerinde en az bir şubesinin bulunduğunu göstermektedir. (OXFAM, 2016:20). Bu konuda yayımlanan son ekonomik verilere göre ülkelerin vergi cennetlerine kaçırılan paralarının hesaplandığında dünya gayrisafi yurt içi hasılasının (GSYİH)%10’una denk gelen zenginliğin vergi cennetlerinde bulunduğu tahmini yapılmıştır. Ancak ülkeler tek tek incelendiğinde bu ortalamada büyük sapmaların yer aldığı görülmektedir. Örneğin; İskandinav ülkelerinde vergi cennetlerine kaçırılan para %2 ila %3 civarındayken, Kıta Avrupa’sında bu oran ortalama %15, Körfez ülkelerinde ise %60 civarında olduğu görülmektedir (Alstadseter, 2017:2).

İnsanların bir bölümünün hayat standardında her geçen gün iyileşme söz konusuysa, bir bölümü ise içecek su dahi bulmakta zorluk yaşamaktadır. Acil biçimde çözüme kavuşturulması gerekli olan bu adaletsizlikte, tarihsel süreç içinde kimi göstergelere bakıldığında görece ilerleme ve iyileşmeler görülse de hala dünyanın büyük bölümü için durum oldukça vahimdir.

Dünya Bankası tarafından 2011 yılı günlük SAGP'ye göre yayımlanan yoksulluk göstergelerinde; 1,9 doların altında gelir elde eden insanlar açlık sınırı altında kabul edilmektedir. Yayımlanan bu sabit veriye göre dünya genelinde yoksulluk 1990 yılından itibaren giderek gerilemekte ve neredeyse %10 seviyesine inmiş gibi görünmektedir (OXFAM, 2016:19).

Yayımlanan aynı verilere göre, 1990'lı yılların başında dünya genelinde açlık sınırı altındaki 1,9 milyar insanın %80'inin oluşturduğu kesimin Doğu Asya-Pasifik ve Güney Asya'da bulunduğu görülmektedir. Bu iki bölgede yoksulluk oranlarındaki azalışın en büyük sebebi, Çin ve Hindistan'daki yoksulluk oranlarının yıllar itibarıyla azalış göstermesidir. Zira gerek Çin gerekse Hindistan, içinde bulundukları ülke gruplarının nüfusunda sırasıyla %63 ve %73 gibi önemli paya sahiplerdir. Çin'de reformların uygulamaya konulduğu 1978'de 1,9 dolardan daha az kazanç elde eden nüfusun toplam nüfusa oranı %88 civarındayken reformların uygulamaya konulduğu ilk yıllardan itibaren hızla azalmaya başlayan yoksulluk oranları, takip eden yıllarda kimi zaman sabit kalsa da sürekli düşüş göstererek günümüzde %2 seviyeye kadar inmiş durumdadır (İnsamer, 2019).

Yoksulluk ile birlikte sürekli anılan bölge olarak Afrika’da son 20 yıl içinde yoksulluk sınırı altındaki bireylerin sayısındaki artışa etki eden birkaç farklı sebep bulunmakla beraber en önemli sebep bölgede yapısal halde bulunan gelir adaletsizliğidir.

Afrika açısından ekonomik büyümeye en çok katkıda bulunan yer altı kaynakları, inşaat ve iletişim gibi sektörlerin kontrolünün bölge nüfusunun %1’ni bile aşmayan kesimin elinde bulunması ekonomik büyümeden ortaya çıkan gelirin tüm halk tarafından paylaşımı yerine söz konusu kesimin her geçen gün daha da zenginleşmesine yol açarak bölge ülkelerindeki yoksullaşmış bireylerin de gün geçtikçe artmasına sebep olmaktadır. Bu durum gelir dağılımı sürecinde, sınıfsal farklılıkların artmasına neden olmaktadır. 2017 yılında UNDP tarafından yayımlanan “*Sahra-altı Afrika’da Gelir Adaletsizliği Trendleri*” raporunda, yer küredeki en yüksek gelir adaletsizliği dağılımına sahip 19 ülkesinin 10’unun Sahra-altı Afrika’da olduğu ortaya konulmaktadır. Afrika’da yoksulluk artışına etki eden bir diğer sebep de ekonomik büyüme rakamlarının yanı sıra nüfus oranlarının yıllık %2,6 oranında artış göstermesidir. Genel refahın artması için Sahra-altı Afrika ekonomilerinin sahip oldukları gelirin giderek artan sayıda insan arasında paylaşılması gerekmektedir. Bir bölgede gelir nüfustan daha hızlı büyüdüğünde ortalama gelir artmakta ve aşırı yoksulluk içerisindeki bireylerin toplam nüfusa oranı düşmektedir. Fakat yoksulluk sınırının altındaki insanların oranının nüfus artış oranından daha az gerilediği bir durumda, yoksulluk sınırının altında yaşayan insan sayısı artmaktadır (İnsamer, 2019).

I.4. Yoksulluk Ölçüm Yöntemleri

Yoksulluğun ölçülmesinde kullanılan yöntemler matematiksel ve istatistiksel olarak yapılmaktadır. Yoksulluk ölçümünde kullanılan başlıca yöntemler (Dumanlı, 1996:22-23);

1. Kafa Sayısı Yoksulluk Endeksi
2. Yoksulluk Açığı Endeksi
3. Sen Endeksi
4. Foster, Greer ve Thorbecke Endeksi

Çalışma konusunun dağılmaması ve konun amacından sapmaması amacıyla incelenen endekslere yönelik matematiksel ve istatistiksel ispatlara çalışmada fazla yer verilmeyip sadece endekslerin tanımları ile kısıtlı tutulmuştur.

I.4.1. Kafa Sayısı Yoksulluk Endeksi

Yoksulluğun sorun olarak görülmesi ile birlikte ortaya çıkan tartışmaların başlanmasıyla birlikte yoksulluğun nasıl ölçülmesi gerektiği konusunda yapılan çalışmalar neticesinde ilk çıkan endekslerden birisi olarak “Kafa Sayısı Yoksulluk Endeksi” yoksulluk çizgisinin altın kalan kişilerin toplam nüfusa olan oranını göstermektedir (Şenses, 2006:65).

$$P = N_y / N$$

P: Yoksulluk Oranı

N_y: Geliri Yoksulluk Sınırının Altında Kalan Nüfus

N: Toplam Nüfus

“*Kafa Sayısı Yoksulluk Endeksi*” ile yoksulluk sınırının altın kalan bireyler ve hane halklarının yoksulluk oranlarında meydana gelen değişimler gözlemlenmektedir. Bu endeksin kullanımında yoksulluğun derecesi ve yoksulluğun dağılımı hakkında bilgi verilmemesi olumsuz durum olarak değerlendirilmektedir (Hatipler ve Aytaç, 2011:28-29).

Dumanlı’ya (1996) göre, “*Kafa Sayısı Yoksulluk Endeksi*”, yoksulluğu azaltmak için uygulamaya koyulan programların yorumlanması ve değerlendirilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Örneğin, yoksulluk çizgisinin altında kalan bireylerin toplam nüfusa oranında bir azalma oluyorsa yoksulluk sorunu çözülürken tersi durumda ise yoksulluğun arttığı görülmektedir. Bu yöntem daha çok yoksullukla mücadelede kullanılan program ve uygulamaların başarısını ölçmek için kullanılmaktadır. “*Kafa Sayısı Yoksulluk Endeksi*” yalnızca yoksulluk ölçülebilmekte ve yoksulluğun şiddeti veya yoksulların kendi arlarındaki dağılım ile ilgilenmemektedir. Bu nedenle yüzeysel bir ölçüm metodu olarak “*Kafa Sayısı Yoksulluk Endeksi*” diğer faktörlerin dikkate alınmadığı yalnızca yoksulluk oranının yeterli görüldüğü çalışmalarda kullanılmaktadır (Dumanlı, 1996:25-27).

I.4.2. Yoksulluk Açığı (Boşluk Endeksi)

“*Yoksulluk Açığı Endeksi*” veya “*Boşluk Endeksi*” olarak adlandırılan bu endeks yoksulların, yoksulluk sınırının üzerine çıkabilmesi için gerekli olan ortalama gelir düzeyini hesaplamaktadır. Ayrıca “*Yoksulluk Açığı Endeksi*” yoksullar arasındaki gelir dağılımı ile ilgilenmeyerek sadece Yoksulların yoksulluk sınırın altında ne kadar gelir elde ettiklerini hesaplamaya çalışmaktadır (Hatipler ve Aytaç, 2011:29).

“*Yoksulluk Açığı Endeksi*” yoksulluğun derecesine ilişkin bilgi vermekte ve bir kişinin yoksulluk açığı derecesini, yoksulluk çizgisi ile geliri arasındaki farkla

hesaplamaktadır. “*Yoksulluk Açığı Endeksi*”, yoksulluğun derinliğinin ölçülebilmesi ve yoksulluk oranının yoksulluk çizgisine duyarlılığını azaltabilmek için yoksulların gelirlerinin/tüketimlerinin yoksulluk çizgisinden uzaklığının ortalamasının yoksulluk çizgisine oranını ölçmek için kullanılmaktadır (Şenses, 2006:66). Yoksulluk açığı, toplumdaki ortalama yoksulluk açığının, yoksulluk çizgisine oranına eşittir. Yoksulluk açığının 100’e yaklaşması durumunda, yoksulluk derecesinin daha fazla olduğu, küçülmesi durumunda ise yoksulluk risk seviyesinin daha az olduğu anlaşılmaktadır. Ülkemizde TÜİK verisine göre “*Yoksulluk Açığı Endeksi*” değeri 100 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2019). Uluslararası kuruluşlar bu değeri farklı olarak açıklamaktadırlar. Örneğin Birleşmiş Milletler tarafından Bin Yıllık Kalkınma Plan’ında bu değer 0 ile 1 arasında belirlenmiştir (WB, web.archive.org Erişim Tarihi: 03.10.2019).

I.4.3. Amartya Sen Yoksulluk Endeksi

“Amartya Sen Yoksulluk Endeksi”, diğer endeks değerleri “Kafa Sayısı Yoksulluk Endeksi” ve “Yoksulluk Açığı Endeksi (Boşluk Endeksi)” ve Gini katsayısının harmanlanmasıyla hesaplanmaktadır. “Amartya Sen Yoksulluk Endeksi”, yoksullar arasındaki gelir dağılımı farklılıkları ve yoksulların sayısını dikkate alarak yoksulluğun boyutunu ölçmektedir (Hatipler ve Aytaç, 2011:29).

“Amartya Sen Yoksulluk Endeksi”nin yoksulluk açısından literatüre en önemli katkısı yoksul bir hane halkının gelirinin düşmesi durumunda veya yoksul bir hane halkından daha yüksek gelirli bir hane halkına gelir transfer edildiğinde yoksulluk endeksinin artması durumunda yoksulluk endeksinin artması gerekmektedir (Şenses, 2006:66).

I.4.4. Foster, Greer ve Thorbecke Yoksulluk Endeksi

Kısaca “*FGT*” endeksi olarak adlandırılan “*Foster, Greer ve Thorbecke Yoksulluk Endeksi*”, “*Amartya Sen Endeksi*” ’nden farklı olarak nüfus oranı ağırlığına göre toplanmakta ve ayrıştırılabilmektedir (Hatipler ve Aytaç, 2011:29).

Şenses’e (2006) göre, “*FGT*” endeksin en önemli yanı diğer endekslere yapılan olumsuz eleştirileri ortadan kaldırmasıdır. “*FGT*” endeksinin katkılarından birisi de yoksul kesimin birbirleriyle keskin çizgilerle ayrılmasıyla farklı sosyal, ekonomik veya bölgesel gruplara bölünebilmekte ve bu gruplara yönelik yoksulluk oranları ayrı ayrı hesaplanmasıdır. “*FGT*” endeksinde alt gruplara ilişkin endeksler, alt grupların paylarıyla ağırlıklandırılarak toplandığında da toplam yoksulluk oranı ortaya çıkmaktadır. Bu durum yoksulluk sayısının ötesinde, yoksulluğun yoğunluğuna ilişkin bilgiler elde edilmesine imkân sağlamaktadır. “*FGT*” endeksinin literatüre sağladığı önemli katkılarından bir diğeri ise, yoksul kesimlerin gelirlerindeki artışların diğer kesimlerdeki artışlara göre daha fazla fayda sağlayacağına ilişkin yaklaşımı ile yoksulluğa karşı tepkinin derecesiyle paralel olarak artan bir yoksulluk tepkisi katsayısı içermesi ve bölüşüm problemlerine duyarlı olmasından kaynaklanmaktadır.

I.4.5. İnsani Gelişme Endeksi

“*İnsani Gelişme Endeksi*” Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) kapsamında Birleşmiş Milletler tarafından yıllık olarak yayımlanmaktadır. “*İnsani Gelişme Endeksi*”nin amacı, uzun vadeli yaşamayı ve gelişmeyi sağlamaktır. “*İnsani Gelişme Endeksi*” ölçümünde gelir dışında etmenler de kullanılmaktadır. “*İnsani Gelişme Endeksi*” ilk olarak 1997 yılında tüm dünyada yoksullukla ilgili ortak bir ölçüm yapabilmeyi sağlamak amacıyla ölçülmüştür. “*İnsani Gelişme Endeksi*” ülkelerin gelişme endeksini ölçerken 3 ana faktörü dikkate almaktadır. Bunlar; “*eğitim*”, “*sağlık*” ve “*gelir*” olarak

belirlenmiş ve yapılan ölçümlerin sıralaması yapılırken ve ülkelerin bu 3 etmen çerçevesinde gelişim göstermektedir. “İnsani Gelişme Endeksi” kapsamında daha önceden belirlenmiş ölçüm yöntemleriyle ölçümü yapan kurum, ülkelere insani gelişmişliklerine göre 0 ile 1 puan arasında değerler vermekte ve değer ne kadar yüksek çıkarsa ülke de o kadar insani gelişmiş sayılmaktadır (UNDP, 2019).

Tablo 2. İnsani Gelişme Endeksi ve Gayri Safi Milli Hâsıla

İnsani Gelişme Endeksi ve Gayri Safi Milli Hâsıla			
		İnsani Gelişme Endeksi (İGE)	Gayri Safi Milli Hâsıla, Kişi Başı
İGE Sırası	Ülke	Değer	Dolar Cinsinden
		2017	2017
ÇOK YÜKSEK İNSANİ GELİŞME			
1	Norveç	0,953	68,012
2	İsviçre	0,944	57,625
3	Avustralya	0,939	43,560
4	İrlanda	0,938	53,754
5	Almanya	0,936	46,136
6	İzlanda	0,935	45,810
7	Hong Kong, Çin (SAR)	0,933	58,420
7	İsveç	0,933	47,766
9	Singapur	0,932	82,503 e
10	Hollanda	0,931	47,900
58	Barbados	0,800	15,843 k
58	Kazakistan	0,800	22,626
YÜKSEK İNSANİ GELİŞME			
60	İran (İslam Cumhuriyeti)	0,798	19,130
60	Palau	0,798	12,831
62	Seyşeller	0,797	26,077 k
63	Kosta Rika	0,794	14,636
64	Türkiye	0,791	24,804
112	Moldova Cumhuriyeti	0,700	5,554
ORTA İNSANİ GELİŞME			
113	Filipinler	0,699	9,154

113	Güney Afrika	0,699	11,923
148	Myanmar	0,578	5,567 k
149	Nepal	0,574	2,471
150	Pakistan	0,562	5,311
151	Kamerun	0,556	3,315
DÜŞÜK İNSANİ GELİŞME			
152	Solomon Adaları	0,546	1,872 k
162	Uganda	0,516	1,658
163	Benin	0,515	2,061
164	Senegal	0,505	2,384
165	Komorlar	0,503	1,399
165	Togo	0,503	1,453
167	Sudan	0,502	4,119
186	Çad	0,404	1,750
187	Güney Sudan	0,388	963 k
188	Orta Afrika Cumhuriyeti	0,367	663
189	Nijer	0,354	906
DiĞER ÜLKELER VEYA BÖLGELER			
	Gelişmekte olan ülkeler		
	Bölgeler		
	Arab Bölgesi	0,699	15,837
	Doğu Asya ve Pasifik	0,733	13,688
	Avrupa ve Orta Asya	0,771	15,331
	Latin Amerika ve Karayipler	0,758	13,671
	Güney Asya	0,638	6,473
	Sahra Altı Afrika	0,537	3,399
	En az gelişmiş ülkeler	0,524	2,506
	Ekonomik İşbirliği Örgütü	0,895	39,595
	Dünya	0,728	15,295

Kaynak: UNDP, 2019.

Tablo 2 incelendiği zaman, “Türkiye’nin İnsani Gelişme Endeksi” sıralamasında 64. sırada olduğu ve “Yüksek İnsani Kalkınma” grubunda yer aldığı görülmektedir. Bu durum Türkiye’nin “Çok Yüksek İnsani Kalkınma” grubuna göre

dezavantajlı olduğunu ifade etmekle beraber geriye kalan 125 ülkeye göre “İnsani Gelişme Endeksi” açısından avantajlı olduğunu göstermektedir.

“İnsani Gelişme Endeksi” doğrudan yoksulluğu ölçmemektedir. Bu ölçüm yöntemi yukarıda ifade edildiği gibi insani gelişmeyle alakalı sağlık, eğitim ve gelir konularını ölçmektedir. Aynı zamanda ülkelerin yoksulluk konusunda ne kadar yol alabildikleri de bu endeks sayesinde öğrenilebilmekte ve değerlendirilmektedir. Daha önce ifade edildiği üzere, mutlak yoksulluk ise doğrudan gelirle ilişkilendirilmektedir. Bu yüzden geliri düşük olan ülkelerin insani gelişmeleri düşük kalmakta ve aynı zamanda gelir de düşük olduğu için yoksullukları yüksek çıkmaktadır.

I.4.6. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi

“Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi” 2010 yılından itibaren UNDP tarafından kullanılmaya başlayan bir endekstir. “Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi” insanlık açısından önemli bir sorun olarak görülen yoksulluğu miktar ve yoğunluk olarak ölçmeye yarayan bir endekstir. “Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi”, yoksulluk analizi yaparken ülke ve bölgeler arasında karşılaştırma imkanı sunmaktadır. ÇBYE, İGE’den farklı olarak yoksulluğu yoğunluk olarak da ölçmektedir. Kullanılan ölçütler İGE ile benzerdir. ÇBYE’de yoksulluğu ölçerken sağlık, eğitim ve yaşam standardı baz alınır. İGE’de üçüncü ölçüm olarak gelir yer alırken, ÇBYE’de yaşam standardı yer almaktadır. ÇBYE yoksulluğu hane bazında ölçmektedir. Bir insanın yoksul olabilmesi için bağlı bulunduğu hanenin 3 temel veya 10 ara etmeden %30 olarak mahrum olması gerekmektedir (UNDP, 2019).

Ayrıca İnsani Gelişme Endeksinin ve Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksinin karşılaştırması yapılırsa, ÇBYE, İGE’nin tam tersidir. İnsani Gelişme Endeksinde değer ne kadar yüksekse ülke o derece gelişmiş demek iken ÇBYE’de değer ne kadar düşükse

yoksulluk da o derece az olmaktadır. Yani İnsani Gelişme Endeksi'nde değer 1'e yaklaştıkça gelişme artmakta, ÇBYE'de değer 0'a yaklaştıkça yoksulluk azalmaktadır.

2019 “*Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE)*” raporu, dünya genelinde yoksulluğun ayrıntılı olarak incelenmesine ve insanların yoksulluğu nasıl deneyimlediklerine bakmak için basit ve parasal tedbirlerin ötesine geçmektedir. Örneğin, insanların sağlıklı olup olmadığını, temiz suya erişimi olup olmadığını veya okula gidip gitmediğini değerlendirmektedir.

2019 “*Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE)*”, raporu toplam 101 ülkede 5,7 milyar insandan oluşarak hesaplanmıştır. Yapılan hesaplama dünya nüfusunun yaklaşık olarak %76'sını kapsamaktadır. Yapılan değerlendirmelere göre; Çok boyutlu yoksulluk içinde yaşayan insanlar, sağlık, eğitim ve yaşam standardındaki ağırlıklandırılmış göstergelerin en az üçte birinde yoksunluk yaşamaktadır. Dünya genelinde 1,3 milyar çok boyutlu yoksulun toplamının 2/3'ünden fazlası (886 milyon kişi) orta gelirli ülkelerde yaşarken yaklaşık olarak 1/3'ü (440 milyon kişi) düşük gelirli ülkelerde yaşamaktadır. (UNDP, 2019).

2019 “*Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE)*”nin ayrıştırılması bölgeler ve ülkeler açısından çarpıcı eşitsizlikleri ortaya çıkararak çok boyutlu yoksul bireylerin nerede yaşadığına ilişkin yeni bir anlayış getirmektedir. Çok boyutlu yoksul insanların yaklaşık olarak %85'inin Sahraaltı Afrika ve Güney Asya bölgesinde yaşadığını ortaya koymaktadır. Ancak çok boyutlu yoksulların yaygınlığı ülkeler arasında büyük farklılıklar göstermektedir. Buna göre Sahra Altı Afrika'de Güney Afrika'da %6,3 olan çok boyutlu yoksulluk Güney Sudan'da %91,9 iken Güney Asya'da, %0,8 (Maldivler) ile %55,9 (Afganistan) arasında değişmektedir. Aynı zamanda diğer bölgeler incelendiğinde

Yemen (%47,7), Doğu Timor (%45,8) ve Haiti (%41,3) görece yüksek çok boyutlu yoksulluk yaygınlığı görülmektedir. Buna nedenle çok boyutlu yoksulluğun yüksek olduğu bölgelerde yoksulluğa karşı harekete geçilmesi gerekmektedir.

BÖLÜM II

KADIN YOKSULLUĞU

II.1. Kadın Yoksulluğu Kavramı

Yoksulluk, her toplumda kadın, erkek, çocuk ve yaşlı gibi her kesimin etkilenebileceği bir durumdur. Ancak bazı kesimler yoksulluğu diğerlerinden daha derin olarak yaşamaktadırlar. Kadınlar, hemen hemen her toplumda yoksulluğu erkeklerden daha farklı olarak yaşamaktadırlar. Bu nedenle yoksulluk kavramı çalışmalara, cinsiyetin değişen rolü de eklenerek daha çok kadınlar üzerinden anılmaya başlanmıştır.

Kadın araştırmacılar, son dönemlerde yoksulluk üzerine yapılan tanımlama ve araştırmalara toplumsal cinsiyetin eklenmemesinin bu açıklamaların sadece genel açıklamalar olacağını, kesin ve anlaşılır bir tanımlı ortaya çıkarmayacağını düşünmektedirler. Gelişen dünyada hızlı kentleşme ve endüstrileşme gibi değişikliklere rağmen, kadınların yaşamlarında gözle görülür bir değişimin olmaması, ülkeleri gelişmişlik derecesine göre gruplandıran araştırmacıları bu eksikliği gidermeye yöneltmiştir (Kümbetoğlu, 2002:134).

Yoksulların büyük bir kısmını oluşturan kadınlar çoğu zaman yoksulların en yoksuludurlar. Yoksulluk deneyimini erkeklerden daha farklı olarak yaşamaları ve karşılaştıkları eşitsizlikler nedeniyle toplumda erkeklere göre daha dezavantajlı bir konumdadırlar. Bu durum savunmasızlıklarını artırarak yoksulluktan kurtulmalarını imkânsız hale getirmektedir. Toplumsal cinsiyet normları, kadının rolünü genellikle hane içerisinde annelik ve bakıcılık gibi sorumlulukların yerine getirilmesi olarak görmekteyken, erkeklerin rolünü ise hane dışı üretken kaynaklardan sorumlu olarak görmektedir Bu

roller kadınların eğitim, istihdam, arazi ve kredi gibi üretken kaynaklara erişimini engellemektedir. Böylesi eşitsizlikler, kadın haklarının en fazla olduğu Avrupa Birliği ülkelerinde bile görülmektedir (Şenses, 2017: 175).

Kadın yoksulluğu hem çok boyutlu hem de çok sektörlü olarak ortaya çıkmaktadır. Kadınlar sadece toplum içerisinde değil hane içerisinde de çeşitli eşitsizliklerle karşılaşmaktadırlar. Yapılan saha çalışmalarında kadınların iş hayatına ek olarak hane içerisinde üstlendiği, eş ve anne olmanın getirdiği bütün sorumlulukların erkeklerden daha fazla çalıştığının göstergesi olduğu gözlenmiştir. Kadınların dahil olduğu bu işlerin, çocuk bakımı ile ev işleri ve bazen yaşlı bakımı gibi sorumlulukları da içerdiği ayrıca çok çocuklu hanelerde yaşayan kadınların çocuk bakımı nedeniyle çalışma hayatına katılımıyla ilgili oldukça ciddi sorunlar yaşadığı görülmüştür (Bradshaw ve Linnekar, 2003:9).

Kümbetoğlu'na göre kadınlar; *“Toplumdaki sosyal ve kültürel norm ve değerler kadınların sosyal rollerini, bireysel özellikleri temelinde değil kadınlıkları ile sınırlamıştır”*. Toplumsal cinsiyet ayrımının başlangıcı kız çocuklarının okula gönderilmemesi ve buna bağlı olarak meslek ve işe alınma konusunda kendini göstermektedir. Gelişmiş ve gelişmişte olan ülkelerde kadınların sosyal statüsündeki artışa rağmen erkeklere göre daha düşük statülü enformel sektörlerde çalışarak daha az gelir elde etmektedirler. Ayrıca bazı işlere de erkeklere göre daha güçsüz olmaları nedeniyle işverenler tarafından kadın çalışan tercih edilmemektedir (Kümbetoğlu, 2002:134).

II.2. Yoksulluğun Kadınlaşması

Yoksulluğun kadınlaşması kavramı, 1960 sonrası ABD’de meydana gelen yoksul nüfusundaki kompozisyon sonrası ortaya çıkmıştır. 1960’lara kadar yoksulluk daha

çok erkek reisli olan hanelere yöneltilmekteyken, 1969-1978 yılları arasında yoksul erkek reisli hanelerin sayısında azalış, yoksul kadın reisli hanelerin sayısında ise bir artış olduğu görülmeye başlanmıştır. Boşanma sayısındaki artışlar, kadınların hanenin reisliğini üstlenmesi, evlilik dışı çocuk sahibi olma sayısındaki artışlar bu kavramı açıklamak için kullanılmıştır. 1983 yılında yapılan araştırmalara göre kadın başlı yoksul hane sayısı erkek reisli yoksul hane sayısının üç katı kadardır. Yoksulluğun kadınlaşmasının nedeninin, öncelikli olarak giderek artan kadın reisli haneler olduğu görülmüştür (Pearce, 1978:329).

Yoksulluğun kadınlaşması kavramı, ilk olarak 1976 yılında Amerika’da kadınlar arasındaki gözlemini takiben Diana Pearce tarafından kullanılmıştır. Pearce yaptığı araştırmada yoksulların üçte ikisinin ekonomik olarak daha dezavantajlı olan 16 yaş üstü kadınlardan oluştuğunu gözlemlemiştir (Pearce, 1978). Pearce’in geliştirdiği bu kavram, yoksulluk araştırmalarına toplumsal cinsiyet açısından farklı bir bakış açısı getirmiştir. Pearce 2016 yılında bir gazeteye verdiği röportajda yoksulluğun kadınlaşmasını; “Yoksulluğun kadınlaşması ile ilgili ilk makalemi yazdığımda, Amerika’da 1970’lerde çok az bilinen bir eğilimi vurguluyordum. Bu eğilim kadınlar tarafından idare edilen ailelerden özellikle bekâr kadınlara doğru yön değiştiriyordu. Bekâr kadınlar tarafından idare edilen ailelerin oranı tüm yoksul ailelerin yarısına denk geliyordu. Kimse, bende dâhil bu oranın süresiz fakat orantısız olarak ilerleyeceğini kestiremedi.” şeklinde açıklamıştır (Ulutaş, 2009:25).

Pearce’in ifade ettiği gibi yoksullar içerisindeki özellikle de bekar kadınların hane reisi olduğu haneler ve tek ebeveynli hanelerin sayısındaki yükselişler yoksulluğun kadınlaşmasını kanıtlar hale gelmiştir. Nitekim 1995 yılında Pekin’de düzenlenen 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planında yoksulluğun kadınlaşması ifadesine yer verilerek bu kavrama politik bir geçerlilik sağlanmıştır (Şener, 2012:55).

Chant (2003) kadınların hane reisliği yaptığı haneleri yoksulların en yoksulu olarak görmekte ve yoksulluğun kadınlaşması kavramıyla eşleştirmektedir. Bu grubun dezavantajlarını üç nedene bağlamaktadır. Birincisi, kadın reisli hanelerin çocukların sorumluluğunu tek başına üstlenmeleri ve yetkilerinin fazla olması, ikincisi iş yüklerinin fazla olması ve buna rağmen daha düşük gelir elde etmeleri, son olarak ise toplumsal değerlere bağlı olarak her türlü işte çalışamamalarıdır. Yoksul kadınların hane reisliği yaptığı hanelerdeki başka bir sorun da bu hanelerdeki çocukların maddi imkânsızlar nedeniyle yeterli eğitim alamamaları ve eğitimsizliğe bağlı olarak yoksulluğun bir kısır döngü haline gelerek nesiller boyu aktarılmasıdır. Bu hanelerde genellikle çocuklar daha çok eğitim almak yerine ailenin geçimine katkı sağlamak için işgücü piyasasına yönelmektedirler (Chant, 2003:6). Kadın reisli haneler hem eşin getirdiği kazançtan mahrum kalmakta hem de çocuklarının sorumluluğunu yalnız başlarına üstlendiklerinden diğer yoksul kadın gruplarına göre daha dezavantajlıdırlar. Bu yüzden yoksulluğu hem erkeklerden hem de yoksul olan diğer kadınlardan daha derinden yaşamaktadırlar.

Yoksulluğun kadınlaşması, zaman geçmesine rağmen evrimleşerek devam etmektedir. Bu kavram daha önce evli kadınları da kapsamaktayken zaman geçtikçe daha çok tek yaşayan kadınlarla anılmaya başlanmıştır. Chant'ın da belirttiği gibi “yoksulluğun yüklenimi” halini almıştır. Çocuk büyütmek, hasta ve yaşlı bakımı, ev işleri gibi bütün sorumlulukların neredeyse tamamı kadınların üzerindedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği iyice artmış ve kadınların omuzlarına ücretsiz ev işçiliğinin de dâhil olduğu fazla sorumluluk yüklenmiştir. Kadınlar evli olsalar dahi evin yöneticiliğini üstlendiklerinden, düşük gelir ve yardımlarla kaynaklarını idareli bir şekilde kullanarak hanelerin geçimini sağlamaya çalışmaktadırlar. Yoksullara sosyal yardımlar ve işsizlik sigortaları verilmeye

başlanmış ancak bu uygulamalar da refahı artırmaya yetmediğinden özellikle kadın reisli hanelerin yoksullaşması devam etmektedir (Koyuncu, 2016).

II.3. Kadın Yoksulluğunun Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Açıdan

İncelenmesi

Kadın yoksulluğuna geniş bir perspektiften bakıldığında kavramsallaşmasını sağlayan başlıca durumların ekonomik, siyasal ve sosyal faktörler olduğu görülmektedir.

Kadınlarla özdeşleştirilen, sabır gösterme, uysallık ve itaatkarlık özellikleri, vasıfsız, düşük ücretli, emek yoğun, sıkıcı, el emeğine dayalı işlerde daha çok çalışmalarına yol açmaktadır (Ulutaş, 2009:27).

Kadınların genellikle düşük eğitim düzeyine sahip olmaları, insanlarla iletişimlerinin toplum baskısı nedeniyle erkeklerin tam aksine kısıtlı olması, aile bireyleri tarafından engellenmeleri gibi sebeplerle siyasi boyutta da ötekileştirilmiş durumdadırlar. Empati yapamayan bir siyasi rejim kadınların ortak sorunlarını anlayamayacak ve yeterli çözüm önerileri sunamayacaktır.

Toplumun kadına yüklediği aile işçisi, ev, eş ve çocuk bakıcılığı rolleri maalesef onların sosyal güvenceden uzak, ekonomik bağımsızlığı olamayan, dış dünyaya kapalı bir yaşam sürmelerine neden olmaktadır.

II.3.1. Kadın Yoksulluğunun Ekonomik Açıdan İncelenmesi

Ekonomik açıdan bakıldığında kadın bireylerin genellikle hane içerisinde çalışan olması sebebiyle ekonomik özgürlükleri bulunmamakta bunun yanı sıra gelirden yoksunluk, işsizlik, hizmet sektöründe düşük statü ve düşük ücretlere sahip işlerde çalışmak, sosyal güvence olanaklarına sahip olmamak, mal varlığı edinmemek, ücretsiz

aile işçisi olmak gibi nedenlerle de ekonomik acıdan kadın yoksulluğunun oluşumu tetiklenmektedir.

Eve bağlı olarak çalışmaları ve genellikle çocuk bakmaları kadınların kendilerine ait bir kazançları olmasının önüne geçmektedir. Ne zaman ki en küçük çocukta okula başladı sonrasında işe girebilmektedir. İşgücü piyasasına giren kadın için öncelik kendisi değil ailesi olmakta bu sebeple kazandığı para aile geçimine destek olarak görülmekte ve en temel ihtiyaçlar için harcanmaktadır (Dinçoflaz, 2009:67).

II.3.2. Kadın Yoksulluğunun Siyasal Açıdan İncelenmesi

Kadın yoksulluğuna siyasal açıdan baktığımızda, toplumun genelinde kadınların siyasetten anlamadığı anlasalar bile siyasete karşı yeterince bilgi ve donanıma sahip olmadıkları savunulmuştur. Bu yüzden de siyasette yer almaları istenmemektedir. Yoksul hanelerde yaşayan kadınların bilhassa siyasi açıdan sadece seçme haklarını yani oy kullanmaları söz konusudur. Seçme haklarını ise kendi özgür iradeleri ile kullanamamaları ve ailelerinin baskılarıyla onların istediği kişi ya da partiye oy vermektedirler (Kalaycıoğlu, 2003). Bu durumda onların hakkını savunacak, onların yaşam koşullarını kolaylaştıracak ve en önemlisi ekonomik özgürlüklerini sağlayabilecek kararlar alınmasının önüne geçmektedir.

Seçilemeyen ve seçemeyen bir kadının siyasi acıdan kendini ifade edebilmesi ve karar almada etkinliği yok denecek kadar azdır.

II.3.3. Kadın Yoksulluğunun Sosyal Açıdan İncelenmesi

Özellikle kadınların iş yaşamında yüzleştikleri problemler, gerek onların yetersizliklerine gerekse mevcut sistemlerin sosyal ve ekonomik yapılarına dayanmaktadır. Yoksul kadınların çeşitli mahrumiyetlerini içeren yetersizlikleri, kişisel tercihlerinin

sonucu olarak ortaya çıkmamıştır. Kadınların aileleri tarafından veya ekonomik sebeplerle okula gidemeyen kadının okuma yazma bilmemesi doğal bir durum olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca erkeklerle aynı işi yapmasına karşın daha düşük ücret alan kadınların durumunun kişisel tercihlerinin olduğunu söylemek yanlış bir değerlendirme olacaktır. Bu nedenle kadınların böylesine dezavantajlı koşullar içinde bulunmaları, büyük ölçüde geleneksel ya da mevcut toplumsal yapıdan kaynaklanmaktadır.

Eğitim imkanlarından yararlanmamaya ve istihdama katılımın düşük olmasına bağlı olarak toplumsal cinsiyet rollerinin şekillendirdiği kadın olma durumu, kalıplaşmış kadın misyonu ile yetiştirilmek, kadına gelir elde etmek için zaman kalmamasına neden olmaktadır. İşgücü piyasasındaki ayrımcı tutumlarda kadın yoksulluğunu arttırmaktadır. Kadına yönelik bahsedilen tüm bu sosyal ve toplumsal olgular sebebiyle kadın yoksulluğu artmakta ve kalıcılaşılmaktadır (Buvinic, 1998).

II.4. Kadın Yoksulluğunun Nedenleri

Yoksulluğun ortaya çıkmasına neden olan birçok etken durum bulunmaktadır. Bahsi geçen etken durumlar her ülke için aynı olmasa da bazı unsurlar açısından ortak özellikler söz konusudur. Eğitim durumu, hane halkının özellikleri, coğrafi özellikler ile iş gücü piyasasının durumu yoksulluğu etkileyen temel faktörlerdir (Kulaksız, 2014:95).

Yoksulluk gibi kadın yoksulluğuyla da mücadele edebilmek için nedenlerin önemle tespit edilmesi gerekmektedir. Bunun sağlanması ile sorunun çözülmesine yönelik atılacak adımlar ve alınacak önlemler daha etkin olacaktır. Kadın yoksulluğunun temeline inildiğinde; eğitim durumu, cinsiyet eşitsizliği, kadının aile içindeki konumu, kadının istihdamı ve iş gücüne katılımı, hane reisinin kadın olması, sağlık ve sosyal güvence yetersizliği, sosyal dışlanma ve ayrımcılık gibi nedenlerin etkili olduğu görülmektedir.

II.4.1. Kadının Eğitim Durumu

Yapılan araştırmalar sonucunda kadınların erkeklere göre daha yoksul olmasının nedenleri arasında eğitim durumlarının düşük olması nedeniyle kadınların bazı kaynaklara ulaşmasını zorlaştırarak kadınların daha zor şartlar altında çalışmaya zorlamaktadır. Bu durumun en güçlü kanıtı özellikle Endüstri sektöründe çalışan kadınların büyük çoğunluğu enformel sektörlerde kayıt dışı olarak sosyal güvencesiz bir şekilde istihdam edilmesiyle görülmektedir. Kadınların eğitim durumunun dünya genelinde erkeklere göre düşük olması, kadınların ticarete geri planda tutulmasına bunun sonucunda da ticaret hakkında fazla bilgi sahibi olmalarını engellemesine neden olmaktadır. Özellikle kadınların küçük yaşlardan itibaren ev içi sorumluluklarının fazla olması eğitime ulaşmalarında engel teşkil etmekte ve iş olanaklarının kısıtlanmasında etkili olan faktörler olarak değerlendirilmektedir (Ersoy ve Şengül, 2002:65).

Geleneksel düşüncenin etkin olduğu toplumlarda kız çocukları erkek çocuklara göre daha az eğitim olanaklarından yararlandırılmaktadır. Bunun sebebi kız çocuklarının aile için dayanak olarak görülmemesi dolayısıyla alacağı eğitime harcama yapmanın fayda sağlamayacağı, gelecekte elde edeceği kazancından ailesinin faydalanamayacağı görüşüdür (Şener, 2009:3).

II.4.2. Cinsiyet Eşitsizliği

Toplumda yaşayan bireyler tarafından kadına sorumluluklar yüklenmiştir. Bu sorumluluklar sadece kadının yapması gerektiği düşünülen; çocuk büyütmek, hasta ve yaşlı bakımı, ev işleri gibi durumlardır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği giderek artmaya devam etmektedir. Kadınların omuzlarına ücretsiz ev işçiliğinin de dahil olduğu bir sorumluluk daha yüklenmiştir. Kadınlar evin yöneticiliğini üstlendiklerinden, düşük gelir ve yardımlarla kaynaklarını idareli bir şekilde kullanarak hanelerinin geçimini sağlamaya

çalışmaktadırlar. Yoksullara sosyal yardımlar ve işsizlik sigortaları verilmeye başlanmış ancak bu uygulamalar da refahı arttırmaya yetmediğinden özellikle kadın reisli hanelerin yoksullaşması devam etmektedir (Koyuncu, 2016).

II.4.3. Kadının Aile İçindeki Yeri (Kadının Emeğinin Görünmezliği ve Aile İçi Şiddet)

Kadınının görünmez emeği, cinsiyete dayalı iş bölümü ve toplumsal cinsiyet ilişkileri bağlamında tanımlanan bir emek biçimidir (Karakaya, 2008:78). Kadının ev içinde harcadığı emeğin belirli bir mesai saatinin içinde bulunamaması ve ritüelin her gün tekrarlanması kadının emeğinin değersizleşmesine katkı sağlayan en önemli hususlardan biri olmaktadır. Ayrıca katma değer yaratmayan ev işleri sebebiyle harcanan emek oldukça değersiz ve maddi karşılığı olmadığından sadece duygusal bir içeriğe sahiptir (Aldemir, 2016:1).

Sermayenin küreselleşmesi ile birlikte kadın işgücünde rasyonel değişimler söz konusu olmuş; ucuz ve korumasız kadın emeğine talebi arttırmıştır. Yarı zamanlı çalışma, geçici işçilik, evde çalışma gibi emeğin değersiz, maddi kazancın çok az olduğu ortamlara kapı aralanmıştır (Erdut, 2005). Açıklanan durumlar sebebiyle kayıt dışı istihdam artmış sosyal güvenceden uzak iş ortamları oluşarak kadının yoksullaşma süreci yeni dünya da kendine yer edinmiştir.

Kadına yönelik aile içi şiddet dünyanın her yerinde sosyal bir yara, önemli bir halk sağlığı sorunudur. Toplumdaki düşük statüleri sebebiyle yaşanan şiddetten en çok kadınlar etkilenmekte ve yoksulluğun oluşumuna zemin hazırlayan önemli faktörlerden biri olmaktadır.

Kadınların kazandığı gelirlerini aile içerisine getirmeleriyle tasarrufu kendi istek ve arzularıyla yapmamakta tüm gelirlerini eşi ve çocuklarının ihtiyaçlarına sarf etmektedirler. Kendi hesabına gelir elde etme düşüncesi olan kadının şiddete maruz kalarak elindeki para alınmaktadır. Aksine ekonomik özgürlüğünü sağlayarak kendine ve çocuklarına yetebilir düzeye gelen kadın içinde bu defa aile içi sorunlar yaşanmakta, boşanmalar söz konusu olmaktadır (Mogdam, 2005:14).

II.4.4. Kadının İstihdamı ve İşgücüne Katılımı (Düşük Ücretler)

Kadınların istihdama ve işgücüne katılımları yoksullukla mücadelelerinin göstergesidir. Fakat kadınların emek piyasasında bulunmaları maalesef ki çalışan yoksul kadın statüsünde olmalarını değiştirmemektedir. Çünkü kadınların ve erkeklerin işgücü piyasasında almış oldukları ücretler ve konumları eşit değildir. Kadınların kırsal alandan kente göç etmesiyle birlikte eğitim düzeylerinin düşük ya da yeterli olmaması sebebiyle işgücüne katılımları düşük ücretle ya da istihdama katılamamaları durumu söz konusu olmuştur (Ulutaş, 2009:27).

Kırsal alanda istihdam edilen kadınlar ise aile işçisi olarak çalışmaktadırlar. Elde ettikleri kazançları da ailelerinin geçimini sağlamak için kullandıklarından kadınların ekonomik özgürlüğünü sağlayamaması ve kısıtlandırılması söz konusu olmaktadır. Kentlerde kadınların istihdamı kayıt dışı olan sektörlerde asgari ücretin altında ve evde sigortasız işçiler olarak çalışmaları hasta bakıcılığı, ev temizliği ve çocuk bakıcılığı gibi işlerde emeklerinin değerini alamadan çalışmaları bu kadınların istihdama katılamamalarının göstergesidir (Şener, 2009).

II.4.5. Hane Reisinin Kadın Olması

Kadının hane reisi olmasının birçok etkeni vardır; kadınların evlilik dışı çocuk sahibi olmaları, eşlerinin geçirmiş olduğu sağlık sorunları sebebiyle ailesine bakma zorunluluğu doğması, boşanmaları, eşlerinin ölmesi veya eşleri tarafından terk edilmeleridir. Kadınların, evlerini geçindirme ve çocuklarına bakma gibi zor koşullara karşı tek başlarına olmaları yoksulluklarını sürekli hale getiren sebepler olmaktadır (Yusufoğlu, 2010:49).

Hanenin reisi olan kadınlar hem çocuklarına bakmak hem de çalışmak zorundadırlar. Fakat her ikisini de tam anlamıyla yerine getirememektedirler. Çocuğu olan kadınlar daha düşük ücretli işlerde ya da part-time olan işlerde çalışarak emeklerinin karşılığını alamamaktadırlar (Boylu ve Öztop, 2013:212-213).

II.4.6. Sağlık ve Sosyal Güvence Yetersizliği

Kadın yoksulluğunu etkileyen temel faktörlerden biri de sağlığa erişimin kısıtlı olması ve kadınların kendilerine ait sosyal güvencelerinin bulunmamasıdır.

Kadınların okuryazarlık düzeyinin düşük olması sağlığa doğru bir şekilde erişmelerini kısıtlayan en önemli etkenlerden biridir. Kadınların eğitim durumunun yetersiz olması onların hem istihdam hem de kültürel açıdan geri de kalmalarına sebep olmuştur. Bu koşullardan ötürü kadınlar sağlığa erişim ve hastalıklarla başa çıkma konusunda zorluk çekmişlerdir. Kadının bir işe sahip olmaması çalışmak iste de istihdam edilememesi, yaşamını zorlaştırarak kendi ayakları üzerinde durmasını zorlaştırmıştır. Bu yüzden kadınlar hayatlarında karşılaşmış oldukları sorunları çözememekte ve kendilerini çaresiz hissetmektedirler (Aktaş, 2007:71-72).

Kadınlar istihdam edilip işgücüne katılsalar da, ücretsiz aile işçiliği yaparak kazanmış oldukları gelirlerini tamamen ailelerine vererek bir kazanç elde edememişlerdir. Ya da kayıt dışı işlerde çalışarak sigortasız; mevsimlik işçilik, çocuk bakıcılığı ve aile işçiliği gibi işlerde çalışarak sosyal güvenlik sisteminden yararlanamamaktadır. Bu yüzden de, sağlık hizmetlerine ulaşamama ve emeklilik haklarını kaybetmeleri kadın yoksulluğunun kaçınılmaz olduğunu göstermektedir (Uçar, 2011: 41). Kadınlar sosyal güvenlik haklarını kullanamadıkları için babalarına ve eşlerine bağımlı bir hayat sürmektedirler. Dolayısıyla da sağlık koşullarından yararlanamaz ve işsiz kalmaktadırlar. Bu durumda kadınlar için yoksul bir yaşam sürmeyi kabul ettiklerinin ya da maruz bırakıldıklarının bir göstergesidir (Ulutaş, 2009: 33).

II.4.7. Ayrımcılık

Kadın yoksulluğunun diğer bir sebebi de ayrımcılıktır. Kadınlar, ayrımcılık söz konusu olduğunda en başta kadın oldukları için cinsiyet ayrımcılığı ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Kadınları ve erkekleri işgücü piyasasında düşündüğümüzde aynı işi yapsalar dahi ücret eşitsizliği söz konusu olmuştur (Açıkgöz, 2010:53). Kadınlar erkeklere göre daha üst düzey yönetici konumunda çalışsalar da ve erkeklerden daha fazla işgücüne sahip olsalar da almış oldukları maaşları erkeklerin maaşlarından daha düşüktür. Bunun sebebi de kadınların toplum tarafından içselleştirilememesi, erkeklerden daha başarılı olmalarının hazmedilememesi ve kadının, erkeklerin arka planında kalması gerektiği düşüncesi hâkimdir.

Kadınlar eğitim ve öğretim hayatlarında da erkeklerle aynı haklara sahip değildirler. Eğitim olanaklarına ulaşma konusunda erkeklere daha ayrıcalıklı

davranılmaktadır. Bir başka konuda kadınların aile içerisinde değersiz görülerek miras bölüşümü konusunda eşit tutulmadıkları aile büyüklerinin malın büyük bir kısmını erkek evlada bırakılması da kadın ve erkek eşitsizliğini yani ayrımcılığı meydana getirmektedir (Şenses, 2001:177).

BÖLÜM III

TÜRKİYE VE SEÇİLMİŞ OECD ÜLKELERİNDE KADIN YOKSULLUĞU

III.1. Dünya’da Seçilmiş OECD Ülkelerinde Kadın Yoksulluğu

Yoksulluk tüm dünya ülkelerinde büyük bir sorundur. Bu sorunun temel sebepleri; nüfusun sürekli artması, eğitim seviyelerinin düşük olması, işsizlik, mevsimlik işçilik ve göç gibi nedenlerdir. Toplumda yoksulluktan en çok etkilenen kadınlar olmuştur. Yaşadığımız dünya düzeni içerisinde yoksulluğun her geçen gün daha çok artmasıyla kadının işgücü piyasasına katılması gerekmektedir. Fakat kadının emeğinin değeri çok da önemli değildir. Çünkü kadının çalışarak ailesine yapmış olduğu katkısı göz önünde bulundurulmamaktadır. Kadının ekonomik özgürlüğünü elde etmesi emeğini değerli kılmamaktadır. Kadının çocuk ve yaşlı bakımına maruz bırakılması aile içindeki yoksulluğun devamını sağlamaktadır. Dolayısıyla kadınlar iş hayatına katılamama, katılsalar bile emeğini geçici olarak almakta ve kadın yoksulluğunu en derinden yaşamaktadırlar (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009:61-62).

İşgücü piyasası içerisinde kadın bireylerin etkisi erkek bireylere göre daha etkisizdir. Bu duruma örnek verilecek olursa; kadınların ücretsiz olarak aileleriyle birlikte çalışmaları, gelirlerini kullanmada ekonomik bir özgürlüklerinin olmaması, çalışma hayatına düzensiz ve eksik katılmaları, kayıt dışı olarak çalıştırılmaları gösterilmektedir. Bireyler topyekûn yoksulluktan etkilenseler de, kadınların çalışma saatlerinin uzun olması ve hane içerisinde ev geçimini kadının üstlenmesi sebebiyle yoksulluğun şiddeti kadınlar üzerinde daha etkilidir (Şener, 2009).

Dünya’da kadın yoksulluğunu ekonomik ve toplumsal temelli sebeplerle bakıldığında konunun aslında çok boyutlu olarak irdelenerek mücadele edilmesi ve çözüme kavuşturulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

III.1.1. Ekonomik Temelli Kadın Yoksulluğu

Dünya üzerinde kadınların sahip olduğu biyolojik temelli özellikleri sebebiyle işgücü piyasasında genellikle eşitsiz ve haksız davranışlarla karşılaştıkları gözlemlenmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün “Dünyada İstihdam ve Sosyal Görünüm: Eğilimler 2019” raporuna göre, küresel işsizliğin azaltılmasında kaydedilen ilerlemeler ile iş kalitesindeki iyileştirmeler paralel gitmemektedir. Rapor, politika belirleyicilerin sorunu göğüslememesi halinde, yeni teknolojilerin yarattıkları da dâhil olmak üzere bazı yeni iş modellerinin işgücü piyasalarında kaydedilen, kayıtlı ve güvenceli istihdamın artırılması, sosyal koruma ve çalışma standartlarındaki iyileştirmeler gibi başarıları ortadan kaldırma riskini taşıdığı uyarısını yapmaktadır. ILO Araştırma Direktörü Damian Grimshaw’a göre “İşe sahip olmak her zaman insana yakışır yaşam sürmeyi garanti etmediğini ve dünya genelinde 700 milyon kişi, işe sahip oldukları halde aşırı veya orta yoksulluk içinde yaşamaktır.” şeklindeki ifadesiyle dünya genelinde “*çalışan yoksulluğu*”nu ortaya koymaktadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün “Dünyada İstihdam ve Sosyal Görünüm: Eğilimler 2019” raporuna göre, iş gücüne katılım oranlarının cinsiyete göre oranlı dikkate alındığında erkeklerin yaklaşık %78’inin kadınların ise yaklaşık %48’inin iş gücüne katıldığı belirtilmektedir. Ayrıca Kadınlar, yeterli düzeyde yararlanılmayan işgücü

potansiyelinin çok daha büyük kısmını oluşturmaktadır. Tablo 3'te OECD Ülkelerinde Kadınların iş gücüne katılım oranları gösterilmektedir.

Tablo 3. OECD Ülkelerinde Kadınların İş Gücüne Katılım Oranları

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Türkiye	28.1	29.2	29.9	30.5	31.2	31.0	31.7	32.3	32.8	32.7
Meksika	36.5	36.5	36.8	37.2	37.4	36.9	37.1	37.2	37.1	37.2
İtalya	40.9	41.0	41.3	41.9	42.1	42.2	41.9	42.1	42.3	42.4
Şili	39.3	39.7	40.5	40.7	41.0	41.3	41.2	41.5	41.8	41.8
Yunanistan	41.7	42.1	42.5	42.9	43.0	43.4	44.0	44.1	43.9	44.0
Polonya	44.8	45.0	45.0	45.1	45.0	45.0	45.0	44.8	44.8	44.8
Belçika	44.9	45.1	45.2	45.3	45.6	46.0	46.0	45.9	45.8	45.8
Macaristan	45.6	46.1	46.0	46.2	45.9	45.9	45.8	45.7	45.5	45.6
İrlanda	44.3	44.7	45.0	45.1	45.3	45.2	45.0	45.4	45.5	45.6
Lüksemburg	43.3	43.4	43.9	44.3	44.1	44.2	45.1	45.0	45.7	45.7
Slovenya	45.8	45.6	45.7	45.9	45.7	45.9	45.9	46.5	46.5	46.5
ABD	46.2	46.2	46.1	46.0	45.9	46.0	45.9	45.9	46.0	46.0
Fransa	47.2	47.2	47.3	47.3	47.5	47.6	47.6	47.7	47.6	47.7
Çek Cumhuriyeti	43.4	43.3	43.5	43.7	44.0	44.0	44.2	44.4	44.5	44.6
Japonya	41.6	41.7	41.8	41.9	42.3	42.6	42.8	43.1	43.5	43.6
Slovakya	44.4	44.8	44.4	44.6	44.8	44.8	45.3	45.5	45.6	45.7
İsrail	46.5	46.4	46.3	46.7	46.7	47.1	47.0	47.2	47.1	47.1
İspanya	43.8	44.3	44.9	45.4	45.7	45.9	46.0	46.2	46.2	46.2
Portekiz	47.8	48.2	47.8	48.2	48.5	48.7	48.9	48.8	48.9	48.9
Avusturya	46.0	46.1	46.3	46.5	46.6	46.7	46.7	46.7	46.6	46.6
Avusturalya	45.2	45.1	45.3	45.4	45.6	45.7	45.9	46.2	46.3	46.4
Birleşik Krallık	45.9	46.0	46.1	46.1	46.3	46.4	46.4	46.5	46.7	46.7
Estonya	48.8	49.4	49.3	49.0	49.0	48.4	48.7	48.4	48.4	48.3
Almanya	45.5	45.6	45.9	45.9	46.1	46.2	46.3	46.4	46.5	46.5
Finlandiya	48.5	48.1	47.9	48.1	48.1	48.3	48.3	48.1	48.0	48.0
Letonya	49.8	50.3	49.8	49.9	50.0	49.6	49.6	50.2	50.0	50.0
Kanada	47.0	47.1	47.1	47.2	47.3	47.2	47.0	47.2	47.3	47.3
Yeni Zelanda	46.7	46.7	46.8	47.0	47.2	47.3	47.2	47.4	47.4	47.4
Hollanda	45.7	45.6	45.9	46.0	46.0	45.7	46.0	46.1	46.2	46.2
Norveç	47.5	47.3	47.5	47.3	47.4	47.3	47.1	47.1	47.2	47.2
Danimarka	47.1	47.1	47.3	47.4	47.6	47.3	47.1	47.4	47.4	47.4
İsviçre	46.3	45.8	45.9	46.0	46.2	46.4	46.5	46.6	46.5	46.5
İsveç	47.4	47.1	47.3	47.4	47.5	47.5	47.7	47.7	47.7	47.7
İzlanda	46.9	47.0	47.1	47.5	47.5	47.3	47.5	47.1	47.2	47.2

Kaynak: Dünya Bankası, 2018.

Tablo 3’de OECD Ülkelerinde Kadınların iş gücüne katılım oranları gösterilmektedir. Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranı 2018 itibariyle % 32,7 olarak gerçekleşmiştir ve bu oran izleyen Tablo 3’te belirtilen diğer ülkelere kıyasla oldukça düşük olduğu görülmektedir. Ancak Tablo 3’te belirtilen ülkelerle karıştırıldığında 2009 yılından bu yana en yüksek gelişimi gösteren ülkelerden biri olduğu görülmektedir. Dünya genelinde kadınların işgücüne katılımında ve istihdamında bir düşüş yaşanırken, Türkiye’de kadın iş gücüne katılım oranının yükselmesi olumlu olarak değerlendirilmektedir.

Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması yolunda ilk ve en önemli adımlardan biri olan kadın istihdamının artırılması, söz konusu engellerin tespit edilerek ortadan kaldırılması ya da en az seviyeye indirilmesiyle mümkün olmaktadır. Kadınların iş gücüne erkekler ile eşit seviyede katılımının sağlanmasının ülkelerin ekonomik kalkınmalarına da önemli etkilerinin olacağı dile getirilmektedir. Literatürdeki birçok araştırma, kadınların iş gücüne katılımı ve ülkelerin ekonomik kalkınmaları arasında pozitif bir ilişki olduğunu ve kadın-erkek eşitsizliğinin fazla olduğu ülkelerde büyümenin olumsuz etkilendiğini ortaya koymaktadır (Klasen ve Lamanna, 2009; Löfström, 2009). Türkiye gibi orta gelir tuzağından kurtulmak ve kişi başına düşen GSYH’sini gelişmiş ülkeler seviyesine çıkarmak isteyen bir ekonomi için kadın istihdamının artırılması öncelikli politika alanları arasında yer almalıdır. Ülkemizde kadın istihdamını etkileyen faktörleri ekonomik ve sosyal faktörler olarak iki başlık altında toplamak ve bunların içerisinde eğitim, toplumsal cinsiyete dayalı ücret farkı, kadın işi-erkek işi olgusu, ailevi sorumluluklar ve evlilik, çocuk ve yaşlı bakımı gibi etmenleri incelemek mümkündür.

Kadınların istihdamının artırılmasına yönelik çalışmalar açısından işsizlikle mücadele edilmesi en önemli konular arasında yer almaktadır. Kadınların çalışma hayatında istihdam oranlarının artırılması açısından tüm dünyada kadınların çalışma

hayatına atılmaları için gerekli kolaylıkların sağlanması gerekmektedir. Dünya genelinde Kadın işsizlik oranı yaklaşık olarak %6 seviyelerindedir. Tablo 4'te OECD Ülkelerine ilişkin Kadınların İşsizlik oranları gösterilmektedir.

Tablo 4. OECD Ülkeleri Kadınların İşsizlik Oranları

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Türkiye	12.6	11.4	10.1	9.4	10.5	11.8	12.6	13.6	13.9	13.6
Meksika	5.4	5.2	5.1	4.9	5.0	4.8	4.5	3.9	3.6	3.4
İtalya	9.2	9.6	9.6	11.8	13.1	13.8	12.7	12.8	12.4	11.2
Şili	13.4	9.9	8.9	8.1	7.2	7.1	7.1	7.3	7.5	7.9
Yunanistan	13.3	16.4	21.6	28.3	31.4	30.2	28.9	28.2	26.1	23.9
Polonya	8.7	10.0	10.4	10.9	11.1	9.6	7.7	6.2	4.9	3.7
Belçika	8.1	8.5	7.2	7.4	8.2	7.9	7.8	7.6	7.1	6.4
Macaristan	9.7	10.7	11.0	10.6	10.1	7.9	7.0	5.1	4.6	4.0
İrlanda	9.5	11.4	12.5	12.7	12.4	10.9	8.9	7.6	6.3	5.5
Lüksemburg	6.1	5.1	6.3	5.9	6.4	5.8	7.3	6.6	5.5	5.7
Slovenya	5.8	7.0	8.2	9.4	10.9	10.5	10.0	8.6	7.5	6.3
ABD	12.8	14.6	13.6	14.5	14.5	13.6	12.9	10.8	8.4	7.2
Fransa	8.1	8.6	8.5	7.9	7.1	6.1	5.2	4.8	4.3	3.8
Çek Cumhuriyeti	6.4	6.9	7.3	7.4	7.0	5.8	5.1	4.7	4.2	3.9
Japonya	8.8	9.1	9.1	9.4	9.8	10.0	9.9	9.8	9.3	9.2
Slovakya	7.7	8.5	7.9	8.2	8.3	7.4	6.1	4.7	3.6	2.9
İsrail	4.8	4.6	4.1	4.0	3.7	3.4	3.1	2.8	2.6	2.3
İspanya	9.2	7.9	7.0	7.0	6.2	5.9	5.4	4.9	4.3	4.0
Portekiz	18.1	20.2	21.8	25.0	26.7	25.4	23.6	21.4	19.0	17.6
Avusturya	10.1	11.9	13.0	15.5	16.4	14.3	12.7	11.2	9.3	7.4
Avusturalya	5.4	5.4	5.3	5.3	5.6	6.2	6.1	5.8	5.7	5.4
Birleşik Krallık	5.1	4.6	4.6	4.8	5.3	5.4	5.3	5.5	5.0	4.7

Estonya	10.3	14.1	11.6	9.1	8.2	6.8	6.1	6.1	5.3	5.1
Almanya	7.3	6.5	5.6	5.2	4.9	4.6	4.2	3.7	3.3	3.1
Finlandiya	7.6	7.6	7.1	7.1	7.5	8.0	8.8	8.6	8.4	7.6
Letonya	14.1	16.3	13.8	13.9	11.1	9.8	8.6	8.4	7.7	6.8
Kanada	7.0	7.2	7.0	6.8	6.6	6.4	6.3	6.2	5.8	5.7
Yeni Zelanda	6.1	6.9	6.8	7.4	7.0	6.5	5.9	5.5	5.2	4.8
Hollanda	3.5	4.5	5.4	6.2	7.3	7.7	7.3	6.5	5.3	4.2
Norveç	2.6	2.9	3.0	2.6	3.2	3.2	4.0	3.9	3.7	3.5
Danimarka	5.3	6.5	7.5	7.5	7.3	6.8	6.4	6.6	5.9	5.2
İsviçre	4.5	5.2	4.8	4.7	4.9	5.0	4.9	5.0	5.1	5.2
İsveç	8.0	8.5	7.8	7.7	7.9	7.7	7.3	6.6	6.4	6.1
İzlanda	5.7	6.7	6.2	5.7	5.1	4.8	4.1	3.0	2.7	2.8

Kaynak: Dünya Bankası, 2018.

Tablo 4'te OECD Ülkelerine ilişkin Kadınların İşsizlik oranları gösterilmektedir. Tablo 4'e göre yıllara göre kadın işsizlik oranlarının ülkeler açısından genellikle yıllara göre giderek azaldığı görülmektedir. Yıllara göre kadın işsizlik oranlarının azalmasında hiç kuşkusuz ki UNDP'nin, Dünya Bankasının ve BM'lerin yoksulluk sorunu ile mücadele kapsamında yaptığı çalışmalar etkili olmuştur. Türkiye açısından yayımlanan veriler incelendiğinde 2009 yılında 12,6 olan kadın işsizlik oranının 2018 yılında 13,6 seviyelerinde olduğu görülmektedir. Bu durum dünya genelinde azalan kadın işsizlik oranlarına rağmen Türkiye'de kadın işsizliğinin yıllara göre artış eğilimi gösterdiğini kanıtlamaktadır. Ayrıca ülkemiz açısından kadınların iş gücüne katılma isteklerinin artmasına karşın piyasa şartlarında dolayı iş bulmakta zorluk yaşadıklarını göstermektedir.

Kadınların işgücüne katılımı ekonomik veya ekonomik olmayan nedenlere dayanabilir. Ekonomik nedenler; kadının yaşlı ve çocuk bakımı, ev işleri gibi hizmetleri dışarıdan satın aldığı anda ortaya çıkacak maliyet ile çalıştığı anda elde etmeyi umduğu gelirin karşılaştırılmasında kendini gösterir. Çalışarak kazanılan gelir ev hizmetlerini dışarıdan satın almaya kıyasla düşük kalıyorsa, çalışmak cazip olmayacaktır. Bu hesaba yol masrafları ile çalışma kayıtlı ise sosyal hakların getirisi eklenebilir. Çalışmanın getirisi ne kadar yükselirse kadının çalışma yaşamına katılma durumunun o kadar yüksek olduğunu hemen tüm ekonometrik araştırmalar doğrulamıştır. Çalışmanın getirisi eğitim düzeyinin yani sahip olunan beşeri sermaye düzeyinin bir fonksiyonudur. Daha iyi eğitim, daha yüksek verimlilik, ise daha yüksek gelir demektir. Böylece yüksek eğitim seviyesine sahip kadınlar daha yüksek gelir elde edecek, böylece çalışmanın getirisi artacaktır. Bir başka deyişle eğitim seviyesi yüksek kadınların işgücüne katılım oranlarının daha yüksek olması beklenen bir durumdur.

Ekonomik olmayan faktörler ise kültürel (toplumsal cinsiyet rolleri, toplumun çalışan kadına bakışı vs.) ya da psikolojik (bireyin çalışmaktan duyduğu haz) unsurlar olabilir (Gürsel vd, 2011:2). Kadın yoksulluğunu azaltabilecek olan en önemli unsur ise, kadınların çalışma hayatına daha fazla dâhil edilmesine dair sosyo-ekonomik çalışmaların yapılmasıdır.

III.1.2. Toplumsal Temelli Kadın Yoksulluğu

2015 yılında UNDP tarafından düzenlenen ve dünya liderlerinin katıldığı toplantıda, 2030 yılına kadar dünyada yoksulluğun ortadan kaldırılarak, dünyanın daha yaşanılabilir bir yer haline gelmesi ve tüm insanlığın refah ve barış içerisinde yaşamasına vesile olmak amacıyla 17 küresel hedef koyulmuştur. Bu hedefler arasında beşinci sırayı toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmak ve tüm kadın ve kız çocuklarının kendi

potansiyellerine ulaşmasını hedeflemenin yanı sıra, kadın şiddetinin azalması, çocuk evliliklerinin önlenmesi ve toplumsal açıdan ortaya çıkan her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır (UN SDGR, 2016: 20).

Aynı zamanda ilk olarak 2006 yılında Dünya Ekonomik Forumu (WEF) tarafından toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliğin büyüklüğünü incelemek ve ilerlemelerini izlemek için Küresel Cinsiyet Farkı İndeksi (GGI) hesaplanmaya başlamıştır. Bu indeks; İndeks ekonomik, siyasi, eğitim ve sağlık kriterleri üzerindeki ulusal cinsiyet farklılıklarını karşılaştırmakta ve bölgeler ile gelir grupları arasında etkili karşılaştırmalar yapılmasına olanak sağlayan ülke sıralaması sağlamaktadır. Endeksin hesaplama yönteminde tüm alt indekslerde mümkün olan en en yüksek puan 1 (eşitlik) ve mümkün olan en düşük puan 0 (eşitsizlik) olarak belirlenmiştir. Bu endeksin hesaplanma amacı; erkeklerin ve kadınların sağlık, eğitim, ekonomik katılım ve siyasi güçlendirme gibi temel haklarla ilgili bazı temel sonuç göstergelerine göre nerede durduklarının görüntüsünü ortaya koymaktır (World Economic Forum, 2015: 3-6).

2018 yılı OECD verilerine göre seçilmiş bazı ülkelerin ve Türkiye'nin cinsiyet farkı indeksi ekonomi, eğitim, sağlık ve siyaset göre aşağıda Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5. OECD'deki Bazı Ülkelerde Cinsiyet Farkı İndeksi Sıralama ve Oranları, 2018

Ülkeler	Küresel İndeks		Ekonomi		Eğitim		Sağlık		Siyaset	
	S	O	S	O	S	O	S	O	S	O
ABD	51	0,72	19	0,78	46	1,00	71	0,98	98	0,12
ALMANYA	14	0,78	36	0,73	97	0,98	85	0,97	12	0,42
BİRLEŞİK KRALLIK	15	0,77	52	0,70	38	1,00	110	0,97	11	0,42
FİNLANDİYA	4	0,82	17	0,79	1	1,00	60	0,98	6	0,52
İSRAİL	46	0,72	66	0,68	1	1,00	97	0,97	48	0,23
İSVEÇ	3	0,82	9	0,81	52	1,00	115	0,97	7	0,51
İSVİÇRE	20	0,75	34	0,74	80	0,99	108	0,97	29	0,32

İTALYA	70	0,71	118	0,59	61	0,99	116	0,97	38	0,27
İZLANDA	1	0,86	16	0,79	39	1,00	121	0,97	1	0,67
JAPONYA	110	0,66	117	0,59	65	0,99	41	0,98	125	0,08
NORVEÇ	2	0,83	11	0,81	41	1,00	95	0,97	3	0,56
POLONYA	42	0,73	51	0,71	50	1,00	1	0,98	50	0,23
YUNANİSTAN	78	0,70	64	0,68	73	0,99	99	0,97	88	0,14
TÜRKİYE	130	0,63	131	0,47	106	0,97	67	0,98	113	0,10
S: Sıralama O: Oran										

Kaynak: WEF, 2018.

Tablo 5’te 2018 yılı OECD verilerine göre seçilmiş bazı ülkelerin ve Türkiye’nin cinsiyet farkı indeksi ekonomi, eğitim, sağlık ve siyaset göre gösterilmektedir. Buna göre Dünyada hiçbir ülke cinsiyetler arasındaki farkı tamamen kapatmamış olmasına rağmen küresel indeks sıralama ve oranlarına bakıldığında İzlanda’nın cinsiyetler arasında en az farka sahip ülke olma hususunda ilk sırayı koruduğu görülmektedir. Aynı zamanda küresel indeks sıralamasına göre en yüksek puana sahip olan ülkelerin İzlanda, Norveç ve İsveç en düşük puana sahip olan ülkelerin Polonya, Yunanistan ve Türkiye olduğu görülmektedir. Aynı zamanda en düşük ülke olan Türkiye’de ise bu farkın % 62,8 oranında kapandığı göze çarpmaktadır (World Economic Forum, 2018: 10-11).

2014 yılı UNESCO İstatistik Enstitüsü’nün verilerine göre Dünya’daki yetişkin nüfusun yaklaşık 760 milyonun hala temel okuma-yazma becerilerine sahip olmadığını göstermektedir. Aynı zamanda okuma yazma bilmeyen nüfus cinsiyete göre karşılaştırıldığında yaklaşık olarak 480 milyonu kadınlar oluşturmaktadır. Yayımlanan bu verilere göre Dünya’da okuma yazma bilmeyen toplam nüfusun yaklaşık olarak üçte ikisi kadınlardan oluşmaktadır (UNESCO Institute for Statistics [UIS], 2016: 1).

2016 yılı Dünya Yaş Gruplarına Göre Okur Yazar Oranları ve Okuma Yazma Bilmeyen Nüfus (15+Yaş/%) sayısal oranlarına ilişkin veriler Tablo 6'da gösterilmektedir (UIS, 2017: 2-3).

Tablo 6. Dünya'da Yaş Gruplarına Göre Okur Yazar Oranları ve Okuma Yazma Bilmeyen Nüfus, 2016, (15+Yaş/%)

Veriler	15 yaş + yetişkinler	15-24 yaş arası gençler	25-64 yaş arası nüfus	65 yaş+ yaşlılar
Dünyada okur-yazar oranı (%)				
Kadın ve Erkek	86	91	86	78
Erkek	90	93	90	83
Kadın	83	90	82	73
Cinsiyet Paritesi İndeksi	0,92	0,96	0,92	0,87
Dünyada okuma yazma bilmeyen nüfus (Milyon)				
Kadın ve Erkek	750	102	507	141
Erkek	277	44	186	47
Kadın	473	58	321	94
Kadınların Oranı (%)	63	57	63	67

Kaynak: UNESCO, 2017.

Tablo 6'da 2016 yılı Dünya Yaş Gruplarına Göre Okur Yazar Oranları ve Okuma Yazma Bilmeyen Nüfus (15+Yaş/%) sayısal oranlarına ilişkin veriler gösterilmektedir. Buna göre 15 yaş üzeri yetişkin kadın nüfus içerisinde okur-yazar olmayanların oranının % 63 olduğu görülmektedir. Bu oranın yaşlara göre dağılımı incelendiğinde 15-24 yaş arası genç nüfus oranı içerisinde okuryazar olmayanların oranının % 57, 25-64 yaş nüfus oranı içerisinde okuryazar olmayanların oranının %63, 65 yaş üstü nüfus oranı içerisinde okuryazar olmayanların oranının % 67 olduğu görülmektedir. Aynı zamanda tablo incelendiğinde yapılan değerlendirmelere göre 2016 yılında okuma yazma bilmeyen nüfus içinde kadınların oranı, erkeklere kıyasla bir hayli yüksek olduğu görülmekle birlikte kadın yoksulluğu açısından okur-yazar olmamanın etkisinin önemli bir etkisi olduğu ortaya konulmaktadır.

Eğitim, kadınların ekonomik kalkınmadaki rolünü belirler ve istihdama yeterli bir biçimde katılımını sağlamaya yardımcı olmaktadır. Özellikle eğitim seviyesi artan

kadınların, yoksulluk oranlarında azalma görülmektedir. Bu nedenle eğitim; işgücü verimliliğini ve aile gelirini artıran, sağlığı ve beslenmeyi iyileştiren, yoksulluğu azaltan ve bu nedenle bir ülkenin sosyal ve politik açılardan ilerlemesinin önünü açan bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır (Özaydınlık, 2014: 103-104).

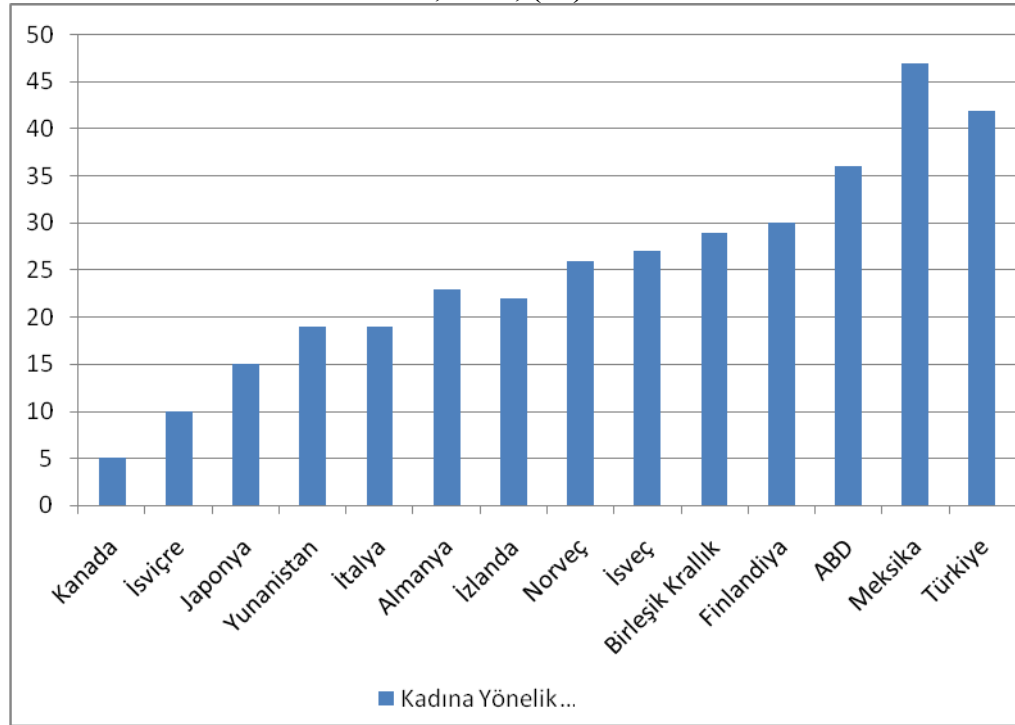
Bölgeler arasında ve farklı gelir gruplarındaki kadınlar arasında sağlık açısından önemli farklılıklar bulunmaktadır. Dünya genelinde diğer bölgelerle karşılaştırıldığında, kadınların Sahraaltı Afrika ve Güney Asya’da nitelikli doğum hizmeti alma olasılıkları daha düşüktür. 2012’de bu bölgelerde neredeyse doğumların yarısı, tıbbi bir bakım almadan gerçekleşmiştir. Özellikle yoksul ve kırsal alanda yaşayan kadınlarda bu durum daha şiddetli olmaktadır (UN WOMEN, 2015: 17). AB genelinde ise 2014 yılında nüfusun % 2,4’ü finansal kısıtlamalar nedeniyle sağlık hizmetlerine erişimde kısıtlamalar yaşamaktadır. Tıbbi bakıma erişimde en kısıtlı ülke olan Yunanistan ve Letonya’da nüfusun yaklaşık % 10’u tıbbi bakım ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Norveç, AB ye üye olan ülkeler arasında en iyi performansa sahip ülke olmaktadır. AB’ye aday olan Türkiye’de, tıbbi bakım ihtiyaçlarını karşılayamama oranı 2009 yılında % 14 ile oldukça yüksek bir paya sahip olmaktadır (Eurostat, 2016: 38-39).

Kadına yönelik şiddet de, kadın sağlığı açısından önemli bir sorun alanı teşkil etmektedir. Kadınlara Karşı Ayrımcılığı Ortadan Kaldırma Sözleşmesi’ne (CEDAW) göre, kadınlara yönelik şiddet; hem kadınlara yönelik hem de kadınları orantısız bir şekilde etkileyen şiddet olmak üzere ifade edilmektedir. Kadınlara yönelik şiddet, kadınların hiyerarşik cinsiyet ilişkileri içindeki bağımlı statüsünü yansıtan bir ilişkisel güvenlik açığı olarak kavramsallaştırılabilmektedir (Kabeer, 2014: 2-3). Yoksul hanelerden gelen kadınlar, yoksul ailelerden gelmeyen kadınlara göre daha yüksek oranda aile içi şiddete maruz kalmaktadırlar (Kabeer, 2014: 16).

Kadına ve kız çocuklarına yönelik şiddet, bazı özel ve kamusal alanlarda endişe verici derecede yüksek düzeylerde devam etmektedir (UN WOMEN, 2015: 9). Son tahminlere göre küresel anlamda kadınların % 35'i, yaşadıkları sürece eşlerinden veya bir başkasından fiziksel ya da cinsel açıdan şiddete uğramışlardır. Örneğin Afrika'da, partneri tarafından veya partneri dışında, fiziksel ve cinsel şiddete uğrayan kadınların oranı % 45, 6 iken; bu oran Güney Doğu Asya'da % 40, 2; Doğu Akdeniz'de % 36, 4; Amerika'da % 36, 1; Batı Pasifik'te % 27, 9 ve Avrupa'da % 27, 2 olmaktadır. Kadına yönelik şiddetin sona erdirilmesinin önündeki en büyük engel ise şiddeti normalleştiren ayrımcı tutumların ve sosyal normların devam ediyor olmasıdır. Gelişmekte olan 37 ülkede kadınların % 21'i, kocalarının bu tutumlarının haklı olduğuna inanmaktadır (UN WOMEN, 2015: 20-21).

Şekil 1'de OECD'de seçilmiş bazı ülkelerde kadına yönelik şiddetin yaşam boyu yaygınlık oranları gösterilmektedir. Türkiye'nin de içinde bulunduğu ülkeler sıralamasında kadına yönelik şiddetin yaşam boyu yaygınlık oranlarının oldukça yüksek seviyelerde olduğu görülmektedir.

Şekil 1. OECD’de Seçilmiş Bazı Ülkelerde Kadına Yönelik Şiddetin Boyu Yaygınlık Oranı, 2014, (%)

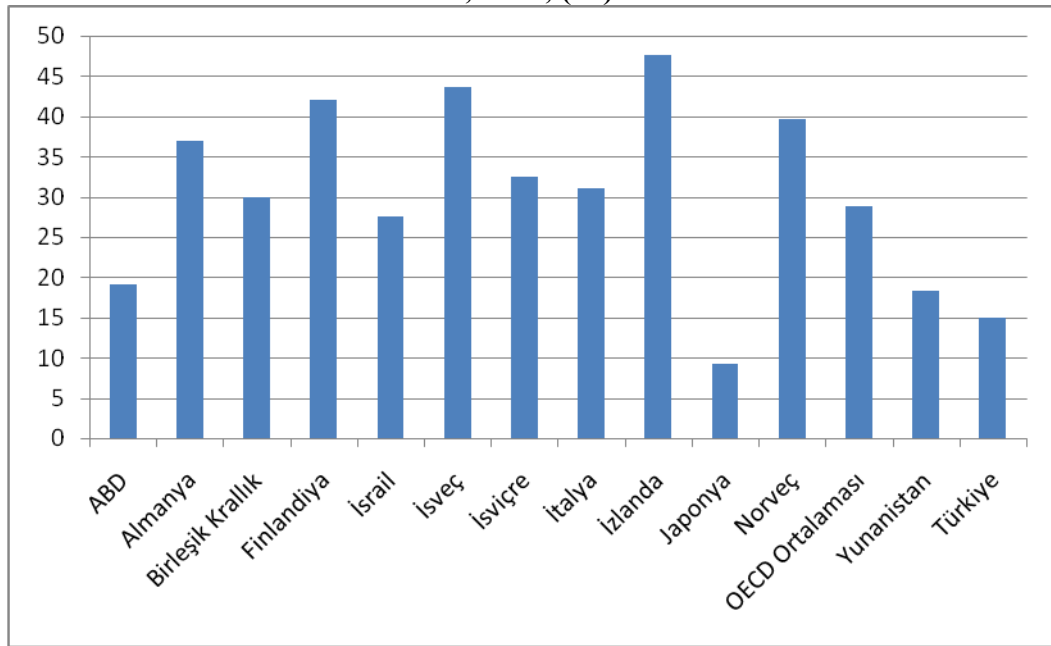
Kaynak: OECD, 2014.

Şekil 1’de, 2014 yılında kadına yönelik şiddetin yaşam boyu yaygınlık oranlarına göre, Kanada % 6 ile en düşük seviyede yer alan ülke olmaktadır. Bu oran İsviçre’de % 10 olurken, Yunanistan ve İtalya’da kadına yönelik şiddetin yaşam boyu yaygınlık oranları %15 olmaktadır. Kadına yönelik şiddetin sıklıkla yaşam boyu görüldüğü ülkeler arasında Meksika, ABD, Finlandiya ve Birleşik Krallık yer alırken, yüksek bir paya sahip olan Türkiye’nin oranı ise % 42 olmaktadır.

Kadınların bilgi, beceri ve özgüven eksiklikleri, siyasi arenadaki seçimlerde aday olmalarının önüne engel koyan nedenlerden biridir. Kadınlar yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmadıklarında siyasi ve kültürel ortamdan kaynaklanan engelleri aşamayacaklarına inanmakta ve böylece siyasi hayata katılımından uzak durmaktadırlar (Gökçimen, 2008: 45-46).

Kadınların siyasi arenada temsili bazı OECD ülkelerinde değişen bir seyir izlemektedir. Çoğu ülke OECD ortalamasının üzerinde yer alırken ABD'nin de içinde yer aldığı bazı ülkelerde kadınların siyasi temsili düşük kalmaktadır. Şekil 2'de, 2017 yılında seçilmiş bazı OECD ülkelerinde ulusal parlamentolarda kadınların siyasi temsil oranları gösterilmiştir.

Şekil 2. Seçilmiş Bazı OECD Ülkelerinde Kadınların Parlamentodaki Siyasi Temsil Oranı, 2017, (%)

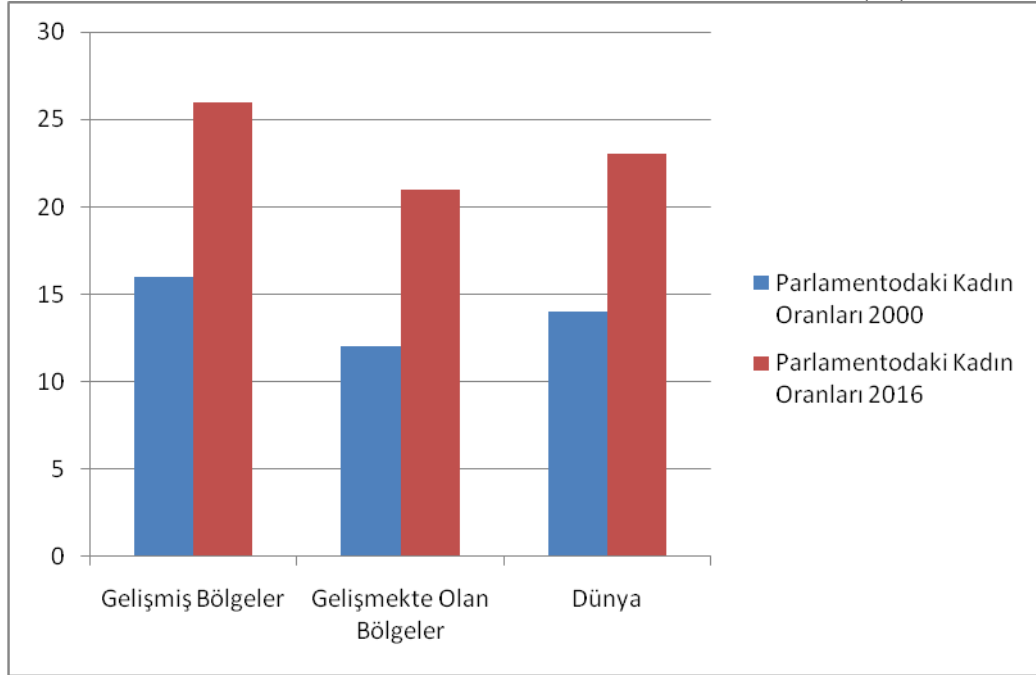

Kaynak: OECD, 2017.

Şekil 2'de görüldüğü gibi, OECD ülkelerinde ortalama olarak kadınların siyasi temsil oranı % 28,8 olmaktadır. İzlanda, kadınların ulusal parlamentolardaki siyasi temsil oranı açısından en iyi performansa sahip ülke olmaktadır. Kadınların siyasi temsil oranı ABD %19,1 iken, Türkiye'de bu oranın sadece % 14,9 olduğu dikkati çekmektedir.

Dünya çapında, kadınların parlamentodaki temsil oranları yeterince iyi görünmemektedir. Şekil 3'te 2006 ve 2016 yıllarında dünyada, gelişmiş ve gelişmekte olan bölgelerde kadınların ulusal parlamentodaki oranlarını göstermektedir.

Şekil 3. Ulusal Parlamentodaki Kadın Oranları, 2000/2016, (%)

Kaynak: UN, SDGR, 2016.

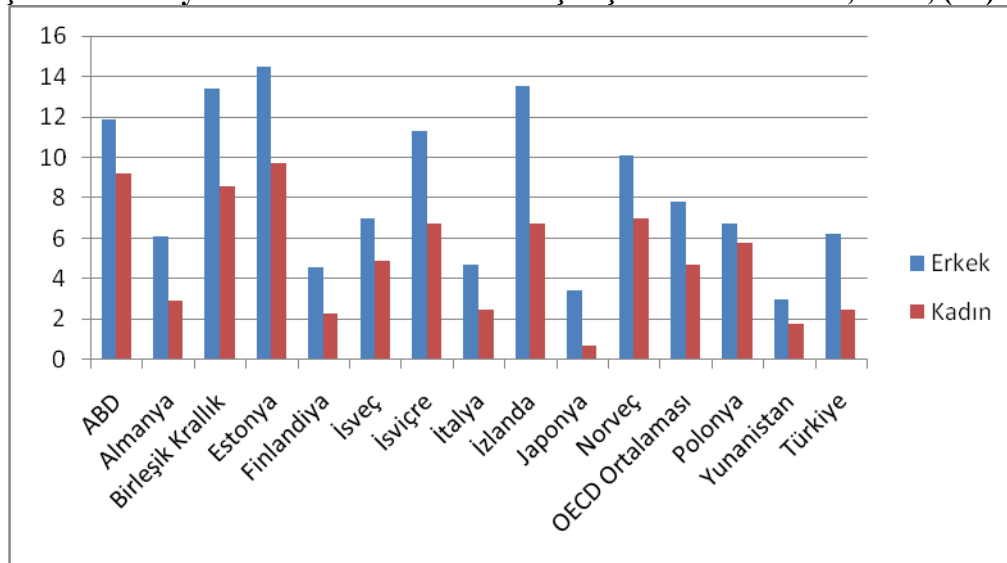
Şekil 3'te görüldüğü gibi, 2000 yılında Dünya'da % 14 olan kadınların parlamentodaki oranı, 2016 yılında dünya genelinde % 23 olmuştur (UN, SDGR, 2016: 21). 2016 yılında gelişmiş bölgelerde kadınların parlamentodaki oranları % 26 iken, gelişmekte olan bölgelerde bu oran % 21 olmaktadır. Dünya çapında, gelişmiş ve gelişmekte olan bölgelerde, parlamentodaki kadınlar, siyasi arenada yeterli derecede temsil edilmemeye devam etmektedir.

Şekil 3'te görüldüğü gibi, 2000 yılında Dünya'da % 14 olan kadınların parlamentodaki oranı, 2016 yılında dünya genelinde % 23 olmuştur (UN, SDGR, 2016: 21). 2016 yılında gelişmiş bölgelerde kadınların parlamentodaki oranları % 26 iken, gelişmekte olan bölgelerde bu oran % 21 olmaktadır. Dünya çapında, gelişmiş ve gelişmekte olan bölgelerde, parlamentodaki kadınlar, siyasi arenada yeterli derecede temsil edilmemeye devam etmektedir.

Sanayileşme ile kamusal alanda yer edinen kadın, bir yandan emeği ile para kazanmaya diğer yandan kendi kimliğini kurmaya gayret etmiştir. Bununla birlikte, mevcut ataerkil sistemin normları da kamusal alanda kadınları zorlamaktadır ve erkeklerle kıyaslandığında kadınlar eşit bir durumda gözükmemektedir. Kadının hem kamusal alan hem de geleneksel aile yapısındaki rolleri, aile-iş ve iş-aile dengesini bozabilmekte, bozulan bu denge kadınlar için kişisel, ailevi ve sosyal problem yaratabilmektedir (Gökkaya, 2015: 246). İşyerinde cinsiyet ayrımcılığı, kadınların kariyerlerindeki artışı engellemekte ve yönetici olmalarının önüne geçmektedir. Bu nedenle, kadınların toplumsal statüsünün biyolojik farklılıklardan ziyade toplumda kabul edilen cinsiyet anlayışına göre belirlenmesi, kadını bağımlı, pasif, güçsüz, boyun eğen bir insan haline getirmektedir (Gökkaya, 2014: 377-379).

Şekil 4'te, 2017 yılında OECD'de seçilmiş bazı ülkelerde cinsiyete göre istihdamdaki yönetici oranları gösterilmiştir. Grafikte görüldüğü gibi, kadın yöneticiler, erkeklere kıyasla istihdamda daha az yer almaktadırlar.

Şekil 4. Cinsiyete Göre Yönetici Olarak Çalışanların Oranları, 2017, (%)

Kaynak: OECD, 2017.

Şekil 4 incelendiğinde, 2017 yılı verilerine göre, ülkelerdeki yönetici oranlarında kadınlar aleyhine gelişen bir durum söz konusu olmaktadır. Kadın yönetici oranlarındaki en yüksek dereceye sahip ülke % 9,7 ile Estonya iken, en düşük dereceye sahip ülke % 0,7 ile Japonya olmaktadır. Kadınların yönetici olarak ikinci en yüksek sırada yer aldığı ülke % 9,2 ile ABD olmaktadır. Kadın yönetici oranlarında düşük seviyeyi koruyan ülkeler Yunanistan ve Finlandiya olurken, Türkiye de kadın yönetici oranlarında oldukça düşük sırada yer alan ülkeler arasında bulunmaktadır.

Erkek yöneticiler, kadın yöneticiler ve kadınların kendileri tarafından ifade edilen ve kabul gören cinsiyetçi bakış açısı, kadınların içselleştirilmiş bir rolüdür. Çünkü iş hayatında, kadınlara geleneksel değerler ve tutumlar çerçevesinde yaklaşılmaktadır. Kadınların hane içi sorumlulukları çalışma yaşamında da devam etmektedir. Bu cinsiyetçi bakış açısının cinsiyetler tarafından üstesinden gelinememesi, kadınların karşısına görünmeyen ve aşılamayan cam tavanlar çıkarmaktadır (Alican ve Gül, 2008: 69).

“Cam Tavan” kavramı (Glass Ceiling), 1970’lerde Birleşik Devletler’de kişisel ve örgütsel önyargılar tarafından oluşturulmuş görünmez yapay bariyerleri tanımlamak için kullanılan bir terim olmakla beraber kadınların üst düzey yönetici pozisyonlarına ulaşmasını engellemektedir. Siyasette veya iş dünyasında bu cam tavanın gerçekleşip gerçekleşmediği esas olarak toplumsal yaşamda var olan cinsiyet eşitsizliğinin göstergesidir (Wirth, 2001: 1). Bir başka sıklıkla kullanılan tanıma göre; kurum ve kuruluşlarda, eğitimde ve kar amacı gütmeyen yapılarda, yüksek mertebedeki görevlere veya yüksek maaş seviyelerine ulaşmak isteyen ya da teşebbüs eden kadınların yüzleştiği engeller olmaktadır (Lockwood, 2004: 1). İşinde ve sosyal hayatta yükselmek isteyen kadınların üstündeki bu cam tavan etkisi, kolayca görülemeyen ve algılanamayan yapay bir

engel olmakta, kadınların yönetici konumlara gelmesini zorlaştırmaktadır (Örtlek ve Tekelioğlu, 2013: 285).

Kadınların egemen olduğu mesleklerde bile, erkekler genelde daha yetenekli, sorumlu ve daha iyi ücretli pozisyonları işgal ederler. Örneğin, öğretmenler çoğunlukla kadın, ancak üst düzeydeki yöneticiler erkek olmaktadır. Hemşirelerin ve destek görevlilerinin çoğu kadınlarken, benzer şekilde sağlık alanında doktorlar ve hastane başkanları sık sık erkeklerdir. Buna genellikle dikey toplumsal cinsiyet ayrımı denilmektedir. Mesleki kategoriler yoluyla kadının yukarıya doğru daha sorumlu ve yönetsel işler almak için başvurduğu bu dikey hareketi, kurumsal ve sosyal tutumlar tarafından engellenmektedir. Cam tavan genellikle beceri seviyeleri, sorumluluk, ücret, statü ve güç gibi faktörlerin tanınmasının yönetim kademelerine erişmek için hayati önem taşıdığı bu tür dikey ayrımlara atıfta bulunmaktadır (Wirth, 2001: 13).

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) işgücü istatistikleri kaynağı ILOSTAT'a göre, 2017 yılı dikkate alınarak ve OECD'ye üye bazı ülkelerde kadınların üst düzey yöneticilik temsil oranları Tablo 7'de gösterilmektedir (ILOSTAT, 2017).

Tablo 7. OECD'ye Üye Bazı Ülkelerde Kadınların Üst ve Orta Düzey Yönetimdeki Oranları, 2017, (%)

Ülkeler	Kadın Oranı (%)
ABD	40,5
Almanya	28,2
Birleşik Krallık	34,4
Estonya	34,3
Finlandiya	31,5
İsveç	39,5
İsviçre	30,5
İtalya	22,3
İzlanda	33,0

Norveç	36,0
Polonya	38,2
Yunanistan	29,7
Türkiye	17,3

Kaynak: ILOSTAT, 2017

Tablo 7’de görüldüğü gibi; İtalya ve Almanya gibi gelişmiş ülkelerde üst ve orta yönetimde yer alan kadınların oranlarının düşük olduğu dikkat çekmektedir. ABD, İsveç ve Polonya’da üst ve orta yönetimde çalışan kadınların oranlarının yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Türkiye’de ise kadınlar, % 17,3 gibi düşük bir oranla üst ve orta yönetimde yer almaktadırlar. Buradan hareketle Dünya nüfusunun hemen hemen yarısını oluşturan kadınların üst ve orta yönetimde temsil oranındaki değişim oldukça düşük düzeydedir ve bu oran hala yeterli düzeye ulaşmamıştır. Yönetimsel pozisyonlarda da, kadınlar erkeklere göre daha alt kademe yer almakta, erkeklerin üst kademe çalışanlar anlamında çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir.

III.2. Dünyada ve Seçilmiş OECD Ülkelerinde Kadın Yoksulluğu İle

Mücadele Politikaları

Dünyadaki en büyük sorunlardan biri yoksulluktur. Her insanın yaşamını sürdürebilmesi için ihtiyaçlarını karşılayabilecek mal, para ve eşyalara sahip olması gerekmektedir. İşte bu ihtiyaçlarını karşılayamayanları yoksul diğer bir başka ifadeyle fakir olarak adlandırılmaktadır. Yoksulluğu ortaya çıkaran birçok etken vardır; sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlerin etkisi bulunmaktadır.

Son yüzyılda küresel zenginlik, küresel bağlantılar ve teknolojik olanaklar tarihin hiçbir döneminde görülmemiş olan bir büyüklüğe ulaştığı halde, yoksulluk sorunun

özölmediği ve gelir dağılımında var olan adaletsizliklerin olağanüstü boyutlara ulaştığı görölmektedir.

1990 yılından bu yana “küreselleşme olgusu”yla birlikte piyasa odaklı yaklaşımların tüm dünyaya hakim olması sebebiyle yapılan özelleştirmeler ve artan rekabet, yüksek işsizlikle sonuçlanması sonucunda teknolojik gelişmelere bağlı olarak insan gücünün yerini, yeni makinelerin ve bilgisayarların alması, diğer yandan ekonomik politikalar sonucunda kaynakların dengesiz dağılımı, insanların daha da yoksullaşmasına ve bazı kesimlerin en temel gereksinimlerini bile karşılayamamasına neden olmuştur. Yaşanan bu gelişmelere paralel olarak gelir dağılımında meydana gelen bozulmaların etkisi ile birlikte “yoksulluk sorunu” tüm dünya açısından özölmesi gereken önemli bir sorun olarak, “BM”, “Dünya Bankası” ve “OECD” gibi kuruluşların gündeminde yer alarak “yoksulluk sorunun” çözümüne yönelik çalışmalar yapılmasına neden olmuştur.

Özelikle Yoksulluk, her toplumda kadın, erkek, çocuk ve yaşlı gibi her kesimin etkilenebileceği bir durumdur. Ancak bazı kesimler yoksulluğu diğerlerinden daha derin olarak yaşamaktadırlar. Kadınlar, hemen hemen her toplumda daha öncede belirttiğimiz gibi yoksulluğu erkeklerden daha farklı olarak yaşamaktadırlar. Bu nedenle yoksulluk kavramı, çalışmalara cinsiyetin değişen rolü de eklenerek daha çok kadınlar üzerinden anılmaya başlanmıştır.

Yoksulların büyük bir kısmını oluşturan kadınlar çoğu zaman yoksulların en yoksuludurlar. Yoksulluk deneyimini erkeklerden daha farklı olarak yaşamaları ve karşılaştıkları eşitsizlikler nedeniyle toplumda erkeklere göre daha dezavantajlı bir konumdadırlar. Bu durum kadınların savunmasızlıklarını artırarak yoksulluktan kurtulmalarını imkânsız hale getirmektedir.

Kadın yoksulluğu hem çok boyutlu hem de çok sektörlü olarak ortaya çıkmaktadır. Kadınlar sadece toplum içerisinde değil hane içerisinde de çeşitli eşitsizliklerle karşılaşmaktadırlar. Yapılan saha çalışmalarında kadınların iş hayatına ek olarak hane içerisinde üstlendiği, eş ve anne olmanın getirdiği bütün sorumlulukların erkeklerden daha fazla çalıştığının göstergesi olduğu gözlenmiştir. Kadınların dahil olduğu bu işlerin, çocuk bakımı ile ev işleri ve bazen yaşlı bakımı gibi sorumlulukları da içerdiği ayrıca çok çocuklu hanelerde yaşayan kadınların çocuk bakımı nedeniyle çalışma hayatına katılımı ilgili oldukça ciddi sorunlar yaşadığı görülmektedir.

Bu nedenle yapılan çalışma kapsamında konu bütünlüğü açısından uluslararası kurum ve kuruluşların kadın yoksulluğu açısından yapmış olduğu çalışmalar aşağıdaki gibidir;

III.2.1. Birleşmiş Miletler'in Kadın Yoksulluğu ile Mücadele Politikaları

Yoksulluk kavramından bahsedilince akla ilk gelen kavram az gelişmiş ülkeler olmaktadır. Az gelişmiş ülkelerin tanımı ilk olarak 1971 yılında BM tarafından yapılmıştır. BM'ye göre az gelişmiş ülke olunabilmesi için sahip olunması gereken özellikler aşağıdaki gibidir (MFA, 2019).

1. Gelir Kıtası: Kişi başına düşen milli gelirin üç senelik ortalamasının 900 doların altına düşmesi gerekmektedir.

2. Beşeri Kaynaklarda Zayıflık Kıtası: Beslenme, sağlık, ömür beklentisi, eğitim ve yetişkin okuryazarlığı düzeylerini dikkate alan yaşam kalıntısı göstergelerinin düşük olması gerekmektedir.

3. *Ekonomide Çeşitlilik Yetersizliği Kıstası*: Geleneksel olmayan faaliyetlerin ekonomide hâkim olması, ihracatın sınırlı sayıda ürünle yapılması ve ekonominin yetersiz düzeyde olması gerekmektedir.

Günümüzde dünya genelinde yukarıdaki 3 şartı taşıyan 48 tane az gelişmiş ülke bulunmakta ve bu ülkelerin büyük çoğunluğunu Afrika (35 ülke) ülkelerinden oluşturmaktadır. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler dünya genelinde yoksulluğu azaltmak için yapmış olduğu programlar neticesinde yoksullukla mücadele açısından 2015 yılında dünya liderlerinin katılmış olduğu toplantıda 2030 yılına kadar dünya yoksulluğu azaltılması ve tüm insanlığın refah ve barış içerisinde yaşaması amacıyla “17 Küresel Hedef” belirlenmiştir (UNDP, 2019).

2015 yılında UNDP tarafından düzenlenen toplantı belirlene “Küresel Hedefler” aşağıda Tablo 8’de gösterilmiştir (UNDP, 2019).

Tablo 8. Sürdürülebilir Kalkınma İçin 17 Küresel Hedef

1.Yoksulluğa Son	2.Açlığa Son	3.Sağlıklı Bireyler	4.Nitelikli Eğitim
5.Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	6.Temiz Su ve Sıhhi Koşullar	7.Erişebilirlik ve Temiz Enerji	8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
9.Sanayi, Yenilikçi ve Altyapı	10.Eşitsizliklerin Azaltılması	11.Sürdürülebilir Şehir ve Yaşam Alanları	12.Sorumlu Tüketim ve Üretim
13. İklim Eylemi	14. Sudaki Yaşam	15. Karasal Yaşam	16. Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar
17. Hedefler İçin Ortaklıklar			

Kaynak: UNDP, 2019.

Bu kapsamda belirlenen hedefler içerisinde “*Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*” ve “*Eşitsizliklerin Azaltılması*” özellikle kadın yoksulluğunun azaltılması açısından büyük önem taşımaktadır.

1979 yılında hazırlanan “BM Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)”’nden günümüze “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” ve “Eşitsizliklerin Azaltılması” için çalışan BM 2015 yılında belirlen “küresel hedefler” kapsamında “politik”, “ekonomik”, “kültürel” ve “sosyal haklar” açısından toplumsal cinsiyet ayrımcılığının önlenerek kadınların sahip olduğu hakları tam anlamıyla kullanması için yasal anlamda düzenlemelerin yapılması ve geliştirilmesi için çalışmaktadır (United Nations, 2003: 8).

Toplum içerisinde yaşanan cinsiyet ayrımcılığı, kadınların toplumsal ve sosyal olarak haklarının korunması ve birçok alanda eşit yaşama ve katılımının sağlanması açısından bölgesel ve uluslararası korunması amacıyla “Küresel Hedefler” belirlenmiştir. Bu kapsamda; toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadın yoksulluğunun mevcut durumundaki endişe belirtilerek kadın yoksulluğunu ve toplumsal eşitsizliklerin ortadan kaldırılması için “eğitim”, “istihdam”, “sağlık” ve diğer toplumsal ihtiyaçların giderilmesi için önemli hedefler ortaya konulmuştur (Çebi, 2019:82).

Özellikle toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla “eğitim”, “sağlık”, “istihdam”, “sosyal güvenlik haklarının” kullanılması için alınan kararlar kapsamında (Erbaydar vd., 2019:2-6);

- Eğitime ilişkin olarak, erkek ve kadınlar arasındaki eğitim açığının azaltılması hedefleyen sürekli eğitim programları yaygınlaştırılması gerektiği belirlenmiştir.
- Sağlığa ilişkin olarak, aile planlaması da gözetilerek, sağlık hizmetlerine erişim konusunda kadınların erkeklerle benzer şartlarda ve eşit biçimde faydalanması için tüm önlemlerin alınması garanti edilmiştir

- İstihdama ilişkin olarak, kadınların erkeklerle eşit çalışma hakkına ve benzer istihdam fırsatlarına sahip olması olanağının verilmesi, kadınların özgür biçimde mesleklerini seçebilmesi, iş güvenliği, mesleki eğitim ve stajyerlik gibi hakların oluşturularak eşit işe eşit ücret alması amacıyla adımlar atılması gerektiği vurgulanmıştır.
- Sosyal güvenlik haklarının sağlanması için kadınlara erkeklerle aynı şekilde sosyal güvenlik hakkının sağlanması ve doğum, hamilelik ve medeni hal sebebiyle işten çıkarılmaların önlenmesi gibi yaptırımlara da önlem alınması vurgulanmıştır.

Ayrıca Birleşmiş Milletlere bağlı olarak çalışmalarını yürüten Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) işçi ve işveren örgütlerinde yer alan temsilcilerin de katılımlarıyla ve kararlarıyla yürütmektedir. BM'in "Kadın Yoksulluğu ile Mücadele Politikaları" kapsamında çalışmalara yer almak ve kadınların çalışma hayatındaki koşullarının iyileştirilmesi yönünde çalışmalar yapmaktadır. ILO standartları bütün kadın ve erkekler için eşit olarak uygulanmaktadır. Ancak bu durumun istisnaları kadınların annelik ve yeniden üretici rolünü içeren konular bağlamında farklılık göstermektedir. (Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği [CEİD], 2018: 36).

ILO tarafından 2000 yılında kadınların annelik hakları için oluşturulan 183 Sayılı Analığın Korunması Sözleşmesi, hamile ya da emziren kadınların ilgili otorite tarafınca sağlık durumuna aykırı bulunan işlerde çalıştırılmayacağına ilişkin sözleşmeyi ifade etmektedir. Kadınlara en az 14 hafta analık izni verileceği, söz konusu sürenin doğumdan sonra 6 haftadan az olmaması gerektiği ve doktor raporu ile bu sürelerin uzatılabileceğine yer verilmiştir. Sözleşme maddeleri içinde vurgulanan diğer bir hususta,

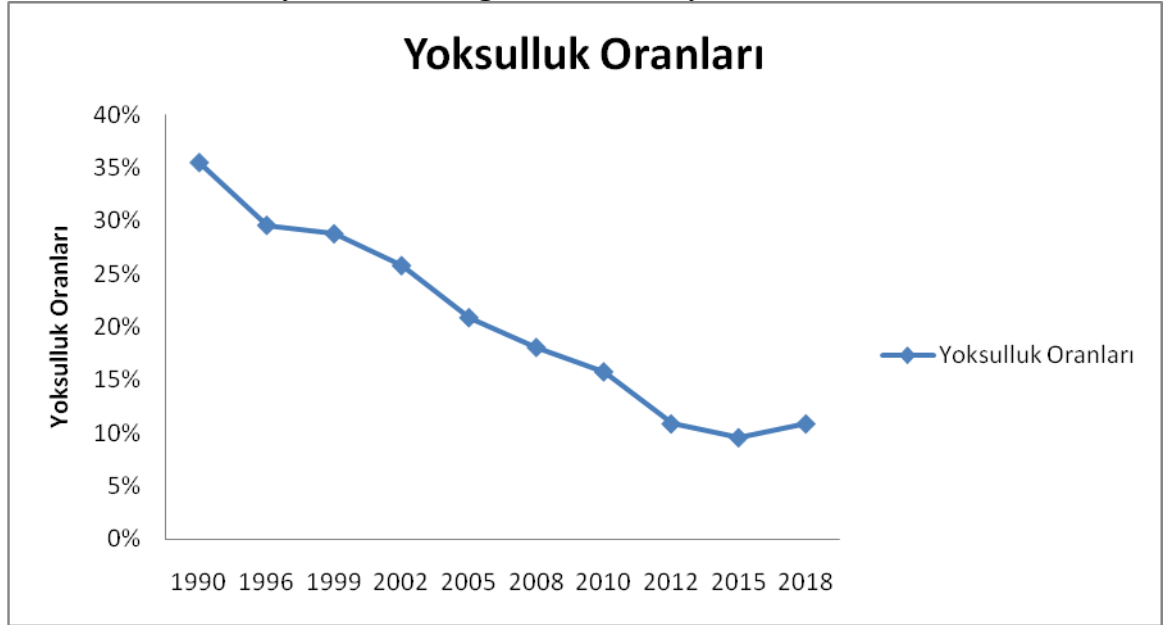
izin dönemindeki kadınların ücretlerinin, çocukları ile birlikte uygun bir hayat standardını sağlaması ve bu ücretlerin mevcut üretin üçte ikisinden az olamayacağı ifade edilmiştir. Kanunlara göre, maddi ödeme almaya hak kazanmamış kadınlara sosyal yardım fonları aracılığıyla ödeme yapılmalıdır. Doğumdan önce ve sonra, kadınlar çocuk ile birlikte sağlık hizmetlerinden yararlanmalıdır. Sözleşmede yer alan başka bir önemli madde, kadının hamilelik döneminde ve annelik izninde işine son verilemeyeceği, izin sonrasında kadının aynı veya eşdeğer başka bir pozisyona dönüşünün garanti altına alınacağıdır. Yine sözleşmede kadınların işe alım sürecinden önce maruz kaldığı hamilelik testi uygulamasının yasaklanmasının gerektiği ve emzirme sürelerinin çalışma süresi olarak sayılmasına ilişkin maddelere yer verilmektedir (CEİD, 2018: 40-41).

III.3.2. Dünya Bankası'nın Kadın Yoksulluğu ile Mücadele Politikaları

Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların yoksulluk sorunu karşısında son yıllarda daha duyarlı olduğu ve çözümler üretmeye çalıştığı görülmektedir. Dünyada yoksullukla mücadele konusunda bir yandan sürdürülebilir büyüme ve istihdam olanaklarının artırılması, gelir dağılımının iyileştirilmesi, sosyal devlet harcamalarının artırılması ve etkinleştirilmesi gibi uzun vadeli ve köklü politikalar, diğer yandan da yoksulluğun artan boyutları ve aciliyeti karşısında doğrudan yardım politikaları uygulanmaktadır. Yardımlar; nakit transferi, ayni yardımlar, kredi ve kamu yatırım programları biçiminde gerçekleştirilmektedir (Özşahin, 2003:169) .

Dünya genelinde 1990-2018 yılları arasında yoksulluk oranlarında önemli düşüşler yaşandığı görülmektedir. Yoksulluk oranlarında yaşanan bu düşüşlerin baş aktörleri hiç kuşkusuz ki UNDP'nin, Dünya Bankasının ve BM'lerin çalışmaları neticesinde olmuştur. Dünya genelinde yoksulluğun seyri 1980-2018 yılları arasında oransal ve sayısal olarak aşağıdaki Şekil 5'te gösterilmektedir.

Şekil 5. Dünyada Yoksulluğun Oransal Seyri, 1990-2018

Kaynak: World Bank, 2019.

Şekil 5’te 1990-2018 yılları arasında Dünya geneli Yoksulluğun Oransal Seyri %(yüzdesel) olarak gösterilmektedir. Şekil 5’e göre 1990 yılında %36 olan yoksulluk oranının yıllara göre düşüş gösterdiği ve 2018 yılı itibariyle %10 seviyelerine kadar düştüğü görülmektedir. Dünya Geneline yoksulluk oranlarının bu denli hızlı bir şekilde azalmasında en önemli etken olarak hiç kuşkusuz ki UNDP’nin, Dünya Bankasının ve BM’lerin yoksulluk sorunu ile mücadele kapsamında yaptığı çalışmalar etkili olmuştur.

Özellikle son yıllarda dünya genelinde büyük bir sorun olan “kadın yoksulluğu” ile mücadele açısından Dünya Bankası (WB); 2007-2010 yılları arasında “Cinsiyet Eylem Planı (Gender Action Plan)” kapsamında “Dört Yıllık İlerleme Raporu”nu uygulamaya koymuştur. Bu plan kapsamında kadınların ekonomik açıdan güçlendirilmesi amacıyla; istihdam, tarım, finans ve özel sektör olmak üzere dört temel pazara katılımının ve erişimin artırılması amaçlanmıştır (World Bank Group, 2011: 1).

Ayrıca Dört Yıllık İlerleme Raporu kapsamında ifade edilen amaçlara göre; kadın girişimcilerin ve kadınların kayıt içi finansal hizmetlere yönelik erişiminin desteklenmesi ve toplumsal cinsiyet duyarlılığının artırılması konularına değinilmiştir (World Bank Group, 2011: 21-22).

Bu amaçlar dikkate alındığında; kadınların tüm sektörlerdeki erişiminin artırılması, toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşımla birlikte kadın girişimciliğinin desteklenmesi; kadınlara istihdam ve işgücü alanı oluşturmakta ve kadın yoksulluğunu azaltma hedefinde olumlu bir sonuç vereceği öngörülebilmektedir.

III.3.3. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)'nün Kadın Yoksulluğu ile Mücadele Politikaları

OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü), genellikle Avrupalı Zengin ülkelerden oluşan ve Türkiye'nin içinde bulunduğu bir kuruluştur. OECD'nin kuruluşu amacı; demokratik yapılara ve piyasa ekonomisine sahip 36 ülkenin küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve yönetim sorunlarını çözmek ve bu sürecin fırsatlarından faydalanmak üzere müştereken çalıştıkları bir örgüt olarak kurulmuştur. OECD'nin doğrudan yoksullukla mücadelesi bulunmamakla birlikte yapmış olduğu çalışmalarla dolaylı olarak yoksullukla mücadele etmektedir. OECD ekonomik, sosyal ve yönetim sorunlarını çözümüne yönelik olarak kadınların ön plana çıkarılması konusunda yayınlamış olduğu veriler ve çalışmalarla kadın yoksulluğunun mevcut durumu ve kadınların toplum içerisindeki ekonomik ve sosyal konumunun ortaya konulması açısından kadın yoksulluğu ile dolaylı olarak mücadele etmektedir.

III.3.4. Dünyada Kadın Yoksulluğu İle İlgili Diğer Kurumların Kadın Yoksulluğu ile Mücadele Politikaları

Yoksullukla mücadele kapsamında birçok uluslararası kurum ve kuruluş yer almaktadır. Aynı zamanda son yıllarda nerdeyse tüm uluslararası kurum ve kuruluşlar yoksulluğun azaltılması için kadın ve çocuk yoksulluğunun önüne geçilmesi gerektiğini faaliyet ve çalışma planlarında belirtmektedirler.

Yukarıda belirtilen kurum ve kuruluşlardan dışında özellikle Avrupa Konseyi ve İslam İşbirliği Örgütü kadın yoksulluğu ile mücadele açısından çalışmalar yürütmektedir. Bunlar;

•Avrupa Konseyi

2014-2017 yılları için “*Avrupa Konseyi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi (COEGES)*” programında öncelikli hedefler belirlenmiştir. Bu program kapsamında cinsiyet ilişkilerindeki değişimlerin, kadınların güçlendirilmesinin ve negatif geleneksel toplumsal tutumların yok edilmesinin, cinsiyet eşitliği hedefinde başarıya ulaşmadaki en önemli hususlar olduğu belirtilmiştir (Council of Europe, 2014: 4).

•İslam İşbirliği Örgütü

2008 yılında İslam İşbirliği Örgütüne üye olan devletlerin kalkınmasında kadınların Rolünün belirlenmesi amacıyla yapılan sunum kapsamında hazırlanan İslam İşbirliği Örgütü Kadının İlerlemesi İçin Eylem Planı (OPAAW) Raporu’nda; kadının yoksulluğunun ortadan kaldırılması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadınlar açısından fırsat eşitliğinin sağlanması kadınların ekonomik açıdan bütün sektörlerde güçlendirilmesi, kadınlara yönelik şiddetin azaltılması ve her türlü cinsiyet ayrımcılığın

ortadan kaldırılması için çalışmaların yapılması gerektiği belirtilmiştir (OPAAW, 2008: 2-3).

Ayrıca yoksullukla mücadele eden diğer kurum ve kuruluşlara göre yoksulluğu önlemek amacıyla Sosyal Girişim Faaliyetleri ön plana çıkarılmaktadır. Sosyal Girişimler; dezavantajlı koşullara sahip kişilerin karşı karşıya olduğu pek çok sosyal probleme çözüm üreterek, devletin ya da özel sektörün erişemediği, sosyal dışlanmışlık sürecinde olan yoksul bireylere destekte bulunmaktadır. Günümüzde özellikle mikro finansman düzeyinde öne çıkarak, yoksul bireylerin girişimcilik kazanmalarını sağlayarak ve yoksulluğa ilişkin faaliyetleri bulunan sosyal girişimlere; ACCION International, BRAC ve SEWA örnek olarak verilmektedir (Güler, 2011: 81-90). Bununla beraber, dünyada kadın yoksulluğu sorununa karşı mücadele veren kuruluşların destek verdikleri uygulamalara Grameen Bank Mikrokredi Uygulaması örnek olarak gösterilebilir. Mikrokredi Uygulaması ve Sosyal Girişim uygulamaları ile kadınlara finansal yardım sağlanarak onların yoksulluk sorunundan kurtarılması, kadınları güçlenmesinin ve refah seviyelerinin artırılmasının sağlanması için farkındalık yaratılması gibi pek çok gelişme hedeflenmektedir.

III.3. Türkiye’de Kadın Yoksulluğu

III.3.1. Ekonomik Temelli Kadın Yoksulluğu

Kadın istihdamının yoğun olarak geleneksel rol tanımlamaları ve statüsü düşük işler sınırlandığı söylenmektedir. Özellikle Ataerkil toplum yapısının oluşturduğu baskı nedeniyle sosyal güvenlik kapsamında kalifiye iş olanakları açısından, eğitim ve öğretime yönelik erişimlerinin kısıtlanması, kadınlara yönelik mesleki eğitim alanlarının sınırlandırılması, kadın girişimcilerin finansal kaynaklara ulaşma yetersizliği nedenlerle kadınların istihdam olanakları sınırlandırılmaktadır (Peker ve Kubar, 2012: 185).

Ülkemizde ekonomi temelli kadın yoksulluğu; kadınların iş hayatındaki durumlarına göre, iktisadi faaliyet kollarına göre, iş gücü durumlarına göre, ücret eşitsizliği ve kayıt dışı istihdam durumlarına göre değerlendirilmektedir.

III.3.1.1. İşteki Durumların Göre Kadınlar

Kadınların iş gücü piyasasındaki konumunu değerlendirmek açısından, kadınların erkeklere bağlı olduğu ilişki türünü anlamak gerekmektedir. Kadınların istihdam içerisindeki payının düşük olması, ücretsiz aile işçisi olarak değerlendirmeleri ve kadınların yaşamlarını devam ettirmek için erkeğin kazandığı gelire bağımlı olması iş gücüne katılım açısından kadın yoksulluğunun anlaşılması açısından önemli bir gösterge olarak değerlendirilmektedir (Şener, 2009: 6-7).

Kadınların iş gücü piyasasındaki konumları Tablo 9’da Türkiye’de 2007-2018 yılları arasında iş gücü piyasasındaki durumları ve ne oranda istihdamda yer aldıkları 3’er yıllık dönemlerde cinsiyete göre karşılaştırılarak gösterilmiştir.

Tablo 9. İşteki Durumlara Göre İstihdam Edilenler/ Türkiye/ 2007-2018, (15+Yaş/ Bin Kişi/%)

Yıllar ve Cinsiyet	Toplam	Ücretli veya Yevmiyeli	%	İşveren	%	Kendi Hesabına	%	Ücretsiz Aile İşçisi	%
Erkek									
2007	15382	9725	63,20	1114	7,20	3769	24,50	773	5,00
2010	16170	10502	64,90	1120	6,90	3725	23,00	823	5,00
2013	17883	12031	67,20	1088	6,00	3951	22,00	813	4,50
2015	18562	12857	69,20	1080	5,80	3760	20,20	865	4,60
2018	19720	13643	69,10	1169	5,90	4033	20,40	874	4,40
Kadın									
2007	5356	2809	52,40	75	1,40	617	11,50	1855	34,60
2010	6425	3260	50,70	83	1,20	822	12,70	2260	35,10
2013	7641	4322	56,50	94	1,20	821	10,70	2403	31,40
2015	8058	4971	61,60	95	1,10	707	8,70	2286	28,30
2018	9018	5893	65,30	112	1,20	875	9,70	2138	23,70

Kaynak: TÜİK, 2018.

Tablo 9'a göre 2007 yılında ücretsiz aile işçisi olan kadınların oranı % 34,60 iken, 2018 yılında bu oran % 23,70'e gerilemiş ve 2007 yılında ücretli veya yevmiyeli çalışan kadın oranı % 52,4 iken, 2018 yılında % 65,3'e yükselmiştir. Fakat ücretsiz aile işçisi olarak kadınlar için bu oran azalmış olsa da cinsiyete göre kıyaslandığında erkeklere göre yüksek olmaya devam etmektedir. Yine aynı şekilde Ücretli veya yevmiyeli istihdam edilen kadın oranları yıllar içerisinde yükselmiş olsa da cinsiyete göre kıyaslandığında ücretli veya yevmiyeli istihdam edilen erkek oranının gerisinde kaldığı görülmektedir.

Ayrıca kendi hesabına çalışan kadınların 2007 yılında oranı %11,50 oranından 2010 yılında %12,70'e yükselirken ilerleyen dönemlerde düşüş göstererek 2018 yılında %9,70'e gerilemiştir. Aynı zamanda kendi hesabına çalışanların oranı cinsiyete göre karşılaştırıldığında erkeklerin oranının %20 ve üzerinde olduğu ve kendi hesabına çalışan kadınların erkeklere oranla çok düşük seviyelerde olduğu görülmektedir.

III.3.1.2. İşgücü Durumuna Göre Kadınlar

Kadınların iş gücü piyasasında yer edinmesi, sosyal ve ekonomik gelişmelere erişimi ile doğrudan ilişkili görülmektedir. Çünkü kadınların çalışma hayatı içerisinde yer alması ekonomik açıdan özgür olması, toplum yaşantısı içerisinde saygınlıklarının artması, hane halkı içerisinde mevcut yaşam şartlarının iyileşmesi ve kadınların kendilerine olan güven duygusunun artmasını sağlamaktadır (KSGM, 2008: 14).

Kadınların iş gücü piyasasındaki oranlarının artırılması ve kadınların kendi gelirlerini kazanmaları; aile içi şiddet, erken evlilik, erken doğum ve ekonomik şiddet gibi toplumsal sorunlarla başa çıkmasını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca kadınların iş gücü piyasasındaki oranlarının artırılması kadınların iş dünyasındaki yetenekleri ve yaratıcı fikirlerinin ortaya çıkarılmasına imkan sağlamaktadır (Karabıyık, 2012: 240).

Ülkemiz açısından kadınların istihdama katılma oranlarının erkeklere göre düşük olduğu bilinmektedir. Tablo 10’da 2007-2018 yılları arasında TÜİK verilerine göre kadınların ve erkeklerin iş gücü durumu; iş gücüne katılım, istihdam, işsizlik oranı ve tarım dışı işsizlik oranları 3’er yıllık dönemlerde gösterilmektedir.

Tablo 10. Kurumsal Olmayan Nüfusun Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu/ Türkiye, 2007-2018, (15+Yaş/ Bin Kişi/ %)

Yıllar ve Cinsiyet	15 ve Yukarı Yaştaki Nüfus	İşgücüne Katılma Oranı %	İstihdam Oranı %	İşsizlik Oranı %	Tarım-Dışı İşsizlik Oranı %
Erkek					
2007	24.513	69,80	62,70	10,00	11,40
2010	25.801	70,80	62,70	11,40	13,20
2013	27.411	71,50	65,20	8,70	10,10
2016	29.031	72,00	65,10	9,60	10,90
2018	30.007	72,70	65,70	9,50	10,80
Kadın					
2007	25.480	23,60	21,00	11,00	17,30
2010	26.740	27,60	24,00	13,00	20,20
2013	28.197	30,80	27,10	11,90	17,40
2016	26.689	32,50	28,80	13,70	18,10
2018	30.647	34,20	29,40	13,90	17,80

Kaynak: TÜİK, 2018.

Tablo 10’a göre 2007 yılında sadece kadınların iş gücüne katılım oranı %23,60’tan yıllara göre sürekli artış göstererek 2018 yılında kadınların iş gücüne katılım oranı % 34,20’ye yükselmiştir. Fakat iş gücüne katılım oranı cinsiyete göre karşılaştırıldığında yıllara göre iş gücüne katılım oranında kadınların işgücüne katılım oranının erkeklerin iş gücüne katılım oranına göre düşük seviyelerde olduğu görülmektedir.

Ayrıca Tablo 10’da cinsiyete göre istihdam oranları gösterilmektedir. Buna göre 2007 yılında kadınların istihdam oranı %21,00’dan yıllara göre artış göstererek 2018 yılında %29,40 seviyesine yükselmiştir. Fakat istihdama katılım oranı cinsiyete göre

karşılaştırıldığında yıllara göre istihdama katılım oranı açısından kadınların istihdama katılım oranının erkeklerin istihdama katılım oranına göre düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Ayrıca 3'er yıllık dönemlere göre istihdam katılım oranı incelendiğinde neredeyse her dönemde istihdama katılım oranı açısından erkeklerin istihdama katılım oranının kadınların istihdam oranına katılımının neredeyse iki katından fazla olduğu görülmekle birlikte yine bütün dönemlerde kadınların işsizlik oranının erkeklerin işsizlik oranına göre yüksek seviyelerde olduğu görülmektedir.

III.3.1.3. İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Kadınlar

Türkiye’de 1950’li yıllarda kentsel alanda sanayi sektörünün ön plana çıkması ve tarım sektöründe makineleşmenin etkisi ile birlikten kırsal alandan kentsel alana göçün artması ve daha sonraki dönemlerde hizmet sektörünün gelişmesi kadınların iş gücü piyasasına dâhil olmasına imkân sağlamıştır (Kocacık ve Gökkaya, 2005: 201). Yaşanan ekonomik gelişmeler neticesinde tarım sektörünün payının azalması ile birlikte tarım sektörü dışındaki sektörlerin payının artması iş gücü piyasasında kadınların istihdamını artmasını olumlu yönde etkilemiştir (Berber ve Eser, 2008: 2).

Kadınların ekonomik faaliyetlerdeki istihdamının dağılımı Tablo 10’da 2014-2018 yılları arasında Cinsiyete ve sektörel dağılıma göre istihdamın yüzdesel dağılımı incelendiğinde kadınların özellikle tarım ve hizmet sektöründe istihdam edildiği görülmektedir.

Tablo 11. Cinsiyete ve Ekonomik Faaliyetlere Göre İstihdamın Yüzde Dağılımı, 2014-2018, (15+Yaş/%)

Ekonomik Faaliyetler	Tarım			Sanayi			Hizmetler		
Yıllar	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
2014	21,10	16,10	32,90	27,90	32,40	17,10	51,00	51,50	50,00
2015	20,60	15,90	31,40	27,20	32,00	16,20	52,20	52,10	52,50
2016	19,50	15,50	28,70	26,80	31,60	15,90	53,70	53,00	55,40
2017	19,40	15,40	28,30	26,50	31,40	15,60	54,10	53,20	56,10
2018	18,40	14,90	26,10	26,70	31,60	16,00	54,90	53,50	57,90

Kaynak: TÜİK, 2018.

Tablo 11’de 2014-2018 yılları arasında cinsiyet ve sektörel dağılıma göre istihdamın yüzdesel dağılımı gösterilmektedir. Buna göre kadınların tarım sektöründe istihdam edilme oranı 2014 yılında %32,90’dan yıllara göre azalma eğilimi göstererek 2018 yılında %26,10 oranı gerilediği, kadınların sanayi sektöründe istihdam edilme oranının 2014 yılında %17,10 oranından yıllara göre azalma eğilimi göstererek 2018 yılında %16,00 oranına gerilediği ve kadınların hizmet sektörüne göre istihdam edilme oranının 2014 yılında %50,00 oranından yıllara göre artış eğilimi göstererek 2018 yılında %57,90 oranına yükseldiği görülmektedir. Ayrıca yıllara göre kadınların tarım ve sanayi sektöründe istihdam edilme oranının erkeklerin gerisinde olduğu görülürken hizmet sektörü açısından son yıllarda kadınların istihdam edilme oranının yükselerek hizmet sektöründe erkeklerin istidam edilme oranını geçtiği görülmektedir.

Kadınların istihdamına yönelik olarak sektörel dağılım içerisinde tarım sektörünün diğer sektörlerle göre yüksek olması geleneksel bakış açısından kaynaklanmaktadır. Kadının toplum içerisindeki konumu itibariyle ev işleriyle uğraşması

ve anne olması nedeniyle tarım sektöründe çalışması olağan karşılanırken, tarım dışı sektörlerde çalışması toplum nezdinde hoş karşılanmamaktadır (Berber ve Eser, 2008: 10).

III.3.1.4. Kayıt-Dışı İstihdamda Kadınlar

Yoksulluk ile kayıt-dışı sektörlerde çalışma arasında paralellik bulunmaktadır. Bu neden formel sektörler ve informal (kayıt-dışı) sektörlerde çalışanlar cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın erkeklere göre daha yüksek oranda kayıt dışı sektörlerde çalıştırıldığı ve kadınların erkeklere göre daha yoksul olduğu görülmektedir. Kayıt dışı sektörlerde çalışan kişilerin sağlık, sosyal güvence, işçi sağlığı ve çalışan hakları ve iş sözleşmesinden yoksun olması yoksulluğu beraberinde getirmektedir (Chen, 2001: 5).

Kayıt dışı ekonomide yer alan işlere yönelik olarak yüksek düzeyde bilgi ve beceri ön planda olmaması kadınların kayıt dışı iş koşullarında kolaylıkla çalışmasına imkân sağlamaktadır (Erdut, 2005: 34-35). Özellikle hane halkı açısından kadınların gelirlerinin ek gelir olarak görülmesi ve hanenin geçimini sağlayacak gelirin erkek tarafından karşılanması düşüncesi kadınların daha çok kayıt dışı sektörlerde çalıştırılmasına neden olmaktadır (Metin, 2011: 66).

Tablo 12’de 2014-2018 yılları arasında TÜİK verilerine göre Esas İşlerinden Dolayı Herhangi Bir Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlı Olmayanların Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu yüzdesel olarak gösterilmektedir.

Tablo 12. Esas İşlerinden Dolayı Herhangi Bir Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlı Olmayanların Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu, 2014-2018, (%)

Cinsiyet/Yıllar	2014	2015	2016	2017	2018
Erkek Kayıt Dışı Oranı					
Toplam	29,30	28,20	28,80	29,20	29,40
Tarım	71,80	70,20	72,20	74,40	76,20
Tarım-Dışı	21,10	20,20	20,80	21,00	21,20
Kadın Kayıt Dışı Oranı					
Toplam	48,40	46,10	44,30	44,60	42,10
Tarım	94,40	94,00	94,30	94,20	90,90
Tarım-Dışı	25,90	24,20	24,20	24,90	24,90

Kaynak: TÜİK, 2014.

Tablo 12’de 2014-2018 yılları arasında TÜİK verilerine göre Esas İşlerinden Dolayı Herhangi Bir Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlı Olmayanların Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu yüzdesel olarak dağılımı incelendiğinde 2014 yılında tarım dışı sektörlerde kayıt-dışı istihdam edilen kadınların oranının %25,90 oranından 2018 yılında %24,90 oranına gerilediği görülürken erkeklerin oranının %21,10 oranından 2018 yılında %21,20 oranına artış gösterdiği görülmektedir. Yıllara göre Kayıt dışı istihdam cinsiyete göre incelendiğinde kadınların kayıt-dışı istihdam oranının erkeklerin kayıt dışı istihdam oranında tarım-dışı sektörlerde yüksek olduğu görülmekle beraber yıllara göre kayıt-dışı istihdam oranında fazla bir değişim olmadığı görülmektedir.

Yine tablo 12’de tarım sektöründe TÜİK verilerine göre Esas İşlerinden Dolayı Herhangi Bir Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlı Olmayanların Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu yüzdesel dağılımı incelendiğinde 2014 yılında tarım sektöründe kayıt dışı istihdam edilen kadınların oranının %94,40 oranından 2018 yılında %90,90 oranına gerilediği görülürken erkeklerin oranının %71,80 oranından 2018 yılında %76,20 oranına yükseldiği görülmektedir. Tarım sektöründe cinsiyete göre kayıt dışı istihdam edilme

oranın çok yüksek seviyelerde olduğu görülmekle beraber kadınların kayıt dışı istihdam edilme oranının erkeklere göre yüksek olduğu görülmektedir.

Tekstil, hazır giyim, gıda ve çoğunlukla gayri resmi olan benzeri iş kollarında kayıt dışı çalışan kadın sayısının oranı yüksek seviyelerdedir (Önder, 2013: 48). Kadınların kayıt dışı istihdam alanındaki bu sektörlerle yönelmesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunlar; kayıt dışı işleri düzenli olmaması, kadınların bu iş kollarındaki çalışmalarının evde yapmış oldukları işlerle benzerlik göstermesi, hane içi sorumluluklarından dolayı çalışma hayatına duyulan tutucu bakış açısı gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle kadınların çalışma hayatındaki süresizlik, düzensizlik ve düşük ücretlerin olumsuz yönleri kadınların yoksulluğunun nedenleri olarak görülmektedir (Günday, 2011: 56-57).

Kayıt dışı istihdam ekonomik alan önemli gelir kaybına ve iş gücü piyasasının ciddi anlamda bozulmasına neden olmasının yanı sıra birçok insanın sosyal güvenlik sistemi dışında kötü koşullar altında düşük ücretle çalıştırılmasına neden olmaktadır. iş gücü piyasasındaki bu dezavantajlı olumsuzluklardan hiç kuşkusuz en çok kadınlar etkilenmektedir (Metin, 2011: 67).

III.3.1.5. Ücretsiz İşlerde Kadınlar

Kadın yoksulluğunun etkileyen faktörler arasında özellikle kadınların ücretsiz iş kollarında daha fazla zaman geçirmesi yer almaktadır. Hane halkı içerisinde emek açısından cinsiyet farkının ön plana çıkarılması, kamusal bakım hizmetlerinin yetersiz düzeyde olması nedeniyle hanenin bakım sorumlularının kadınlar tarafından üstlenilmesi ücretsiz iş kollarında kadınların erkeklere göre daha fazla zaman ayrılması kadınların dezavantajlı konumda yer almasına neden olmaktadır.

Tablo 13, ilk defa 2006 yılında TÜİK tarafından hazırlanarak uygulamaya koyulan Zaman Kullanım Araştırması ikinci defa 2014-2015 yıllarını kapsayacak şekilde hazırlanan araştırmayı göstermektedir. . Tablo 13, kadın ve erkeklerin bir gününü hangi faaliyetlere ne kadar zaman harcayarak geçirdikleri hakkında fikir vermektedir ve 2006 ve 2014-2015 verilerine dayanmaktadır.

Tablo 13. Cinsiyete Göre Ücretli İşlere ve Ücretsiz Ev İşlerine Harcanan Ortalama Faaliyet Süresi, 2006, 2014-2015 /Dakika

Yıllar/Cinsiyet	Günlük Harcanan Dakika			
	Ücretsiz Ev İşleri		Ücretli İşler ve Ücretsiz Ev İşleri	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
2006	51	317	318	385
2014-2015	53	275	317	351

Kaynak: TÜİK, 2015.

Tablo 13'te 2006 yılında ücretsiz işlere kadınlar 317 dakika harcarken erkeklerin günde 51 dakika harcadığı 2014-2015 yıllarında ise kadınların 275 dakika harcarken erkelerin 53 dakika harcadığı görülmektedir.

Kadın ve erkek arasındaki ücret farklarının nedeninin, kadınların zamanının çoğunu ücretsiz bakım işlerinde geçirmeleri dolayısıyla ekonomik olarak aktif rol alamayışları olduğu söylemek mümkündür. Öte yandan Türkiye'deki istatistikler ve sonuçlar, toplumsal ve siyasal temelli eşitsizliğin de kadınların aleyhine olduğunu göstermektedir. Örneğin, eğitime erişimde kadınlar erkeklere göre dezavantajlı görünmektedir. Türkiye'de kadın-erkek eşitlik ilkesinin uygulanması gereken kamu kuruluşlarında yönetici pozisyonlarında da, kadınlar erkeklerle eşit seviyede bulunmamaktadır. Parlamentodaki siyasal katılma ve karar verme mekanizmalarında ise kadın oranları erkek oranlarına kıyasla oldukça düşük kalmaktadır.

Türkiye’de kadın yoksulluğu başlığı altında yer alan toplumsal temelli kadın yoksulluğunda; toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde, eğitim ve okur-yazarlık alanında, sağlık, siyasi ve yönetsel alanlarda kadınların durumları gösterilmeye çalışılmıştır.

III.3.2. Toplumsal Temelli Kadın Yoksulluğu

Kadınların hayatlarının her alanında gelir dağılımındaki bozulmadan en çok etkilendikleri bilinmektedir. Gelirdeki düşüş yaşam standartlarına yansımakta, kadınları gelirlerini artırmak için sıra dışı işlere yöneltmektedir (KSGM, 2008: 24).

Toplumsal temelli kadın yoksulluğu; cinsiyet eşitsizliği, eğitim ve okur-yazarlık, sağlık, siyaset ve yönetsel konular gibi birçok alanda ele alınmaktadır. Kadının işgücü piyasasında yer almaması, istihdam olanaklarına erişememesi, böylece yeterli ve düzenli ölçüde gelir elde edememesi, kadınları yoksullaştıran öncelikli etkenlerdir. Ayrıca eğitime de yeterli düzeyde erişemeyen kadınlar yoksulluğu her açıdan yaşamaktadırlar. Yeterli eğitim koşullarını elde edemeyen kadınlar; sağlıkta, siyasi ve yönetsel pozisyonlarda da yeterli düzeyde yer almamakta, çoğu zaman geri planda kalmakta, yoksul olarak yaşantısını devam ettirmek zorunda kalabilmektedir.

III.3.2.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinde Kadınlar

Cinsiyet eşitsizliği temel olarak kadınlar ve erkekler arasında hizmetlere erişim ve belirli haklar, kaynaklar, eğitim ve sağlıkla ilgili hizmetlere erişim anlamında ele alınmaktadır.

Toplumsal, ekonomik, kültürel ve politik olarak ikinci planda olan kadınlar, hem küresel hem de ulusal olarak ayrımcılığa maruz kalmaktadır ve yoksulluk ile karşı karşıya gelmektedirler. Özellikle gelenek ve göreneklerin etkili olduğu yerlerde, kadınlar

erkeklerin egemenliği altındadır ve kaderlerini çizmeleri için bir erkeğin boyunduruğuna mahkûm edilmektedir (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 109-110).

Kadınlar çalışma hayatına girdiklerinde hane içindeki rolleri iş hayatındaki rollerine eklendiği için kadın, her iki alan arasında gidip gelmiş, evlerinde iyi bir eş olması, iş hayatında iyi bir çalışan olması kendilerinden beklenmiştir. Kadınların ailedeki ve işteki rolleri böylece çatışmış, aile ve iş yaşamı dengesi bozulmaya başlamıştır. Bu dengenin bozulması, kadınların yaşamın her alanında birçok sıkıntı yaşamasına neden olmuştur. Bu nedenle, toplumsal ilerleme ve kalkınmada büyük payı olan kadınlar, toplumsal cinsiyet temelinde geleneksel rollerin egemen olduğu iş hayatı ile ev hayatı arasında sıkışıp kalmaktadırlar (Gökkaya, 2015: 245).

Tablo 14; ekonomik, siyasi, sağlık ve eğitim alanlarında Türkiye'nin 149 ülke arasında Cinsiyet Farkı İndeksi sıralama ve oranlarını göstermektedir. Tablo 14'de yer alan cinsiyet farkı indeksi; kadın verilerinin erkek verilerine oranı ile hesaplanmaktadır.

Tablo 14. Cinsiyet Farkı İndeksi Sıralama ve Oranları/ Türkiye/ 2018

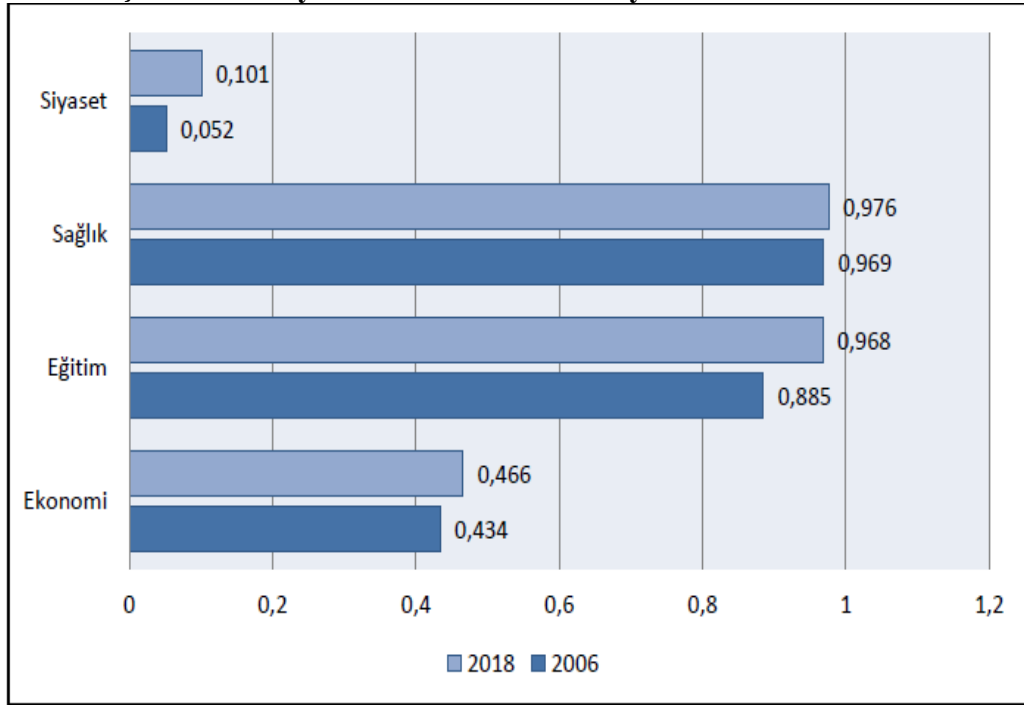
Türkiye	Sıralama	Skor	Ortalama	Kadın	Erkek	K/E
İşgücüne Katılma	133	0,446	0,669	36,10	77,40	0,47
Benzer İşlerdeki Ücret Eşitliği	114	0,557	0,645	-	-	0,56
Kişi Başına Düşen Tahmini Kazanılan Gelir (dolar)	123	0,431	0,510	16,059	37,283	0,43
Kanun Koyucular, Üst Düzey Yetkili ve Yöneticiler	125	0,177	0,329	15,00	85,00	0,18
Profesyonel ve Teknik Çalışanlar	109	0,651	0,753	39,40	60,60	0,65
Okuma-Yazma Oranı	95	0,947	0,882	93,60	98,80	0,95
İlköğretim Kayıtlı Olma	96	0,992	0,978	93,9	94,7	0,99
Ortaöğretime Kayıtlı Olma	115	0,988	0,967	85,00	86,00	0,99
Yükseköğretime Kayıtlı Olma	108	0,872	0,939	96,50	110,70	0,87
Doğumda Cinsiyet Oranı	1	0,944	0,921	-	-	0,95
Sağlıklı Yaşam Beklentisi	75	1,050	1,034	67,60	64,40	1,05
Parlamentodaki Kadınlar	100	0,211	0,284	17,40	82,60	0,21
Bakanlıklardaki Kadınlar	100	0,211	0,284	17,40	82,60	0,21
Son Elli Yıldaki Kadın Devlet Başkanı	40	0,057	0,189	2,7	47,30	0,06

Kaynak: WEF, 2018.

Tablo 14'e göre; 2018 yılında Türkiye'nin sağlıklı yaşam beklentisinde cinsiyet farkı indeksi 1,05 olurken; okuma-yazma ve eğitim-öğretime kayıtlı olma oranındaki cinsiyet farkı indeksi ise 1'e yakın değerler almaktadır. Bu durum kadın erkek arasında bu kategorilerde cinsiyet farkının azalmış olduğu anlamına gelmektedir. Öte yandan indekste cinsiyetler arası farkın en fazla olduğu alanın Bakanlıklardaki kadınlar ve son elli yıldaki kadın devlet başkanları olduğu görülmektedir. Bu sıralamayı kanun koyucular, üst düzey yetkili ve yönetici oranları ile parlamentodaki kadın oranları takip etmektedir. Bu noktada ülkemizde yönetici ve üst düzey pozisyonlarla birlikte parlamentoda yer alan kadınların sayısının erkeklerin sayısına kıyasla oldukça geride kaldığı anlaşılmaktadır. İşgücüne katılma, benzer işlerdeki ücret eşitliği ve kişi başına düşen gelir oranlarında ise cinsiyetler arasındaki farkın yüksek olduğu gerçeği kadınlar aleyhine mevcudiyetini korumaktadır (World Economic Forum, 2018: 277).

Şekil 6, 2018 yılında Dünya Ekonomik Forumu (WEF) tarafından yayınlanan Küresel Cinsiyet Farkı Raporu'na dayanan verileri kapsamakta ve Türkiye'nin 2006-2018 yılları arasında ekonomi, eğitim, sağlık ve siyasette cinsiyet farkı indeksindeki değişimin boyutunu göstermektedir.

Şekil 6. Cinsiyet Farkı İndeksi/ Türkiye / 2006-2018

Kaynak: World Economic Forum, 2018.

Şekil 6’da, Türkiye’de cinsiyetler arası farkın en az olduğu, kadın ve erkek arasındaki eşitliğin neredeyse sağlanabildiği değerin, sağlık ve hayatta kalma indeksi olduğu görülmektedir. Bu indeksi takip eden eğitime erişim indeksinde, 2006 yılından 2018 yılına gelindiğinde cinsiyet farkının biraz daha kapandığı ve 0, 968 değeri ile eşitliğe yakın bir konuma geldiği görülmektedir. Fakat ekonomik katılım/fırsatlar ile siyasi yetki indeksleri konumunda 2018 yılı için Türkiye’de, sırasıyla 0, 466 ve 0, 101 ile cinsiyetler arasında büyük bir fark ve eşitsizlik olduğu görülmektedir (World Economic Forum, 2018: 277).

III.3.2.2. Eğitim ve Okur-Yazarlık Alanında Kadınlar

Eğitim ve okur-yazarlık ile kadın yoksulluğu arasında önemli bir bağlantı bulunmaktadır. Kadınların eğitim öğretimde daha az yer almaları işgücü piyasasında daha

az nitelikli olmalarına yol açmaktadır. Böylece işgücü piyasasında vasıfsız olarak bulunmaları, kadınları düşük ücretlerle ve yetersiz kazançlarla karşı karşıya bırakmaktadır.

İşgücüne katılımı etkileyen eğitim sadece iş piyasası için değil sosyal yaşam için de büyük önem taşımaktadır. Çünkü yüksek eğitim seviyesine sahip kadının çalışma hayatında yer alması daha muhtemeldir Örneğin, kırsal alanlarda eğitim imkânı bulamayan kadın, kente göç ile geldiğinde, şehirdeki çalışma hayatına belirli bir süre dâhil edilemez veya tamamen çalışma hayatının dışında kalır (Bozkaya, 2013: 75-76).

Tablo 15, TÜİK'in 2014-2017 yılları arasında hazırladığı cinsiyete ve okur-yazarlık durumuna göre nüfus verilerini göstermektedir.

Tablo 15. Cinsiyet ve Okur-Yazarlık Durumuna Göre Nüfus, 2014-2017, (%)

Yıllar	2014	2015	2016	2017
Toplam				
Okuma-Yazma Bilmeyen	3,90	3,80	3,50	3,30
Okuma-Yazma Bilen	96,10	96,20	96,50	96,70
Erkek				
Okuma-Yazma Bilmeyen	1,30	1,30	1,10	1,00
Okuma-Yazma Bilen	98,70	98,70	98,90	99,00
Kadın				
Okuma-Yazma Bilmeyen	6,40	6,30	5,90	5,50
Okuma-Yazma Bilen	93,60	93,70	94,10	94,50

Kaynak: TÜİK, 2017.

Tablo 15'e göre, okuma-yazma bilmeyen kadınların oranları yıllar ilerledikçe azalmaktadır. Ancak hemen hemen her yıl, okuma-yazma bilmeyen kadınların oranı, aynı kategorideki erkeklerin oranının 5 katından fazla olmaktadır. Okuma-yazma bilen erkekler 2017 yılında % 99 iken, okuma yazma bilen kadınların oranı % 94,5 olmaktadır.

Cinsiyete göre okur-yazarlık oranlarının yanı sıra kadın ve erkeklerin eğitim durumlarına bakmak da, kadınların yoksulluğu ne derecede yaşadıklarını anlamak için yol gösterici olacaktır.

Hem erkekler hem de kadınlar eğitimlerine göre benzer yoksulluk oranlarına sahipler, ancak genel olarak kadınlar erkeklerden daha dezavantajlı durumdadır. Çünkü Türkiye’deki kadınlar erkelere göre eğitime daha az katılmaktadırlar. Kırsal ve kentsel alanlarda, maddi zorluklar, okul yetersizliği, okula gönderilmeyen kız çocuklarının varlığı, erken yaştaki evlilikler ve aile gelirine katkıda bulunma gibi nedenlerle yeterli eğitim alamayan kadınlar, yoksulluk riski altında yaşamlarını sürdürmektedirler (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 93)

Tablo 16’da ise, 2014-2017 yılları arasında hane halkı fertlerinin cinsiyet ve eğitim durumu dikkate alınarak yoksulluk oranlarını gösterilmektedir.

Tablo 16. Hane halkı Fertlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları, Türkiye, 2014-2017, (15+ Yaş/%)

Yıllar	2014		2015		2016		2017	
Cinsiyet	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Toplam	15,40	16,10	15,50	16,10	14,70	15,80	13,90	15,10
Okur-Yazar Olmayan	46,90	36,40	45,50	34,40	42,80	33,80	40,90	34,00
Bir Okul Bitirmeyenler	40,90	30,50	40,00	30,90	37,80	31,10	37,50	27,40
Lise Altı Eğitimler	21,20	17,70	21,90	18,50	20,70	18,40	19,50	17,50
Lise ve Dengi Okul Mezunları	10,30	7,90	10,90	9,20	11,00	9,50	9,80	9,30
Yükseköğretim Mezunları	2,10	2,30	2,50	2,90	2,90	3,40	3,10	3,50

Kaynak: TÜİK, 2017.

Tablo 16’da; 2014 yılında okuryazar olmayan kadın yoksulluk oranı %36,4 iken, 2017 yılına gelindiğinde % 34,0 olduğu görülmektedir. Bir okul bitirmeyen

kadınların yoksulluk oranı, 2016 yılına gelirken artmakta, 2017 yılında azalma eğilime girmekte ve % 27,4 olmaktadır. Lise altı eğitilmiş kadınların yoksulluk oranlarında yıllar ilerledikçe fazla bir değişiklik olmazken, lise ve dengi okul mezunu kadınların yoksulluk oranı ise, yıllar ilerledikçe artmaktadır. Yükseköğretim mezunu kadın yoksulluk oranları tüm yıllarda diğer eğitim kategorilerine göre en az orana sahiptir. Ancak yükseköğretim mezunu olan erkeklere kıyasla yükseköğretim mezunu kadınların daha yoksul olduğu görülmektedir. Tablo 16'ya göre, kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe yoksulluk oranının azaldığı sonucuna varılmaktadır.

Eğitim, yalnızca işgücünün verimliliğini arttırmakla kalmaz, aynı zamanda ücret seviyesini de artırır, ataerkil düşünce biçimini zayıflatır ve kadınların işgücüne katılımını geçerli kılan bir yapı sağlar (Önder, 2013: 49). Bu kapsamda yükseköğrenim seviyesine sahip olmak, daha fazla istihdam edilebilirliği sağlamak ve yoksullukla yüzleşme olasılığını azaltmakta iken, düşük eğitim seviyesi rekabet edebilirliği azaltmaktadır (Eurostat, 2016: 42-43).

III.3.2.3. Sağlık Alanında Kadınlar

Kadınları sağlık ve sosyal güvenlik açısından etkileyen birçok faktör vardır. Bunlar, yoksulluk ve düşük eğitim düzeyidir. Kadınlar ve aileler için sosyal politikalar, ataerkil ideoloji ve istihdamın yapısı kadın sağlığını etkileyen diğer faktörlerdir. Kadınların yoksulluk konusundaki tutumu, sağlıklarını değerlendirmeleriyle yakından ilişkilidir. Genel olarak, sorunların farkında olmama, sorunların aktarılmasında iletişim eksikliği ve bireyselleşmenin yetersizliği sağlık yardımı aramayı zorlaştırmaktadır (Aktaş, 2007: 65-70).

Kadınların toplumsal cinsiyet ayrımcılığına uğramaları, düşük olan toplumsal statüleri, kadınlara sunulan sağlık hizmetlerini kullanmalarını ve hizmetlerden zamanında yararlanmalarını doğal olarak olumsuz etkilemektedir. Türkiye’de beş yılda bir yapılan “Nüfus ve Sağlık Araştırmaları”, kadının eğitimi yükseldikçe aile planlaması hizmetlerinden daha fazla yararlandığını göstermektedir. Yine bu araştırmalara göre yapılan analiz sonucunda, okuryazar olmayan kadınların bölgelere göre fark olmaksızın, istediklerinden daha fazla çocuk sahibi olduklarını, oysa eğitilmiş grubun, her coğrafi bölgede benzer şekilde istediği sayıda çocuk doğurduğunu göstermektedir (Akın, 2007:5).

2013 yılında yapılan Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmalarına (TNSA) göre 11.794 hane halkı ve 15-49 yaş arasındaki 9,746 kadınla görüşmeler yapılmıştır. Tablo 16’da Türkiye’de 2013 yılında temel özelliklere göre doğurganlık oranları gösterilmektedir.

Tablo 17. Temel Özelliklere Göre Doğurganlık, Türkiye, 2013, (%)

Temel Özellikler	Toplam Doğurganlık Hızı	15-49 Yaşlarındaki Kadınlardan Halen Gebe Olanların Yüzdesi	Ortalama Canlı Doğum Sayısı (40-49 Yaşlarındaki Kadınlar)
Yerleşim Yeri			
Kır	2,16	4,28	2,74
Kent	2,73	5,02	3,54
Bölge			
Batı	1,93	4,13	2,44
Güney	2,48	3,79	3,06
Orta	1,89	3,40	2,66
Kuzey	2,08	4,01	2,84
Doğu	3,41	6,94	4,83
Eğitim			
Eğitimi Yok/İlkokulu Bitirmemiş	3,76	6,71	4,63
İlkokul	2,75	3,79	2,82

Ortaokul	2,45	4,07	2,31
Lise ve Üzeri	1,66	4,49	1,72
Hane Halkı Refah Düzeyi			
En Düşük	3,32	5,87	4,38
Düşük	2,61	4,00	3,31
Orta	2,27	4,71	2,86
Yüksek	1,71	3,49	2,53
En Yüksek	1,72	4,44	2,14
Toplam	2,26	4,42	2,92

Kaynak: Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2013.

Tablo 17’de; yerleşim yeri, bölge, eğitim durumu ve hane halkı refah düzeyindeki temel özelliklere göre toplam doğurganlık hızlarında belirgin farklılıklar olduğu görülmektedir. Doğu bölgesinde toplam doğurganlık hızı %3.41 iken, Batı bölgesinde %1.93 olmaktadır. Eğitim düzeyi ile toplam doğurganlık hızı arasında ters orantı olduğu görülmektedir. Bir eğitim almamış veya ilkokulu bitirmemiş kadınların toplam doğurganlık hızları %3.76 iken, lise ve üzeri bir eğitim almış kadınların oranı %1.66 olmaktadır. Hane halkı refah düzeyine göre, 15-49 yaşlarındaki kadınlardan halen gebe olanların yüzdesi yoksul hanelerde yaşayan kadınlar arasında en yüksek olmakta ve %5.87 değerini almaktadır (TNSA, 2013: 62-63).

Cinsiyet ayrımcılığının en çarpıcı sonuçlarından biri, sağlık hizmetlerinin kullanılmasında ortaya çıkmaktadır. Yıllar içinde kayda değer ilerleme sağlanmış olmasına rağmen, doğum hizmetleri, sağlık koşullarından yararlanma ve aile planlaması konularında; kırsal ve doğu bölgelerdeki kadınların kentte yaşayanlara göre, yüksek eğitim almış kadınların düşük eğitim alan kadınlara göre, sağlık alanındaki hizmetlere erişimleri açısından sorunlar yaşanmaktadır (Türk Tabipler Birliği [TBB], 2008).

Eğitimde, hukuksal, sosyal ve politik alanlarda cinsiyetler arasında yaşanan eşitsizlik, toplumdaki, özellikle ailedeki kadın sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Ailede, bireyler arasında iletişim eksikliği, zorla evlendirme ve kadına yönelik şiddet gibi geleneksel uygulamalar halen mevcuttur. Kadınların görsel medyada cinsel bir meta olarak gösterilmesi, sosyal durumlarını da olumsuz etkilemektedir. Türkiye’de, kırsal kesimde yaşayan kadınlar kentte yaşayanlara göre, doğu bölgelerinde yaşayan kadınlar batıda yaşayanlara göre düşük bir sosyal ve toplumsal statüye sahip olduğu için, bu durum kadın sağlığı açısından olumsuzluk oluşturmaktadır (TTB, 2008).

Kadınların toplumsal yaşama katılımı ve sağlanan ekonomik, sosyal, eğitim ve sağlık alanlarında fırsatlardan erkeklerle eşit ölçüde yararlanamadığı, yaşamsal standartların gerisinde kaldığı görülmektedir. Siyasi ve yönetsel alanlarda da kadın, toplumun diğer katmanlarında olduğu gibi geri planda kalmakta, eşitsizlik yaşamakta ve yoksul olma durumu ile baş başa kalmaktadır.

III.3.2.4. Siyasi Alanda Kadınlar

Kadınlar sadece eğitim düzeyinin düşüklüğü, çalışma hayatındaki temsiline yetersizliği sorunu ile karşı karşıya değildir. Kadınların karar mekanizmalarında da yeterince yer alamamaları ve ülkelerdeki yasal düzenlemelerin oluşturulması sürecinde etkili olamamaları da önemli bir sorundur. Siyasal partilerin kota belirlemeleri, kadın adayları desteklemeye yönelik stratejiler geliştirme çabalarına rağmen ne yazık ki kadınların parlamentodaki oranları çok düşük kalmaktadır. Gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında Türkiye’de yıllardır kadın milletvekili oranı çok düşük kalmış ve bu konuda belirgin bir iyileşme sağlanamamıştır (Yaprak, 2015: 491).

Türkiye’de cinsiyetler açısından oy verme davranışında önemli bir fark bulunmamakta ancak, siyasete aktif katılımında cinsiyet temsili açısından farklar bulunmaktadır. Kadınların parlamentodaki temsil oranları, Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen ve temsil eşik oranı olan % 33’ün altında kalmaktadır (Gökulu ve Furat, 2013: 1902). 2019 yılında Türkiye’de milletvekili oranlarının cinsiyete göre dağılımına bakıldığında, 589 üyeli parlamentoda kadın milletvekillerinin sayısı sadece 102, erkek milletvekillerinin sayısı ise 487 olmaktadır. Mecliste erkeklerin temsil oranı %82,6 iken, kadınların temsil oranı %17,3 ile düşük bir temsil oranı sergilemektedir (TBMM, 2019).

Tablo 18, 2012-2019 tarih aralığında Türkiye’de mecliste erkek ve kadın milletvekili sayıları ve temsil oranlarını göstermektedir.

Tablo 18. Seçim Yılı ve Cinsiyete Göre Milletvekili Sayısı ve Meclis’teki Temsil Oranı, 2012-2019, (%)

Yıllar	Toplam Milletvekili Sayısı	Erkek	Temsil Oranı (%)	Kadın	Temsil Oranı (%)
2012	548	469	85,60	79	14,40
2013	548	469	85,60	79	14,40
2014	535	458	85,60	77	14,40
2015	550	469	85,30	81	14,70
2016	550	469	85,30	81	14,70
2017	539	464	86,10	75	13,90
2018	600	496	82,70	104	17,30
2019	589	487	82,60	102	17,30

Kaynak: TÜİK, 2019.

Tablo 18 dikkate alındığında, 2012-2019 yılları arasında erkeklerin siyasi temsil oranları % 80 ve üzerinde bir değer almaktadır. Kadınların siyasal alanda temsil oranları 2019 yılında % 17,3 olurken, 2017 ve önceki yıllarda oldukça düşük bir değerde kalmaktadır. Kadınlar, siyasi alanda erkek katılımcılara kıyasla daha az yer almakta, yeterli temsil oranına sahip bulunmamaktadır.

Kadınlar için önemli olan konulardan biri, siyasal karar alma süreçlerine katılım sağlamalarıdır. Fakat şu anda Türkiye’de siyasette cinsiyet temsili açısından büyük bir problem olmakla birlikte, cinsiyet eşitliğinin olduğunu söylemek zor olacaktır (DPT, 2010: 32).

III.3.2.5. Yönetmel Alanda Kadınlar

Sosyalleşme yoluyla edinilen toplumsal cinsiyet rolleri, sosyal yaşamdaki tutum ve davranışların belirleyicisi olduğu gibi, iş yaşamında da belirleyicidir. Özel yaşamda beklenen cinsiyet rollerine uygun kadınsı ve erkeksi özellikler, meslek seçiminde ve iş hayatına katılıp katılmama konusunda etkilidir. Erkeğin aileyi geçindiren, kadının eş ve anne olması konusuna sürekli değinilmesi, kadınların işgücüne katılımına engel teşkil edebilmektedir. Öte yandan, bu olgular, işgücü piyasasında kadınların ikincil statüde yer edinmesine, cinsiyetlerine uygun meslek seçimi yapmalarına ve beceriler edinmelerine neden olmaktadır (Arabacı, 2015: 53-54).

Çalışma hayatında erkeklerden daha az ücret alan, düşük prestijli işlerde çalışan, sosyal güvenlik sisteminden yeterinde yararlanamayan, kriz dönemlerinde işverenler tarafından ilk önce vazgeçilen kişi olan, hanedeki bakım sorumlulukları kendisine ait olan kadınlar için kamusal alan önemli sorunları da beraberinde getirebilmektedir (Gökkaya, 2015: 246). Kadınlar düşük statüde çalışmak ve ücretli iş yapmak istemeseler bile, kadınların seçmiş oldukları meslekler, onların statü ve ücretlerini en aza indirmektedir. Böylece kadın toplumun kendisine uygun gördüğü meslekleri seçmeye zorlanmaktadır (Arabacı, 2015: 51-52).

Tablo 19’da, Türkiye’de 2012-2018 yılları arasında yönetici pozisyonlarındaki bireylerin cinsiyete göre dağılımı gösterilmektedir. Yıllar ilerledikçe kadınların oranlarında

dalgalanmalar yaşanmakta, kadın oranları erkeklere kıyasla oldukça düşük seviyelerde yer almaktadır.

Tablo 19. Yönetici Pozisyonlarındaki Bireylerin Cinsiyete Göre Dağılımı, 2012-2018, (%)

Yıllar	Toplam	Erkek	Kadın
2012	100,00	87,80	12,20
2013	100,00	85,50	14,50
2014	100,00	86,60	13,40
2015	100,00	86,80	13,20
2016	100,00	84,90	15,10
2017	100,00	85,00	15,00
2018	100,00	85,20	14,80

Kaynak: TÜİK, 2018.

Tablo 19’da görüldüğü gibi, 2012 yılında %12,2 olan yönetici pozisyonlarındaki kadın oranı, 2013 yılında artmakta, 2014 ve 2015 yılında azalmakta, 2016 ve takip eden yılda tekrar artmakta, ancak 2018 yılına gelindiğinde düşük oranlarda mevcudiyetini korumaya devam etmektedir. Erkekler, 2012 yılında olduğu gibi 2018 yılında da yönetici pozisyonlarında %80 ve üzerinde değerler olarak yüksek derecelere almaya devam etmekte, yönetimde kadınlara göre her zaman ön planda yer almaktadırlar.

İstatistiklere göre, yönetici pozisyonlarındaki kadın sayısı artmasına rağmen, kariyerlerindeki artış yavaş bir seyir izlemektedir. Yönetici pozisyonlarının uzun süren çalışma saatleri, seyahat etmeyi mecbur bırakması, kadının ailesine olan sorumluluklarını göz önünde bulundurarak bu tür işleri seçmemesine neden olur. Öte yandan karşılaştıkları engellerden bazıları kadınların kendilerinin yarattıkları engellerdir. Risk almaya daha az istekli olmaları, kariyerlerini sürdürmeleri için fırsatlar sunan yüksek riskli görevleri üstlenmelerini önlemektedir (Öğüt, 2006: 74-75).

III.4. Türkiye’de Kadın Yoksulluğu İle Mücadele Politikaları

Ülkemizde kayıt dışı sektörlerde sosyal güvenceden yoksun bırakılarak kötü çalışma şartlarında düşük ücretlerle çalışanların büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Ülkemizde geleneksel yapının varlığının gösterilmesinin devam etmesi nedeniyle kadının sorumlulukları altında ev işlerinin yapılması, çocuk ve yaşlı bakımının kadınlar tarafından yapılması gibi etkenler kadınları iş yaşamından uzaklaştıran başlıca nedenler arasında yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve sosyal dışlanmışlık hissi kadınların genellikle çaresiz kalmasına ve yoksullukla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır (Çebi, 2019:88-89).

Günümüzde insan hakları sorunları arasında kadın yoksulluğu önemli bir sorun olarak görülmektedir. Kadınların toplumsal açıdan kendi hayatlarında söz sahibi olması için gerekli koşulların ve fırsatların oluşturulması için toplum içerisinde kadınlar açısından tanımlanan geleneksel rollerin ortadan kaldırılması, farkındalığın artırılması, kadınların özgüvenlerinin artırılması ve kadınlara yönelik girişimcilik faaliyetlerinin artırılması amacıyla kamu ve özel sektör tarafından beceri ve gelişim kurslarının açılması gerekmektedir (Uğur, 2006:287). Aynı zamanda ekonomik kurumlar ve programlar kadar, toplumsal dinamikler ve kültürel süreç açısından cinsiyetsi bakış açılarının değiştirilmesi gönüllü kadın kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinin kamu kurumları ve yerel yönetimlerle işbirliği içerisinde etkin şekilde çalışmalar yapması gerekmektedir (Gül, 2005:43).

Kadın yoksulluğunun önlenmesi için kadınların istihdam oranlarının artırılması gerekmektedir. Kadınların istihdam oranlarının artırılmasında en etkili çözüm yolu kadın girişimci sayısının artırılmasıdır. Bu nedenle kadın girişimci sayısının artırılmasında kadın

kooperatifleri ve mikro kredi uygulamalarının yoksul kadınlara yönelik olması son derece önemlidir. Çünkü kooperatifler ve mikro kredi uygulamaları sayesinde kadınlar elde ettikleri gelirle kendi ayakları üstünde durabilen bireyler olmasının yanı sıra aile gelirine önemli oranda katkı sağlayabilecektir. Bu nedenle kadınların yönelik girişimcilik faaliyetlerinin desteklenmesi kadınların yoksulluğa karşı korumasının yanı sıra kadınların kendini güçlendirmesi yanı sıra ulusal anlamda istihdam politikalarının iyileşmesine imkân sağlamaktadır. Ayrıca kadınların girişimciliğinin desteklenmesi yönelik faaliyetlerin hükümetler tarafından desteklenerek geliştirilmesi ve ulusal anlamda bir istihdam politikası olarak uygulanması iş gücü piyasalarının karakterize olması ve istihdam sübvansiyonları gibi araçlar ile bütünleştirmesi kadın istihdamı için zorunludur (Çebi, 2019:90).

Ülkemizde kadın yoksulluğu ile mücadele açısından geliştirilen politikalar ve uygulamalar 3 farklı şekilde gerçekleştirilmektedir. Bunlar; uluslararası kuruluşlar bağlamında, kamu kurum ve kuruluşları bağlamında, sivil toplum kuruluşları bağlamında işbirliği içerisinde kadınların ekonomik ve sosyal yaşama dâhil edilmesi ve kadınlara fırsat alanının sunularak kadın yoksulluğunun önlenmesi ortak hedef olarak belirtilebilmektedir

III.4.1. Uluslararası Kuruluşlar Bağlamında Türkiye’de Kadın

Yoksulluğu İle Mücadele Politikaları

Dünya’da başta BM olmak üzere pek çok uluslararası kurum ve kuruluş yoksulluk mücadele politikası kapsamında belirlemiş olduğu plan ve hedefleri uygulamak amacıyla örgüte üye olan ülkelerle iş birliği içerisinde faaliyet yürütmektedir. Bu kapsamda birçok uluslararası kurum ve kuruluşa üye olan ülkemiz, kadın yoksulluğu ile mücadele kapsamında ortak kararlara katılım sağlamaktadır. Dolayısıyla uluslararası kurum ve kuruluşların belirlemiş olduğu politikaları uygulamak amacıyla doğrudan veya dolaylı olarak iş birliği içerisinde bulunmaktadır.

Türkiye’de Kadın yoksulluğu ile mücadele açısından uluslararası kurum ve kuruluşlarla bir takım ortak çalışmalar içerisinde bulunmaktadır. Bunlar içerisinde ortak yürütülen çalışmalardan bazıları aşağıda belirtilmiştir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddetle mücadele, ulusal düzeyde kanunlar ve uluslararası antlaşmalar çerçevesinde Anayasa ile düzenlenirken, yerel düzeydeki uygulamalar genelgeler ve yönergelerle düzenlenmektedir. Birleşmiş Milletler Ortak Programı’nın oluşturduğu “*Kadın Dostu Kentler*” projesi kapsamında Yerel Eşitlik Mekanizmaları ve Yerel Eşitlik Eylem Planlarının uygulanması açısından ilgili ve ilişkili kuruluşlar, kadın STK ve yerel yönetimler arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi ve geliştirilmesine yönelik faaliyetlerin yanı sıra uluslararası kadın haklarına destek verilmesi amaçlanmaktadır (Kadın Dostu Kent, 2015: 15,16).

2013 yılında uygulanmasına başlanan Yerel Eşitlik Eylem Planları, kamu, yerel yönetimler ve sivil toplumun toplumsal cinsiyet eşitliğini yerel düzeyde hayata geçirebilmeleri amacıyla üretilen yol haritalarıdır. Sivil toplum örgütlerinin Yerel Eşitlik Eylem Planları’nın hayata geçmesinde üzerlerine düşen rolleri gerçekleştirebilmeleri ve yerel yönetimlerin sivil toplumla ortaklıklarını destekleyecek elverişli bir ortam yaratmak amacıyla, program illerinde 2013 yılında bir hibe programı başlatılmıştır. Hibe Programının amaçları aşağıdaki gibi özetlenmektedir (Kadın Dostu Kentler, 2015):

- Kadın ve Eğitim Hizmetleri,
- Kadın ve Sağlık Hizmetleri,
- Kadınların Ekonomik Hayata Katılımı,
- Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele,

- Karar Alma Mekanizmalarına Kadınların Katılımı,
- Kadın ve Kentsel Hizmetler.

ILO-Türkiye (Uluslararası Çalışma Örgütü-Türkiye) kurumunun politika alanlarının başında kadın istihdamı gelmektedir. Kadınlar ve çalışma yaşamı üzerine Uluslararası Çalışma Örgütü-Türkiye önemli iki politika belirlemiştir. Bunlardan ilki, Kadınlara Daha Fazla ve Daha İyi İş Sağlama Uluslararası Programıdır. Bu program, istihdam yaratma, eğitim, girişimciliği geliştirme, işgücü piyasasına daha iyi erişim sağlama ve fırsat eşitliği gibi alanlarla kadınlara daha fazla iş imkânı sağlamayı amaçlamaktadır. Program çerçevesinde, daha iyi iş ve ücret, mesleklerde ayrımcılık gözetilmemesi, sağlık ve güvenlik, standart dışı işlerde çalışma koşullarının iyileştirilmesi, sosyal güvenlik, aile gereksinimlerini gözetilen işyerleri ve güç durumundaki işçilerin korunması gibi müdahalelerle çalışan kadınlara yardımcı olunmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü-Türkiye kurumunun ikinci politikası olan Kadın-erkek Eşitliği, Yoksulluk ve İstihdam Alanlarında Kapasite Geliştirme Programı'nın başlıca amaçlarını, kadınların kaliteli işlere girebilmelerinin sağlanması, işverenle pazarlık güçlerinin artırılması ve özellikle enformel sektörde sosyal güvenliğini sağlayacak yenilikçi yolların bulunması oluşturmaktadır (Uluslararası Çalışma Örgütü-Türkiye Ofisi, 2019).

Türk hükümeti ile çalışmalarına 1971 yılında başlayan UNFPA'nın ilk Ülke Programı 1988 yılında başlamıştır. Şu anda Altıncı Ülke Programını (2016-2020) yürütmekte olan UNFPA Türkiye, özellikle dezavantajlı ve savunmasız gruplara odaklanmakta, bu grupların hizmetlere erişimlerini iyileştirmeye yönelik çalışmalar yürütmektedir. UNFPA Türkiye; devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve üniversiteler ile işbirliği içinde çalışmakta, anne ve çocuk sağlığını geliştirmek, üreme

sağlığı ve haklarını geliştirmek, cinsiyet eşitliğini teşvik etmek, kadına yönelik şiddetle mücadele gibi konuları desteklemektedir (UNFPA, 2019).

III.4.2. Kamu Kurum ve Kuruluşları Bağlamında Türkiye’de Kadın Yoksulluğu İle Mücadele Politikaları

Ülkemizde kamu kurum ve kuruluşları gerek yerel düzeydeki sivil toplum kuruluşları gerekse de uluslararası kurum ve kuruluşları ile kadın yoksulluğu ile mücadele doğrultusunda oluşturulan plan ve projeler kapsamında iş birliği içerisinde bulunmaktadır.

Türkiye’de kadın yoksulluğunun azaltılması ve önlenmesi amacıyla kamu kurum ve kuruluşları tarafından kadınların ekonomik ve sosyal alanda yaşam şartlarının iyileştirilmesi ve kadınlara yönelik eşitsizliklerin ortadan kaldırılarak, kadınlara yönelik yeni fırsatların oluşturulması amacıyla yerel kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla iş birliği içerisinde birtakım uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda kamu kurum ve kuruluşlarının kadın yoksulluğu ile mücadele doğrultusunda gerçekleştirdiği politikalara ve uygulamalardan bazıları aşağıda belirtilmiştir.

Türkiye ekonomisinde istihdamın ve işgücü verimliliğinin artmasını sağlayan gelişmeler yaşansa da gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye’nin yüksek gelir düzeyine sahip ekonomiler sıralamasında yer alması için çeşitli stratejilere ihtiyacı vardır. İşgücü piyasasının etkinliğini daha fazla artırmak, nitelikli işgücü yetiştirerek bu işgücünün üretimde yer almasını sağlamak ve istihdam oranları ile işgücü verimliliğini daha da yükseltmek amacıyla güçlü ve etkin istihdam stratejileri önemini korumaktadır.

Bu kapsamda, 2014-2023 dönemini kapsayan Ulusal İstihdam Stratejisi (UIS) belgesi Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetleri Bakanlığı tarafından 2014-2016 yıllarında 3

yıllık periyotta hazırlanmıştır. 2016 yılı sonu itibarıyla, kamu kurum, kuruluşları ile çalışma hayatının tüm paydaşlarının katılımıyla 2017-2019 dönemini kapsayan yeni Eylem Planları oluşturulmuştur (AÇSHB, 2017: 1).

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetleri Bakanlığı (AÇSHB) tarafından sosyal tarafların katılımıyla hazırlanan Ulusal İstihdam Stratejisi (2014-2023), Avrupa İstihdam Stratejisi'ne uyum sağlanması ve Onuncu Kalkınma Planı'nın hayata geçirilmesi bakımından önemli bir adım olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu belgede, Türkiye'de kadınların işgücüne ve istihdama katılım oranlarının düşüklüğüne dikkat çekilmekte, fırsat eşitliği ilkesi temelinde işgücü piyasasına zor erişen kadınlar, engelliler, yoksullar, gençler, kırsalda yaşayanlar gibi özel politika gerektiren gruplar için destek sağlanacağı ve ayrımcılığı önleyici uygulamalarda bulunulacağı belirtilmektedir.

Ayrıca fırsat eşitliği kapsamında, kadınların ve gençlerin istihdamının artışı için esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılması önerilmektedir. Esnek çalışmanın önemli biçimlerinden olan özel istihdam büroları aracılığıyla geçici çalışmanın, kısa süreli işgücü ihtiyacını karşılamada etkin bir mekanizma olduğu, bu mekanizmanın özellikle kadınlar ve gençler gibi istihdama erişimde güçlük yaşayan grupların istihdam edilebilirliğini artıracığı öne sürülmektedir (CEİD, 2018: 85).

2017 - 2019 Eylem Planlarında ise; bütüncül bir anlayışla sektörlerde istihdam başarısının sağlanması, ihtiyaç duyulan tedbirlerin stratejide yer alması, sorun alanlarına çözüm getirilmesi ve beklentilerin yansıdığı bir görev ve sorumluluk çerçevesinde hazırlanması amaçlanmıştır. Eylem planlarının temel politika eksenleri arasında (AÇSHB, 2017: 1-2);

- Eğitim-istihdam ilişkisinin güçlendirilmesi,

- İşgücü piyasasında güvence ve esnekliğin sağlanması,
- Özel politika gerektiren grupların istihdamının artırılması,
- İstihdam-sosyal koruma ilişkisinin güçlendirilmesi gibi konular yer almaktadır.

Özel politika gerektiren grupların istihdamının artırılması politikası kapsamında, kadınların işgücüne katılma oranı ve istihdamının artırılması ve kayıt dışı istihdam ile mücadele edilmesi yer almaktadır. Bu anlamda kadınların işgücüne katılma oranı 2023 yılına kadar % 41 düzeyine çıkarılması ve kadınların 2015 yılı itibarıyla % 46 düzeyinde gerçekleşen kayıt dışı çalışma oranının 2023 yılında % 30'a düşürülmesi hedeflenmektedir (AÇSHB, 2017: 41).

2017-2019 Eylem Planı kapsamında, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı sorumluluğunda çeşitli sebeplerle ekonomik ve sosyal yaşamın dışında kalan, özel politika gerektiren kadınların topluma kazandırılabilmesi adına projelere öncelik tanınacak, mesleki eğitim kurslarına yönlendirilmeleri sağlanacaktır. Kreş ve gündüz bakım evlerinin desteklenmesi amacıyla özel sektör ile işbirliği halinde projeler yürütülmesi ve kreş çeki gibi uygulamalarla özel sektörün teşviki sağlanacaktır. KOSGEB sorumluluğunda ise, kadın girişimciliğinin desteklenmesi amacıyla girişimcilik eğitimleri, kooperatifleşme ve mikro kredi uygulamalarının geliştirilmesi sağlanacaktır. İŞKUR sorumluluğunda, başta tarım sektöründe çalışan kadınlar olmak üzere kadın girişimciliğini desteklemek amacıyla eğitimler verilecektir. Kentsel alanlarda belli kadın gruplarına yönelik istihdam garantili kurslar açılacaktır. Sosyal yardımlardan faydalanan kadınlar tespit edilerek bu kadınlar için iş ve meslek danışmanlığı hizmetlerinin meslek edindirme faaliyetleri üzerinde yoğunlaşması sağlanacaktır (AÇSHB, 2017: 95-96).

Türkiye’de istihdam kurumu olarak faaliyet gösteren İŞKUR (Türkiye İş Kurumu), işgücü piyasasında hem işverenleri hem de iş arayanları destekleyerek işgücü programları uygulamaktadır. İŞKUR, sunduğu hizmetler ile kadınların iş bulmalarına aracılık etmekte ve danışmanlık hizmeti vermektedir. Aynı zamanda kadınların mesleki becerilerini artıracak eğitimler düzenlemektedir.

Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), 2016-2018 yılları arasında “Kadın İstihdamı Eylem Planı”nı hayata geçirmiştir. Projenin hedefi, önceden tarımda çalışanlar dâhil olmak üzere kadınların işgücüne katılımlarının teşvik edilmesi ve kadın istihdamının artırılmasıdır. Bu proje kapsamında 131 hibe projesi desteklenmiş; kadınlara yönelik rehberlik ve danışmanlık hizmetleri ve mesleki eğitim kursları düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), ILO Uluslararası Çalışma Örgütü (Uluslararası Çalışma Örgütü) aracılığıyla 2013-2018 yılları arasında “Kadınlar İçin Daha Çok ve Daha İyi İşler: Türkiye’de İnsana Yakışır İş için Kadınların Güçlendirilmesi Projesi”ni hayata geçirmiştir. Projenin hedef grubunu Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)’na kayıtlı işsiz kadınlar oluşturmaktadır. Projenin amacı; kadın istihdamının artırılması için politikalar geliştirilmesini ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık yaratılmasını desteklemektir. Kadınlar için insana yakışır iş imkânlarını artırmak hususunda Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) liderliğinde “Kadın İstihdamı Eylem Planı” hazırlanmış; merkezi ve yerel düzeyde Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) personeline kadın istihdamı ve toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri verilmiş, 81 ilde toplumsal cinsiyet eşitliği temsilcileri belirlenmiş ve “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İzleme ve Değerlendirme Komisyonu” oluşturulmuştur. Kadın istihdamı alanında çalışan akademisyenlerle işgücü piyasasının toplumsal cinsiyet eşitliği açısından değerlendirilmesine yönelik raporlar hazırlanmış, işsiz

kadınlara mesleki eğitimler, girişimcilik eğitimleri ile kendi işini kuran kadınlara mikro hibe desteği verilmiştir (İŞKUR, 2019).

Türkiye’de kadınların yoksulluğuna ilişkin mücadele faaliyetlerinden bir diğeri; Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü kuruluşu çatısı altında uygulanan Sosyal Yardım Programları ve Proje Destek Programları’dır. Sosyal Yardım Programları çerçevesinde, Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Düzenli Nakdi Yardım Programı sunulmaktadır. Bu programın kuruluş amacı, kadınların yoksulluktan etkilenmelerini azaltmaktır. 2011 yılında, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fon Kurulu’nun aldığı karar kapsamında, eşi vefat eden kadınlara ilişkin düzenli nakdi sosyal yardım programının yürürlüğe girmesi ele alınmıştır. Bu programda, eşi vefat etmiş kadınların, muhtaçlık ve şartlara uygunluk durumları sürdüğü müddetçe aylık 250 TL olmak üzere 2 aylık aralıklarla 500 TL düzenli nakdi yardım verilmektedir. 2002’den beri ise; çalışan ve üreten duruma sahip yoksuz ve işsiz kişilerin hayata aktif biçimde katılım sağlaması amacıyla Proje Destek Programları uygulamaya koyulmuştur. Söz konusu programların amaçları arasında (SYGM, 2019).

- Çalışabilirlik durumu bulunan yoksul kişilerin kendi işlerini kurabilmeleri ve ekonomik geçimini sağlamaları,
- Yoksul kişilerin düzenli ve sürekliliği olan bir maddi gelire sahip olmaları ve doğrudan sosyal yardımların hedef kitlesini oluşturan gruptan çıkarılmaları,
- Yoksulluk ve sosyal dışlanma riskine sahip kişi ve grupların sosyo-ekonomik yaşamda aktif katılımlarının sağlanması ve hayat kalitelerinin arttırılarak toplumsal bütünleşmenin desteklenmesi bulunmaktadır.

Birçok kadının sosyal sigorta kapsamının dışında tutulmaları sebebiyle, sosyal yardım ve hizmetler, kadın yoksulluğunun önlenmesi sürecinde en önemli sosyal politika alanları olmaktadır. Sosyal yardım ve hizmetler, kadınların mevcut kaynaklardan faydalanma imkanını geliştirmek için oluşturulan kadınlara ilişkin çalışmalar ve politikalar ile kadınlar, yoksulluğa karşı daha iyi mücadele şansı bulmaktadır. Bu programlar, kadının güç, beceri ve potansiyelini arttırması bakımından büyük önem taşımaktadır. Sosyal hizmet çalışmalarıyla kadınların kendilerini bir aktör olarak görmeleri ve problemleri çözme kapasitelerinin gelişimi mümkün olmaktadır. Yoksulluğun kadınlar tarafından daha fazla hissedildiği ve çalışma hayatı, ücretler ve istihdam gibi konularda karşı karşıya kaldığı cinsiyet eşitsizliği dikkate alındığında sosyal yardım ve destek programlarının kadın yoksulluğu bağlamında oldukça etkili bir araç olduğu ifade edilebilir (Uçar, 2011: 56-57).

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı olarak kadınların hak ve fırsat eşitliği imkanlarından yararlanmasını sağlayarak; kadınlara karşı ayrımcı tutumların önlenmesi, kadınlarının haklarının korunması ve geliştirilmesi, kadınların toplumsal hayatın bütün alanların fırsat ve imkanlardan eşit şekilde yararlanmasına yönelik faaliyetler düzenlemektedir. KSGM, kadınlara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürüterek bu alanda kurulan ilgili kamu ve gönüllü kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamaktadır (KSGM, 2018: 35).

2018 yılında yürürlüğe giren Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü projelerinden bir Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Plan'ı 2018-2023 yıllarını kapsamaktadır. Bu eylem planı kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, meslek kuruluşları, özel sektör ve diğer ilgili kuruluşların; kadınların güçlenmesi açısından yapacağı çalışmalara yol gösteren bir belge niteliği olması

açısından hazırlanmıştır. Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Plan'ı, sağlık, eğitim, ekonomi, karar alma mekanizmalarına katılım ve medya gibi temel politikalara ilişkin hedefleri kapsamaktadır (KSGM, 2018: 16-17).

Kadın yoksulluğu ile mücadelede önemli bir role sahip olan ve Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından, yoksulluğun azaltılarak dezavantaja sahip grupların ve cinsiyet ölçütünün gözetilmesine ilişkin bir dizi proje uygulanmaktadır. Bu anlamda uygulanan çalışma ve projelerin en önemlilerinden birisi olarak Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) projesi ifade edilmektedir.

ÇATOM, kadınların sosyo-ekonomik bakımdan güçlendirildiği merkezlerdir. Her bir ÇATOM, özelde kadınlar için oluşturularak, eğitim, gelir kazandırıcı etkinliklerle birlikte kadınların örgütlenme sürecine yardım hedefiyle işlerlik kazanmaktadır. ÇATOM'lar; kadınlarda okur-yazarlık oranının yükselmesi, sağlık göstergelerinin iyileştirilmesi, yasal hak ve özgürlükler bağlamındaki konuların öğrenilmesi gibi hususlarda olduğu gibi, yanı sıra kadınların istihdam oranının artırılması bakımından da önem arz eden merkezlerdir. Kadınlar gerek ÇATOM'larda gerekse evlerinde üretime katkıda bulunarak ekonomik gelir elde etme olanağına sahip olmakta; hazır giyim, tekstil ve atölyeler, yatılı ilköğretim okulları, kuaför, mağaza, çocuk bakıcılığı gibi iş alanlarında istihdama katılım sağlayabilmektedirler. Girişimcilik potansiyeline sahip olan bireylere sunulan girişimcilik eğitimi ve mikro kredi yardımı ile genç kız ve kadınların kendi işlerini kurmaları sağlanmaktadır. ÇATOM'un kadınlara ilişkin çalışmaları arasında Gelir Getirici ve Kadın İstihdamını ve Girişimciliğini Destekleyici Programlar da bulunmaktadır. Buna göre; (GAP Bölge Kalkınma İdaresi, 2019).

- Meslek ve kazanç elde edilen alanlarda bilgi ve becerileri geliştirme odaklı el sanatları, tekstil, hediyelik eşya kuaförlük, hamur işleri gibi eğitim programları,
- Kadın girişimciliğinin desteklenmesini amaçlayan girişimcilik eğitimi, mikro finans/ mikro kredi yardımı oluşturulmasına aracı olunması, bireysel danışmanlık hizmetleri,
- Pazarlama ve satışa ilişkin sergi, fuar gibi etkinlikler ve programlar ifade edilebilir.

III.4.3. Sivil Toplum Kuruluşları Bağlamında Türkiye’de Kadın Yoksulluğu İle Mücadele Politikaları

Ülkemizde sivil toplum kuruluşları, kamu kurum ve kuruluşları ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde bulunarak kadın yoksulluğu ile mücadele doğrultusunda oluşturulan plan ve projeler kapsamında iş birliğinde bulunmaktadır.

Türkiye’de kadın yoksulluğunun azaltılması ve önlenmesi amacıyla sivil toplum kuruluşları tarafından kadınların ekonomik ve sosyal alanda yaşam şartlarının iyileştirilmesi ve kadınlara yönelik eşitsizliklerin ortadan kaldırılarak, kadınlara yönelik yeni fırsatların oluşturulması amacıyla kamu kurum ve kuruluşları ile uluslararası kurum ve kuruluşlarla iş birliği içerisinde birtakım uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda sivil toplum kuruluşlarının kadın yoksulluğu ile mücadele doğrultusunda gerçekleştirdiği politikalara ve uygulamalardan bazıları aşağıda belirtilmiştir.

KAMER (Kadın Merkezi Vakfı), 1997 yılında Diyarbakır ve yakın çevresine hizmet vermek üzere cinsiyetçi değerlerin şekil verdiği, geleneklerin kadın ve çocuklara

zarar veren uygulamalarını tespit etmek, alternatiflerini geliştirmek ve uygulanabilirliğini sağlamak amacıyla kurulmuştur (KAMER, 2019).

Bu vakıf, Doğu Bölgesinde “Kadın Girişimciliği Çalışmaları” ve “Acil Destek Programı” bulunmaktadır. Bu program kapsamında belirlenen ana amaç; yaşadıkları şiddeti fark edip kurtulmak için destek isteyen kadınların ilk ve acil ihtiyaçlarına cevap vermek ve talep ettikleri psikolojik, hukuksal desteklere ulaşmalarını sağlamaktır. Öte yandan her bir kadının hikâyesi ve doğal çevresi ile ilgili özellikler değerlendirilerek sorunlar ile ilgili duyarlılık yaratmak ve kalıcı yöntemler geliştirmek hedeflenmektedir (KAMER, 2019).

Genel anlamda değerlendirildiğinde KAMER (Kadın Merkezi Vakfı)’in hedefi, hukuksal, ekonomik, siyasal ve toplumsal açıdan güçlenmelerinin yanı sıra kadınlara uzun dönemli istihdam ve eğitim için destek mekanizmaları geliştirmektir (Dinçoflaz, 2009: 156). Bu doğrultuda kadınlar; toplumda gelenekselleşmiş statülerini fark edecek, bunları değiştirmek için çalışarak ve üreterek güçlenecek, böylece yoksullukla mücadele edebileceklerdir.

Kadın Emekini Değerlendirme Vakfı (KEDV), 2002 yılı itibariyle kadınlar için kooperatifleşme hareketini başlatmıştır. Bu anlamda KEDV; Türkiye’deki çeşitli şehirlerde kadın kooperatifleşme hareketinin yaygınlaşması, kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi ve görünürlüğünün artırılmasının sağlanması amacıyla destek vermektedir. KEDV Güçlendirme ve Kooperatifleşme programıyla, tabandaki kadınların yoksulluk karşısında ortak ihtiyaçları bakımından örgütlenmeleri amacıyla (Çebi, 2019:98);

- Yerelde kadınların, dönüştürücü değişimi sağlayan rollerini yansıtan aktörler olarak kabul görmelerine katkı sağlamakta,

- Katılımın artırılması ve seslerini daha etkin biçimde duyurabilmeleri amacıyla; mülteci kadınlar da dahil, tabandaki kadınların örgütlenme biçimlerinin güçlendirilmesini sağlamakta,
- Bilhassa daha fazla ayrımcılıkla karşı karşıya kalan gruplar olmak üzere, tabandaki kadınların yerel ve ulusal bazdaki karar alınma süreçlerindeki erişimlerini arttırmakta ve halk tabanı topluluklarının vizyon, sorun ve stratejilerinin kalkınma gündemlerinde yer almasına ilişkin çalışmalar yürütmektedir.

KEDV, Ekonomik Güçlendirme Programı ile kalkınma ve güçlü toplumlar oluşturulması sürecinde kadınların öncü rolünün artırılması amacıyla (KEDV, 2019).

- Tabandaki kadınların kendileri, aileleri ve dahil oldukları toplumların hayat şartlarını geliştirmeleri amacıyla ekonomik hayata daha etkin ve aktif biçimde katılım sağlamasını desteklemekte,
- Kadınlar arasında, mülteciler gibi ekonomik bakımdan dezavantajlı ve dışlanmış gruplar da dahil olmak üzere, yenilik ve başarıyı yakalayan ekonomik girişimlere sahip olmalarını olanaklı kılmak amacıyla kadınların sürdürülebilir iş modelleri erişim fırsatlarını arttırmakta,
- Tabandaki kadınların tüm tedarik zincirlerine dahil edilerek, kapsayıcılığa, sürdürülebilirliğe ve sorumluluğa sahip biçimde iş yapacak ve kâr yapma ve elde edilen karları harcama yöntemlerine ilişkin daha fazla hesap verebilir niteliğe sahip özel sektör aktörlerinin sayısını arttırmaya çalışmaktadır. Ayrıca. KEDV, 2002’de kurduğu Maya Mikro Ekonomik

Destek İşletmesi ile kendi işini kurmayı hedefleyen isteyen düşük gelirli kadınlara yaklaşık 1000 TL civarında 6-12 ay vade ile küçük krediler sunmaktadır. Şimdiye dek 14.000'i aşkın kredi dağıtılmıştır. Bununla birlikte, 10 yıldan beri Citibank ile birlikte Yılın Mikro Girişimcisi Ödül Programını organize ederek düzenlemektedir.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı 2012-2016 yılları arasında Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı çerçevesinde kadın grupların girişimcilik potansiyellerinin artırılması ve ekonomik hayatta bir aktör olarak bulunmalarının sağlanması amacıyla kooperatifler bünyesinde örgütlenmelerine ilişkin çalışmaların yürütülmesine başlamıştır. Bu bağlamda, 2012'de Bakanlık, "Kadın Kooperatifleri Tanıtım ve Kapasite Geliştirme Projesi" adı altında süresiz bir çalışmayı yürürlüğe koymuştur. Projede, kooperatifler aracılığı ile kadın istihdamı oranının artırılması ve gizli kadın emeğinin değerlendirilmesi suretiyle ekonomiye dahil edilmesinin ve kadınların ekonomik özgürlüklerini elde etmesinin sağlanması hedeflenmektedir. Yoksullukla mücadele eden, sosyal hizmetlere erişmekte sorunlarla karşılaşan kadınların yardımlaşma ve güçlenme temelinde örgütlü yapıya kavuşturulması bu kooperatiflerin diğer temel amaçları arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, Kadın Kooperatifleri; el sanatları, ev eksenli üretim ve sosyal hizmet sunma konusundaki alanlarda da çalışmalar yürütmektedir (KEİG, 2015: 13-17).

Ayrıca kadına yönelik şiddet ya da kadınların şiddet hayatı ve süreci içinde bulunmaları, gerek ekonomik hayatta gerekse toplumsal hayatta kadınların bir takım problemlerle karşılaşmalarına ve bunun sonucunda ise yoksullaşmalarına sebep olmaktadır. Bu nedenle Kadına yönelik şiddet, yarattığı bedensel, ruhsal ve fiziksel hasarlar sonucunda kadının çalışma yaşamından uzaklaşmasına sebep olan en önemli

unsurlardan birisini teşkil etmektedir. Türkiye’de STK’lar, kadınların karşı karşıya oldukları şiddetin önemini sosyal ve toplumsal alana taşımak suretiyle farkındalıkların oluşmasını sağlamakta, destek mekanizmaları aracılığıyla önlemeye çalışmaktadır. Bu bağlamda Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı ve Kadın Dayanışma Vakfı kadına ilişkin şiddete karşı mücadele eden STK’lar arasında yer almaktadır (Çebi, 2019:102).

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 1990’dan günümüze dek erkek şiddetinin mağduru olan kadınlarla dayanışmanın sürdürülmesi ve kadın yönelik şiddete karşı mücadelenin yaygınlaştırılması hedefiyle hareket etmektedir. Mor Çatı Dayanışma Merkezi ve Sığınağı’nda, şiddete maruz kalan kadınlarla birebir dayanışma oluşturulmaktadır. Dayanışma merkezinde kadın dayanışmasına dayalı bir anlayış ile şiddet sebebiyle Mor Çatı’ya başvurmuş olan kadınlarla çalışmalar uygulanmakta ve Mor Çatı gönüllüsü avukat ve psikologlar kadınlara kendi alanları dahilinde destekte bulunmaktadırlar (Çebi, 2019:103).

Kadın Dayanışma Vakfı bünyesinde yer alan Kadın Danışma Merkezi ise, şiddete maruz kalan kadınların şiddetle mücadele edebilmesi için ihtiyaç duyacakları destekleri farklı şekillerde sağlayan merkezlerdir. Ayrıca Kadın Danışma Merkezleri kadınların şiddetle mücadele etme sürecinde ücretsiz olarak hukuki ve psikolojik desteğin yanı sıra yasal haklarına dair bilgi alabileceği ilk başvuru noktalarından birisidir. Günümüzde Kadın Danışma Merkezlerinde farklı mesleklerden gönüllü ve profesyonel kadınlar görev almaktadır. Kadın Danışma Merkezlerine 2016 yılında 336 kadın şiddete maruz kaldığı için destek almak için başvuruda bulunmuştur. Kadın danışma merkezine başvuran kadınların kadınların % 65’ine sosyal destek, % 33’üne Vakfın gönüllü avukatları tarafından hukuki destek, % 8’ine psikolojik açıdan destek sağlanmıştır (Kadın Dayanışma Vakfı, 2019).

Kadının sosyal yapıdaki rolü, kadınların siyasi hayata katılımında etkilidir. Kadınların haklarını elde edebilmeleri için kadın ve erkeğin toplumdaki rollerinde bir değişikliğe ihtiyaç duyduğu bilinmektedir. Dolayısıyla kadın haklarının kullanılmasının önündeki engellerin kaldırılması için gerekli politikaların üretilerek kadınların siyasi katılımının artırılması için bir takım düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu açıdan kadınların toplum içerisinde erkekler kadar sorumluluk alması ve siyasetin erkek mesleği olmadığı düşüncesinin yayılarak seçim sistemlerinde ve siyasi parti kanunda kadınlar lehine düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Toplumun genelinin kadına bakış açısının değişmesinin genel eğitim ve bilgi düzeyiyle ilişkisi olması nedeniyle kalkınmayı sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması öncelikli olarak görülmelidir (Yaylı ve Eroğlu, 2015: 520-521).

Türkiye’de kadınların statüsünün güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet adaletinin sağlanması için 2013 yılından beri çalışan KADEM (Kadın ve Demokrasi Derneği), kadınlara yönelik kampanyalar, projeler, etkinlikler, eğitimler ve konferanslar ile kadınların toplumdaki önemi konusunda farkındalık yaratacak birçok faaliyete imza atmaktadır. KADEM’in öncelikli çalışma alanı kadınların kendisine sunulan bütün haklardan etkin şekilde yararlanmasını sağlamaktır. KADEM’in amacı, Türkiye’de devletin farklı kurumlar aracılığıyla maddi durumu yerinde olmayan kadınlara yaptığı desteklerin ihtiyacı olan kişilere duyurulmasını sağlamak ya da destek alan kadınların kendilerine daha uygun yardımları alarak aldıkları destek miktarını artırmaktır. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan kadın çiftçilerin desteklenmesi amacıyla verilen hibe ve düşük faizli kredilerin de kadınlar tarafından etkin bir şekilde kullanılabilmesi projenin ana amaçları arasında yer almaktadır. Proje kapsamında KADEM’in faaliyette olduğu 30 ilde KADEM gönüllüsü kadınlar aracılığıyla hem şehirlerde hem de kırsal bölgelerde bu

yardımların doğru kişilere ulaştırılmasını sağlamak projenin temel hedefini oluşturmaktadır (KADEM, 2019).

Türkiye’de kadınlara yönelik çalışmalar yapan, kadınların siyasal haklarının ve temsil edilmelerinin önünü açan diğer bir kuruluş ise KADER (Kadın Adayları Destekleme Derneği)’dir (Çebi, 2019:105).

Kadın Adayları Destekleme Derneği; toplumu ve bireyleri ilgilendiren kararların alındığı, seçim ve atama ile oluşan tüm karar organlarında kadın erkek eşitliğini kabul etmektedir. Türkiye’de kadınların sosyal alanda varlığını ortaya koymakta ancak üst düzey yönetimlerde, özellikle de siyasette, eşit temsilden hala çok uzak bir konumdadırlar. Kadın Adayları Destekleme Derneği eşitsizliği gidermek, kadın deneyimi ve çözüm üretme yeteneğini sosyal ve siyasal alanlara kazandırmak amacıyla kurulmuş olup seçimle ve atamayla gelinen tüm karar organlarındaki kadın temsil oranlarını yükseltmek için çalışmaktadır. Kadın Adayları Destekleme Derneği, öncelikle siyasette eşit temsilin sağlanmasını ana hedef olarak belirlemiştir. Siyaset alanında sağlanacak eşit temsil, kadın erkek eşitliğinin her alanda gerçekleşmesini kolaylaştıracaktır. Bu kapsamda Kadın Adayları Destekleme Derneği’in faaliyet alanlarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (KADER, 2019).

- Sosyal ve siyasal yaşamda erkek egemenliğine karşı kadın-erkek eşitliği bilincinin yükseltilmesi,
- Kadınların politikaya katılımını engelleyen ekonomik, sosyal, kültürel ve yasal engellerin ortadan kaldırılması,

- Kadınların karar alma organlarında eşit temsilini sağlamak için geçici özel önlem politikalarının yasalarda ve siyasi parti tüzüklerinde yer alması,
- Kadınlara yönelik ayrımcı ifadelerin yasa ve düzenlemelerden çıkartılması,
- Kadınların hak ve özgürlüklerini güvence altına alacak yasaların yapılması,
- Kadınların güçlenmesi, haklarını kullanabilir, savunabilir ve genişletebilir duruma gelmeleri,
- Siyasi partilerde yer alan kadınlar arasında; kadın sorunları ve politikaları ile ilgili iş ve güç birliğinin geliştirilmesi amacıyla kampanya, dayanışma ve eğitim çalışmaları.

SONUÇ

Son yıllarda dünyanın en önemli sorunlarından birisi olarak görülmeye başlayan “*yoksulluk*” kavramından bahsedilince ilk akla gelen “*kadın yoksulluğu*” olmaktadır. Kadın yoksulluğunun nedenleri genel olarak toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik başta olmak üzere, emek piyasasında başta ücretler olmak üzere erkeklerden daha az ücret karşılığında çalıştırılmakta, mülk sahipliği, farklı toplumsal çevre ve hatta kendi yaşadıkları evlerinde dahi dezavantajlı konumda bulunmaktadırlar. Kadın yoksulluğu olgusu, çocuk yoksulluğunu da beraberinde getirmekte ve kadınlar küresel yoksulluk sürecindeki öncelikli mağdurlar grubunu oluşturmaktadır.

Kadın yoksulluğu hem çok boyutlu hem de çok sektörlü olarak ortaya çıkmaktadır. Kadınlar sadece toplum içerisinde değil hane içerisinde de çeşitli eşitsizliklerle karşılaşmaktadırlar. Yapılan saha çalışmalarında kadınların iş hayatına ek olarak hane içerisinde üstlendiği, eş ve anne olmanın getirdiği bütün sorumlulukların erkeklerden daha fazla çalıştığının göstergesi olduğu gözlenmiştir. Kadınların dahil olduğu bu işlerin, çocuk bakımı ile ev işleri ve bazen yaşlı bakımı gibi sorumlulukları da içerdiği ayrıca çok çocuklu hanelerde yaşayan kadınların çocuk bakımı nedeniyle çalışma hayatına katılımı ilgili oldukça ciddi sorunlar yaşadığı görülmektedir.

Dünya genelinde ve Türkiye’de, toplam nüfusun neredeyse yarısını kadınlar oluşturmaktadır. Bu nedenle yoksulluk olgusu toplumsal cinsiyet temeli açısından incelendiğinde ülkelerinde gelişmişlik düzeylerine göre toplumsal olarak yoksulluk farklı boyutlarıyla ortaya çıkmaktadır. Ancak yapılan araştırmalar sonucunda kadınların erkeklere göre yoksulluktan daha fazla etkilendiği görülmektedir. Özellikle fırsat eşitsizliği, ayrımcılık, geleneksel etkenlerin varlığı, sosyal ve mesleki kısıtlamalar

nedeniyle eğitim, istihdam, ücret düzeyi ve siyasi karar alma süreçlerinde toplumsal açıdan cinsiyet eşitsizliğine maruz kalan kadınlar yoksullukla karşı karşıya kalmaktadır.

Kadın yoksulluğunun anlaşılması için işgücü piyasalarındaki istihdam edilme durumlarının incelenmesi gerekli olmaktadır. Kadın istihdam oranlarının yetersiz olması, kadının ekonomik bakımdan erkeğe bağımlı hale gelmesine yol açmaktadır. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından yayınlanan rapora göre kadınların iş gücüne katılım oranının en fazla olduğu ülke sıralamasında 1. Sırada % 78,7 oranı ile İzlanda, 2. Sırada %70 oranı ile İsveç ve 3. Sırada % 67,2 ile Estonya yer alırken, iş gücüne katılım oranının en düşük olduğu ülke sıralamasında 1. Sırada % 34 oranı ile Türkiye, 2. Sırada %43 oranı ile Meksika ve 3. Sırada %44,7 ile Yunanistan yer almaktadır. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından yayınlanan rapora göre üye ülkelerde kadınların iş gücüne katılım oranının en düşük olduğu ülkenin Türkiye olduğu ortaya koyulmuştur.

İstihdam sorunları açısından dünya genelinde kadınların iş gücüne katılım oranı artmış olarak görülse de kadınların iş gücüne katılım oranları hala düşük seviyelerdedir. Bu konunun, kadınların siyaset ve sivil alanlar başta olmak üzere kamusal hayatın tüm alanlarına katılımıyla birlikte, ele alınması gerekmektedir. Bu anlamda dikkat çekici bir husus olarak, erkekler ve kadınlar arasındaki gerginliğin artışı söz konusudur; bu yüzden kadınların koşullarının değiştirilmesinin sosyal hayatın modernleşmesinde ilave çatışma ve gerginlikleri meydana getirebilmektedir. Ülkemiz açısından kadınların iş gücüne katılım oranının düşük olduğu UNDP veya Dünya Ekonomik Forumu'nun hazırladıkları dâhil pek çok uluslararası cinsiyet eşitliği endeksinde çok alt sıralarda yer almasından görülmektedir.

Türkiye’de kadınların kayıtlı işgücü piyasasına katılımının düşük olmasına sebep olan bazı etkenler bulunmaktadır. Kültür, gelenek ve ayrımcı uygulamalar kadınların işgücüne dahil olmasının önündeki en temel engelleri ifade etmekte ve bunların yanı sıra eğitim düzeyindeki düşüklük ve esnek olmayan işgücü piyasası düzenlemelerini de işaret eden bazı yapısal engeller de bulunmaktadır. Kadınların eğitime erişim oranı sürekli artış göstermekle birlikte bu oranlar erkeklere göre daha azdır ve bu sebeple erkeklere göre düşük ücretler almaktadırlar. Bu konuda özellikle bazı sektörler içinde kadına karşı ayrımcı tutum söz konusudur. Çoğu genç kadın evlendikten sonra işgücü piyasasından ayrılmaktadır. Bu kadınlar çocuk sahibi olduktan sonra arzu etseler bile işlerine geri dönememekte, işsiz ya da iş arayan olarak kayıtlara geçememekte ve maddi bakımdan gayri faal olarak gösterilmektedir. Birçok evli kadın, çocuk bakımı desteğinin sağlanamaması sebebiyle mecburen iş aramaktan vazgeçmektedir. Ayrıca kırsal alanda yaşayan kadınların büyük bir çoğunluğu mevsimlik işçi ve aile işçisi olarak çalışarak eğitimden uzak kalmakta ve kazanmış oldukları gelirlerini tamamıyla ailelerine vererek ekonomik özgürlüklerinden yoksun bırakılmaktadırlar. Kadın bireyler var olan yeteneklerine göre değil ailelerinin baskılarıyla ağır çalışma koşullarına maruz kalmaktadırlar. Bu sebeplerle “çalışan yoksul kadınlar” sınıfı oluşmaktadır.

Dünya genelinde 1980’lerden sonra birçok ülkede çeşitli sebeplerden kaynaklı olarak yaşanan genel ekonomik krizler kadınların iş gücüne katılım oranını büyük oranda artırarak “*işgücünün feminizasyonu*” denilen sürecin yaşanmasına sebep olmuştur. Kadınların işgücü piyasasındaki artış gösteren katılımın bir sebebi, sermayenin herhangi bir sosyal güvenceden mahrum, sınıf bilinci olmayan ucuz emeği cazip bulma tutumuyken; diğer sebebiyse, kadınların azalan hane gelirlerini telafi ederek yoksulluklarını azaltma

isteklerinden kaynaklanmaktadır. Kadın yoksulluğunu ortadan kaldıran en önemli etken kadının istihdamı ve ekonomik gücü olarak belirtilmektedir.

Bu nedenle kadın yoksulluğunun çözümüne yönelik dünya genelindeki kurum ve kuruluşlarla birlikte ülkemizde bulunan kuruluşlar kadın yoksulluğunun çözümüne yönelik bir takım çalışmalar yaparak kadınların toplumsal, sosyal ve ekonomik sorunları çözmek ve kadın yoksulluğunun azaltılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedir.

Lizbon Antlaşması cinsiyet eşitliğinin bir parçası olan Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nda belirtildiği gibi temel bir haktır ve Avrupa Birliği'nin öncelikli politikalarındadır. Ekonomik olarak güçlendirilmesi, karar mekanizmalarına ve siyasete katılımı çok önemlidir. Bu yalnızca kişiye özel bir konu değil, insani gelişimi tümünden yönlendiren en önemli etkenlerden birisi olarak görülmektedir.

Kadın ve erkeğe eşit muamele, 1957'de Roma Antlaşması'nda eşit ücret ilkesine yer verilmesiyle AB'nin kurucu İlkelerinden birisi haline gelmiştir. 1970'lerden beri, Avrupa yasaları ve ulusal yasalar kadınların ellerindeki seçenekleri arttırmış ve hayatlarını zenginleştirmiştir. Çalışan kadın oranları sürekli artış göstermiş, 2000 yılından beri Avrupa'da oluşan milyonlarca yeni iş imkanının 3/4'den kadın işçiler yararlanmıştır. Çağımızda, kız çocukları okulda erkek çocuklardan daha başarılı durumda olarak AB'nin üniversite mezunları içinde %59'luk orana sahiplerdir. oluşturuyorlar. Tüm bunlara karşın, kadınlar hala erkeklerden %17 daha az kazanmakta ve siyasal karar alım ve üst düzey yönetim gibi konum ve süreçlerde de hala azınlık grubunu oluşturmaktadır..

Avrupa genelinde, erkekler kadınlara çok daha fazla oranda kendi işyerlerini işletmekte ve şirketlerini yönetmektedir. Girişimciler, erkek işgücünün %16'sını oluşturmaktayken kadın işgücünün açısından bu oran sadece %8'i olmaktadır. Kadınlar

çoğu zaman kendi küçük işletmelerinin finansmanı, kuruluşu ve genişletilmesi gibi süreçlerde daha büyük problemlerle karşı karşıya kalmaktadır. Son veriler, erkeklerin kendi hesabına çalışan serbest meslek sahibi olma olasılığının kadınlara kıyasla üç kat daha fazla olduğunu işaret etmektedir.

Kadının iş-aile hayatının geliştirilmesi amacıyla uygulanan diğer modeller arasında genel olarak çeşitli vergi indirimi ve avantajları şeklinde ya da doğrudan devlet ya da yerel yönetimlerce sunulan tazminler olarak sağlanmaktadır. Örneğin Büyük Britanya'da düşük gelirli ailelere yardım amacıyla 'Çalışma Vergi Kredisi' ('Working Tax Credit') ve ailelerin iş durumu gözetilmeksizin 'Çocuk Vergi Kredisi' (Child Tax Credit (CTC)) bulunmaktadır (Türkonfed,2014:134).

Bangladeş'te hiçbir şeyi olmayan yoksul bireylere, özellikle yoksul kadınlara ilişkin bir mikro kredi hareketinin mimarı olan Muhammed Yunus da (2003:261), yoksulluğun yoksullar tarafından değil, toplumsal yapıların ve toplumun uyguladığı politikaların etki ettiği bir süreç sonucunda yaratıldığını dile getirmektedir. Yunus, “yapıyı değiştirirseniz, yoksulların da yaşamlarını değiştirdiğini görürsünüz” demektedir. Yoksul kadınların mükemmel bir beceri ve sorumluluk bilincine sahip olduklarını keşfeden Yunus, bu insanlara eşit imkan ve fırsatların tanınması ve bir umut verilmesi durumunda, onların insana yakışan bir hayatı elde edeceklerini düşündüğünü ifade etmiş ve kendi hareketini de şu şekilde tanımlamıştır: “Bu hareket, herkesin potansiyelini tam olarak gerçekleştirmesine yardımcı olmakla ilgilidir. Nakit sermayeyle değil, ama insan sermayesiyle ilgilidir. İnsanların düşlerinin zincirlerini çözmeye, yeryüzündeki en yoksul ve en umutsuz insanın bile hayatlarına vakar, saygınlık, anlam katabilmesine yarayan bir araçtır” (Yunus, 2003: 335).

Çoğu AB/OECD ülkesinde, esnek çalışma düzenlemeleri ve özellikle azaltılmış (kısmi) çalışma süreleri kadınların iş ve aile hayatları arasındaki koordinasyonu yapmalarını sağlamış ve kadınların işgücüne dahil olmasına önemli bir etki sağlamıştır. Bu durum, kadınların çalışma hayatını güçlendirmek ve evdeki sorumlulukları ile çalışma hayatını koordine etmek için esnek çalışma örneğinde olduğu üzere Türkiye’de yeni politikalara gereksinim olduğunu göstermektedir. Kadınların işgücü piyasalarında dezavantajlı grubu oluşturmaları sebebiyle, kadınlara güç kazandırarak onları desteklemek için harekete geçilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de istihdam cinsiyet farklılığı hala önemli bir boyuttur. Üniversite mezunları için iş ve istihdam büyümesinde belirgin etkiye sahip olan ortalama emeklilik yaşının son zamanlarda yükseltilmesine karşın (Gürsel ve arkadaşları, 2014a), eğitim, kadın istihdamı için vergi teşvikleri, çocuk bakımı yardımları ve doğum iznini bütünleştiren kapsamlı politikalar, kadınların iş gücüne dahil edilmesinin önündeki engellerin aşılması sürecinde kritik öneme sahiptir.

Yıllara göre kadın işsizlik oranlarının azalmasında hiç kuşkusuz ki UNDP’nin, Dünya Bankasının ve BM’lerin yoksulluk sorunu ile mücadele kapsamında yaptığı çalışmalar etkili olmuştur. Türkiye açısından yayımlanan veriler incelendiğinde 2009 yılında 12,6 olan kadın işsizlik oranının 2018 yılında 13,6 seviyelerinde olduğu görülmektedir. Bu durum dünya genelinde azalan kadın işsizlik oranlarına rağmen Türkiye’de kadın işsizliğinin yıllara göre artış eğilimi gösterdiğini kanıtlamaktadır. Ayrıca ülkemiz açısından kadınların iş gücüne katılma isteklerinin artmasına karşın piyasa şartlarında dolayı iş bulmakta zorluk yaşadıklarını göstermektedir.

Türkiye’de çalışanların birçoğu küçük işletmelerde istihdam edilmektedir. Avrupa Komisyonu’nun 2013 Türkiye ilerleme raporunda ifade edildiği üzere, Türkiye’deki iş gücünün büyük bir bölümü (%40) yüksek düzeydeki kayıt dışı istihdam ve bu tür düzenlemelerin yeterince uygulanmaması sebebiyle tam kanun koruması altında bulunmamaktadır. Raporun tespit ettiği ortak sorunlar “fazla mesai ödemesi olmadan uzun saatler çalışma, haftalık izin günlerine saygı gösterilmemesi, haksız işten çıkarmalar ve yıllık izin kullanma ve kıdem tazminatından faydalanma konusundaki sınırlandırmalardır”(Avrupa Komisyonu, 2013a:39).

Ülkemizde kadınların istihdama katılımları ekonomik faaliyetler açısından incelendiğinde de, kadınların %57,6’sının hizmet sektöründe, % 26,8’nin tarım sektöründe ve % 14,7’sinin sanayi sektöründe faaliyet göstermektedir. Ayrıca işte sigorta ve kayıtlılık durumu da yine cinsiyetler bağlamında da oldukça adaletsiz bir sistemin varlığından söz edilmektedir. Tarımda yaklaşık olarak aynı sayıda çalışan erkek ve kadın bulunmasına karşın kayıtlılık oranında büyük bir farklılık söz konusu; tarımda çalışan kadınların %93,7’si kayıt dışı çalıştırılırken, erkeklerin ise %76,4’ü kayıt dışı çalıştırılmaktadır.

Türkiye’de kayıt dışı çalışma tüm sektörlerde genellikle kadınlarda daha yaygındır. 2018 yılında tarımda çalışan kadınların %93,7’si tarımda kayıt dışı ücretsiz aile işçisi olarak çalışırken, kadınların özellikle kırsal alanlarda olmak üzere resmi istihdama erişiminin teşvik edilmesi gerekmektedir. Kadın haklarının ve cinsiyet eşitliğinin güvence altına alınmasını sağlayacak yasal çerçeveler halihazırda mevcuttur. Bu sebeple Türkiye “*gerekli mentalite değişiklikleri ile birlikte, kanunları sosyal, ekonomik ve siyasi gerçekliğe dönüştürmek için sürekli olarak çaba harcamalıdır*” (Füle, 2013). Aksi halde işsizlik belirgin bir problem olarak var olmaya devam edecektir.

Başka bir politika ise, mikro kredi vb. uygulamalarla kadın yoksulluğuna son verilmesi amacıyla yapılan uygulamalardır. Fakat tüm çabalara karşın, yoksulluk ile birlikte kadın yoksulluk oranında da bir artış söz konusudur. BM'ye göre yalnızca 2008 ekonomik krizinden sonra, birçoğu kadın ve çocuk olmak üzere yaklaşık 200 milyon kişi yoksullaşmıştır. Yoksulluk her ne kadar Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlarca 21. yüzyıldaki “*en büyük meydan okuyuş*” olarak ifade edilse de (Kacowicz, 2001: 4; 2006: 2) ve “*yoksullukla mücadele ”Birleşmiş Milletlerce “Hayırseverlik Değil Yükümlülük”* olarak ilan edilse de, aradan geçen yıllarla beraber öngörülen Kalkınma Hedefleri'nin gerçeklikten uzak olduğunu göstermiştir. Bu durum, yoksullukla mücadele sürecinde yeni politikaların oluşturularak kadın yoksulluğu gibi konuların özel önem kazanması gerektiğini göstermektedir.

Kadın istihdamıyla doğrudan ilgili Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ÇASGEM) ve bakanlığa bağlı bulunan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) ve Devlet Personel Başkanlığı (DPB) arasında koordinasyonun ve bunlar arasında uyumluluğun sağlanması için bir üst kurulun bulunması problemlerin çözülmesi sürecine katkı sağlayacaktır. Kadın istihdamına ilişkin mevzuat hazırlanırken kadın istihdamı alanında çalışan uzmanların komisyonlarda bulunması sorunun çözümünde daha fazla etki sağlayacaktır. Söz konusu sorun günümüzde de ciddi biçimde sürmektedir. Kurumlar arasında mutlaka kadının yoksullaşmasını önleyecek istihdam politikalarına ilişkin koordinasyonun sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA:

ACCION International, *Our History*, <https://www.accion.org/about/> Erişim Tarihi:15.12.2019

Açıkgöz, R. (2010). Kadın Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme. *Yardım ve Dayanışma*. 1(2). 45-60.

Açıkgöz, R. ve Yusufoglu, Ö. Ş. (2012). Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları. *İnsan Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 76-117.

Akgül, A. (2011). *Türkiye’de Mikro Kredi Uygulaması*. Türkiye İsrافی Önleme vakfı. <http://www.israf.org/indir/mikrokredi.pdf> Erişim Tarihi: 05.01.2020.

Akın, A. (2007). Toplumsal Cinsiyet (Gender) Ayırıcılığı ve Sağlık, *Toplum Hekimliği Bülteni*. 26(2), 1-9.

Aksan, G. (2009). *Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

Aktan, C. C. ve İ. Y. Vural. (2002). *Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri* (1-32). C.C. Aktan (Ed.), *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*. Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.

Aktaş,G. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Gelir Dağılımı, Yoksulluk Ve Sosyal Politikaların Evrimi*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Aldemir, Ç. (2016).*Kadının Görünmeyen Emeginin Görünür Kılınması: Ev İçi Emegın Ücretlendirilmesi*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Alican, A. ve Gül, S. (2008). İnsan Hakları Bağlamında Sendikalarda Cam Tavan: Bir Alan Araştırmasının Düşündürdükleri. *İnsan Hakları Yıllığı*. 26, 59-77.

Altınöz, Utku (2015). Mikro Kredilerinin Kadın İstihdamı ve Kalkınmaya Etkileri: Türkiye Örneği. *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*. 3(1), 7-14.

Anette Alstadsæter, et al., *Tax Evasion and Inequality*, NBER Working Paper, No. 23772, 2017.

Arabacı, B. (2015). *Toplumsal Cinsiyet Rollerinde Cinsiyete Dayalı İş Bölümü ve Çalışan Kadın*. G. Ağrıdağ (Ed.), *Türkiye’de Dünyada Kadın Araştırmaları*, (50- 54), Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana.

Arpacıoğlu, Ö. (2012). *Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gaziantep.

Arpacıoğlu, Ö. ve M. Yıldırım. (2011). Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*. 4(2). (60-76).

Avşar Kurnaz, Ş. (2007). Çocuk Yoksulluğu. *Aile ve Toplum*. 3(12). (47-55).

Aytaç, Ömer. (2009). “Kent, Yoksulluk ve Sosyal Şiddet”, *Uluslararası Yoksulluk Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Beyyap Yayınları, İstanbul . C.1

Balkız, Ö. ve Öztürk, E. (2013). Neo-Liberal Gelişme Anlayışı ve Kadın: Mikro Finans Uygulamaları Kadınları Güçlendiriyor mu? *Mediterranean Journal of Humanities*. 3(2), 1-21.

Baş, K. (2009). Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1). (49-70).

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (2009). Kentleşme Şurası, Kentsel Yoksulluk. *Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu*. (7). Ankara.

Bayraktutan, Y.ve Akatay, M. (2012). Kentsel Yoksulluk ve Mikro Finansman: Kocaeli Örneği. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (24), 1-34.

Beken, H. G. (2006). *Yoksulluk Olgusuna Kavramsal Bir Bakış*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Bildirici, Z.. (2011). *Avrupa Birliği'nde Yoksullukla Mücadele ve Türkiye'nin Uyum Sürecindeki Yeni Uygulamalar*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Bilen, M. ve M. Çalışır. (2013). Türkiye'de Yoksulluk Tuzağının Politik Belirleyicileri, *Akademik İncelemeler Dergisi*. 8(1). (321-345).

Boylu, A. ve Öztop, H. (2013). Tek Ebeveynli Aileler: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Sosyoekonomi*, (1), 207-220.

Bozkaya, Gülferah (2013). Kadınların İşgücüne Katılımını Belirleyen Faktörler: Türkiye Üzerine Bir Analiz. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 3(5), 69-89.

BRAC Annual Reports (2017). Expanding the Financial Choices of People Living in Poverty. *BRAC Communications*. AR17, 1-112.

Bradshaw S. Ve Linneker B. (2003). *Challenging Women's Poverty* <http://www.progressio.org.uk/sites/default/files/Challenging-womens-poverty.pdf> Erişim Tarihi: 29.09.2019

Brigitte Rohwerder. (2014). *The Impact Of Conflict On Poverty*, Helpdesk Research Report, GSDRC. s. 1-2.

Buvinic M. (1998). *Women in Poverty: A New Global Underclass*, [http://www.eif.gov.cy/mlsi/dl/genderequality.nsf/0/12D2A22FAC60DA74C22579A6002D950A/\\$file/womeninpoverty.pdf](http://www.eif.gov.cy/mlsi/dl/genderequality.nsf/0/12D2A22FAC60DA74C22579A6002D950A/$file/womeninpoverty.pdf) Erişim Tarihi: 11.10.2019

Chant S(2003). *Female Household Headship and the Feminisation of Poverty: Facts fictions and fowards strategies*, New Working Paper Series 9, Gender İnstitute London School of Economics

Chen, M. Alter (2001). Women in the Informal Sector: A Global Picture. *The Global*

Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (2018). *İstihdamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması*, 1. Basım, CEİD Yayınları, (5), Ankara.

Coşkun, M. N. (2005). Türkiye’de Yoksulluk: Bölgesel Farklılıklar ve Yoksulluğun Profili (181-198). *Bölgesel Gelişme Stratejileri ve Akdeniz Ekonomisi*. H. Erhat (Ed.). Ankara.

Coşkun, S. ve M. Tireli. (2008). *Avrupa Birliğinde Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve Türkiye*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Council of Europe (2014). Council of Europe Gender Equality Strategy 2014-2017. *Council of Europe*.

Çakır, Ö. (2008). Türkiye’de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. (31), 25-47.

Çamur Duyan, G. (2010). Yoksulluğun Kadınlaşması: Altındağ Örneği. *Aile ve Toplum*, 6 (22). (19-29).

Çavuşoğlu, B. (2011). Türkiye’de Çalışan Yoksulluğunun Genel Görünümü (A General Overview of In-Work Poverty in Turkey). *Sosyal Güvençe Dergisi*. 1 (1). (22-33).

Çebi, Ç. (2019). *Türkiye’de Kadın Yoksulluğu Mücadele Politikaları, Uygulama ve Öneriler*. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon.

Çetinkaya, E. ve Yıldırımaltı, S. (2012). İnsana Yakışır İş Bağlamında Türkiye İşgücü Piyasasında Kadınların Durumu. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*. (24), 153-172.

Çiğdem, Ç. (2019), *Türkiye’de Kadın Yoksulluğu: Mücadele Politikaları, Uygulama ve Öneriler*, Mayıs.

ÇSGB (2017), *Ulusal İstihdam Stratejisi 2014 – 2023 ve Eylem Planları 2017-2019*, Ankara.

Dağdemir, Ö. (1999). Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluğun Analizi: 1987-1994. *Hacettepe İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 17 (1). (23-40).

Daly, M. (1989). *Women and Poverty*, Attic Press, in Conjunction With the Combat Poverty Agency, Dublin.

Dansuk, E. (1997). *Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla Ölçülmesi*. (Yayınlanmış Uzmanlık Tezi) Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Ücretler ve Gelirler Dairesi Başkanlığı. Ankara.

.

Dayıoğlu, M. (2007). Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu: Ölçüm Yöntemleri ve Yoksulluğun Belirleyicileri. *TİSK Akademi*. 2 (3). (83-105).

Délice Williams, “What are the Causes of Poverty?”, 2016, <https://borgenproject.org/what-causes-global-poverty/> Erişim Tarihi: 25.09.2019.

Demirtaş Madran, H. A. (2012). *Sosyal Kimlik ve Ayrımcılık. Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. (73-85).

Dinçoflaz, (2009). *Kentteki Kadının Yoksulluğu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nün Kadın Yoksulluğuyla Mücadele Politikaları*, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Genel Müdürlüğü.

DPT (2007). Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Dokuzuncu Kalkınma Plan. Nr: DPT: 2742, Ankara.

DPT,(2010). Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.

DPT. (2001). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara.

Dumanlı, R. (1996). Yoksulluk ve Türkiye’deki Boyutları. Ankara: Hayat Yayıncılık.

Durgun, Ö. (2011). Türkiye’de Yoksulluk ve Çocuk Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*. 6 (1). (143-154).

Ecevit, Y. (2003). Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir?. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*. 25 (4). (83-88).

Erbaydar, N.P., vd. (2019). Afet Mevzuatının Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi, *Paradigma Akademi*, Ocak, Çanakkale.

Erdem, T. (2006). *Feodaliteden Küreselleşmeye Temel Kavramlar ve Süreçler*. Ankara: Lotus Yayınevi.

Erdoğan, N. (Ed.) (2007). *Yoksulluk Halleri: Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Erdut, T. (2005). İşgücü Piyasasında Enformelleşme ve Kadın İşgücü. *Çalışma ve Toplum*. c. 3, 11-49

Erol, N. (2006). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

Ersoy, M. ve Şengül, T. (2002). Kente Göç ve Yoksulluk- Diyarbakır Örneği, *ODTÜ Yayınları*, Ankara.

Erşen, U. B. (2006), *Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Denetim Mekanizması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eurostat (2016). Sustainable Development in the European Union. *Publications Office of the European Union*, Luxembourg.

Fidan, F. Z. (2009). Kadın Yoksulluğu-Yoksulluğun Kadınlaşması. *Uluslararası Yoksulluk Sempozyumu (1-3 Şubat 2008, İstanbul) Bildirileri*. 2. (384-399).

Friedmann, J. (2009). *Yoksulluğu Yeniden Düşünmek; Yetkilendirmek ve Yurttaşlık Hakları*, Doğu-Batı Düşünce Dergisi, Yıl:4 Sayı:17, Ankara.

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, <http://www.gap.gov.tr/cok-amacli-toplum-merkezlerisayfa75.html> Erişim Tarihi:11.010.2019.

Gediklioğlu, G. (2015). *Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele: Biga Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Genç, Y. ve Y. Adıgüzel. (2011). Yoksullukla Mücadelede Önemli Bir Paradoks: Yoksulluk Kültürü. 7. *Ulusal Sosyal Hizmetler Kongresi (15-16 Nisan 2011, Ankara), Bildirileri*. (1-14).

Gerşil, G. (2015). Küresel Boyutta Yoksulluk ve Kadın Yoksulluğu. *Yönetim ve Ekonomi*. 22 (1). (159-181).

Gökçimen, S. (2008). Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi. *Yasama Dergisi*. 10. 5-55.

Gökkaya, V. (2014). Cam Tavan, Kadın ve Ekonomik Şiddet. *The Journal of Academic Social Science Studies*. 26, 371-383.

Gökulu, G. ve Furat, M. (2013). Türkiye’de Kadınla İlgili Kalkınma Politikalarının ve Projelerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 8 (8), 1895-1913.

Gül, H. ve C. Ergun. (2003). Mutlak Yoksulluk ve Nedenleri: Ankara Örneği. (389-401). *Yoksulluk*. 1. İstanbul.

Gül, S. (2005). Türkiye’de Yoksulluğun Kadınlaşması. *Amme İdaresi Dergisi*. 38(1), 25-45.

Gül, S. vd. (2017), Morçatı ve Şefkat-Der Örneğinde Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Sivil Toplumun Rolü. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (42), 199- 226.

Güler, B. (2011), Yoksullukla Mücadelede Sosyal Girişimcilik: Ashoka Üyelerinden Sosyal Yenilikçi Örnek Uygulamalar *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 13(3), 79-111.

Günday, P. (2011), Ekonomik Kalkınmada Kadın’ın Önemi ve Katkısı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Gündoğan, N. (2008). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele. *ASOMEDYA (Ankara Sanayi Odası Dergisi)*. Ocak-Şubat. (42-56).

Güneş, S. (2009). *Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulamaları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Proje Destekleri*. Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.

Gürsel, S. Uysal, G. ve Acar, A. (2011). Toplumsal Değerler Kadınların İşgücüne Katılmalarına Engel. *Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomi ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi Araştırma Notu*:11/115.

Hatıpler, M. ve Aytaç, A. (2011). *Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluğun Özgü Yapısı ve Yoksullukla Mücadele*, Kriter Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul.

ILO (2016). Women At Work, First Published. *International Labour Organization, Geneva*.

ILO (2018). Women and Men in the Informal Economy: A Statistical Picture *Third Edition, First Published, International Labour Organization. Geneva*.

ILO Türkiye Ofisi, Eşitlik ve Ayrımcılık, <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/equalitydiscrimination/lang--tr/index.htm> Erişim Tarihi: 10.04.2019.

ILO Türkiye Ofisi, *Programlar ve Projeler*. https://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_380372/lang--tr/index.htm Erişim Tarihi: 07.04.2019.

ILOSTAT, *Employment, 2017* <https://www.ilo.org/ilostat> Erişim Tarihi: 25.12.2019.

IMF, “Causes and Consequences of Income Inequality: A Global Perspective”, *IMF Staff Discussion Note* 15/13 June 2015

Işık, O. ve M. Pınarcıoğlu. (2005). *Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.

İbrişim, N. (2008). *Yoksulluk, Yoksulluğun Ölçülmesi ve Türkiye Üzerine Analizi*, Çukurova Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, Adana.

İncedal, G. (2013). *Türkiye’de yoksulluğun boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi, ISBN: ISBN: 978-605-4628-66-7.

İŞKUR, Projeler. <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/uluslararası-iliskiler-ve-projeler/projeler/> Erişim Tarihi: 07.03.2019.

Kabakçı, E. ve G. Günsoy. (2012). Mikro Kredinin Kadın Yoksulluğunu Azaltmadaki Rolü ve Eskişehir Uygulaması. *Türkiye Ekonomi Kurumu (TEK) 3. Uluslararası Ekonomi Kongresi (1-3 Kasım 2012) Bildiri Kitabı*. (1-36).

Kabaş, T. (2014). *Türkiye’de Yoksulluk ve Gelir Dağılımı*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.

Kabeer, N. (2014). Violence against Women as Relational’Vulnerability: Engendering. *The Sustainable Human Development Agenda*.

Kadın Dayanışma Vakfı, *Kadın Danışma Merkezimiz* <http://kadindayanismavakfi.org.tr/kadindanisma-merkezimize-basvurabilirsiniz/> Erişim Tarihi: 13.04.2019.

Kadın Dostu Kentler. *Hibe Programı*. <http://www.kadindostukentler.com/hibeprogrami.php> Erişim Tarihi: 12.04.2019.

KAGİDER (2006), *Cinsiyet Eşitliği Yolunda Yerel Politikalar Raporu*, 1. Baskı,

Kahraman, F. (2010). *Çalışan Yoksulların Haklar İronisi: Metalaştırılmış Çalışanlar*. II. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu (4-6 Kasım 2010), Bildiriler Kitabı. Denizli. (153-170).

Kahraman, F. (2011). *Yoksulluğun Değişen Yüzü Çalışan Yoksullar: İstanbul Sancaktepe Kemal Türkler Mahallesi Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.

Kahraman, F. ve S. Sallan Gül. (2015). Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu: Gaziantep Üzerine Bir Araştırma. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1. (339-366).

Kalaycıoğlu, S. (2003). Kadın Yoksulluğu Nasıl Anlaşılmalı, G. Erdost (Ed. G. Erdost), *Türkiye İnsan Hakları Hareketi Konferansı*. ss. 286-294. Ankara.

Kalkınma Bakanlığı (2013). *Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018*. Ankara.

KAMER. *Biz Kimiz, Nasıl Başladık, Çalışmalarımız, İlkelerimiz*
http://www.kamer.org.tr/icerik_detay.php?id=270 Erişim Tarihi: 14.01.2020.

KAMER. *Kadın Girişimciliği*.
http://www.kamer.org.tr/icerik_detay.php?id=181 Erişim Tarihi: 14.09.2019.

Kapar, R. (2010). *Türkiye’de Çalışan Yoksullar*. Aso Dosya (Ankara Sanayi Odası Yayın Organı). Kasım-Aralık. (52-63).

Karabıyık, İ. (2012). Türkiye’de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 32(1), 231-260.

Kardam, F. ve İ. Yüksel. (2004). Kadınların Yoksulluğu Yaşama Biçimleri: Yapabilirlik ve Yapabilirlikten Yoksunluk. *Nüfusbilim Dergisi* (Turkish Journal of Population Studies). 26 (45-72).

Kaya, Z. (2012). *Türkiye’de Yoksulluk Analizi: Bir Probit Model Uygulaması*. İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı.

Kaya, Zeynep (2011). “*Türkiye’de Yoksulluk Analizi: Bir Probit Model Uygulaması*”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

KEDV. *Ekonomik Güçlendirme*. <https://www.kedv.org.tr/ekonomik-guclendirme> Erişim Tarihi: 17.09.2019.

KEDV. *Güçlendirme ve Kooperatifleşme*. <https://www.kedv.org.tr/guclendirme-vekooperatiflesme> Erişim Tarihi 15.09.2019.

KEİG ((2015). *Türkiye’de Kadınlar Sosyal Güvenliğin Neresinde? 5510 Sayılı SSGSS Kanunu’nun Toplumsal Cinsiyet Açısından Analizi*. 1. Basım. KEİG Yayınları Dizisi. İstanbul.

KEİG (2015). *Türkiye’de Kadın Kooperatifleşmesi: Eğilimler ve İdeal Tipler*. Birinci Basım, KEİG Yayınları Dizisi. İstanbul.

Kılıç, S. (2013). Çevre Sorunları ve Yoksulluk. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*. 5 (1). (9-20).

Klasen, S. and F. Lamanna (2009). The Impact of Gender Inequality in Education and Employment on Economic Growth: New Evidence for a Panel of Countries. *Feminist Economics*, 15(3). 91-132.

KSGM. *Projelerimiz* <https://ailevecalisma.gov.tr/ksgm/faaliyetler/projelerimiz/> Erişim Tarihi: 18.09.2019.

Kulaksız, Y. (2014) , Yoksulluk Bağlamında Çocuk İşgücü *Çalışma Dünyası Dergisi* :5 (97)

Kuyurtar, E. (2003). Mutlak Yoksulluğa İlişkin İki Etik Yaklaşım. *Yoksulluk*. (1). (111-123).

Kümbetoğlu, B., (2002). *Afet Sonrası Kadınlar ve Yoksulluk, Yoksulluk. Şiddet ve İnsan Hakları*, (Ed: Y. Özdek), Ankara: Todaie Yayınları, s.129-142.

L. S. (2003). Yoksulluğun Önlenmesinde Sivil Toplumun Rolü ve Gönül Kuşağı Derneği, *Yoksulluk Sempozyumu, İstanbul: Deniz Feneri Yay.*, Cilt 3.

Lockwood, N. (2004). The Glass Ceiling: Domestic and International Perspective”, Society for Human Resource Management, United States America. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.470.6766&rep=rep1&type=pdf>

Erişim Tarihi: 12.11.2019.

Lordoğlu, K. ve M. Aslan. (2012). Türkiye İşgücü Piyasalarında Etnik Bir Ayrımcılık Var mıdır?. *Çalışma ve Toplum*. 2. (117-146).

Löfström, A. (2009). Gender Equality, Economic Growth and Employment. *Swedish Ministry of Integration and Gender Equality*. Sweden.

Martens, P. vd. (2015). New Directions in Globalization Indices. *Globalizations*, Vol 12, No 2, pp. 217 – 228.

Maxwell, Simon, (2000). Developing the Consensus. *New Economy*, Vol. 7, Issue 4, s.210-13.

Memiş, H. (2014). Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*. 5 (1). (144-161). <http://ingev.org> Erişim Tarihi 08.07.2019

Metin, B. (2015). Gelecek Nesillerin Yaşam Fırsatları İçin Ciddi Bir Tehdit: Çocuk Yoksulluğu. *Sosyal Güvenlik Dergisi*. 5 (2).(166-188).

Metin, Ş. (2011). *Kayıt Dışı İstihdam ve Esnek Üretim Sürecinde Kadın Emeğinin Durumu: Türkiye’de Ev-Eksenli Çalışma*., Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık.

OECD Data (2014). (<https://data.oecd.org/inequality/violence-against-women.htm#indicator-chart>).

OECD Data. (2017). <https://data.oecd.org/inequality/women-in-politics.htm> Erişim Tarihi: 19.12.2019.

OECD.Stat. (2017). <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=54752> Erişim Tarihi: 19.12.2019.

Okumuş, H. Ş. (2010). *Dünyada ve Türkiye’de Mikro Finansman ve Yoksulluğun Azaltılması Teori ve Uygulamalar*. İstanbul: İTO Yayınları.

Okurkan Bursal, M. (2010). *Yoksullukla Mücadelede Dünya Bankasının Rolü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sivas.

Onat, Ü. (2003). Yoksulluk ve Sosyal Hizmet. *Yoksulluk*. 2. (8-21).

OPAAW (2008). Women’s Role in the Development of OIC Member States. *OIC Plan of Action for the Advancement of Women Arab Republic of Egypt*.

OXFAM. (2016). “An Economy for the 1%”, *Oxfam Briefing Paper*, No. 210.

Öğüt, A. (2006). Türkiye’de Kadın Girişimciliğin ve Yöneticiliğin Önündeki Güçlükler: Cam Tavan Sendromu. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*. 1(1), 56-78.

Ökten, Z. ve T. Kale. (2009). Türkiye’de Bölgesel Yoksulluğun Yapısı ve Yoksulluğa Karşı Politikalar. *Amme İdaresi Dergisi*. 42 (3). (59-91).

Önder, N. (2013). Türkiye’de Kadın İşgücünü Görünümü. *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi* 1(1), 35-61.

Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye’de Kadın ve Eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. Sayı: 33, Temmuz-Aralık s. 95-104.

Özdemir, M. (2008). Eğitim Yönetiminde Yerelleşme Siyasetleri. *Amme İdaresi Dergisi*, 41(3), 153-168.

Özey, R. (2003). *Yoksulluk Coğrafyası*. Yoksulluk Sempozyumu Kitabı (Cilt: 1, ss. 134-147).

Özpınar, E., ve Koyuncu, E. (2016). Türkiye’de İnsani Gelişmişlik İller Arasında Nasıl Farklılaşıyor? 81 İl İçin İnsani Gelişmişlik Endeksi, <http://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/4074> Erişim Tarihi: 25.12.2019.

Öztornacı, B. ve P. Veziroğlu. (2012). *Küreselleşme ve Türkiye’de Kırsal Yoksulluk*. 10. *Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi (5-7 Eylül 2012, Konya) Bildirileri*. (290-298).

Öztürk, M. ve B. I. Çetin. (2009). Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar. *Journal of Yasar University*. 3 (11). (2661-2698).

Öztürk, Ş. (2008). Kırsal Yoksulluk ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları (Rural Poverty and Neo- Liberal Economy Policies). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal of International Social Research)*. 1 (5). (605-634).

Paker, M. (2012). *Psikolojik Açıdan Önyargı ve Ayrımcılık*. (41-52). Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar. İstanbul.

Pearce, D. (1978). The feminization of poverty: Women, work, welfare, *The Urban & Social Change Review*, 11(1– 2), 28–38.

Peker, E. ve Kubar, Y. (2012). Türkiye’de Kırsal Kesimde Kadın İstihdamına Genel Bir Bakış. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 14 (2) 173-188.

Pire, Ö. (2011). *Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Uygulanan Sosyal Politika Programları: Isparta İli Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.

Rao, J. M. (2009). Çeşitlilik, Eşitlik ve Kalkınma. *Uluslararası Yoksulluk Sempozyumu (1-3 Şubat 2008, İstanbul) Bildirileri*. 1. (57-82).

Rodriguez, H. (1992). Household composition, employment patterns, and income inequality: Puerto Ricans in New York and other areas of the U.S. mainland. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences* 14:52-75.

Rodriguez, L. (1994), “*Housing and Household Survival Strategies in Urban Areas: A Case Study of Solanda Settlement, Quito, Ecuador*”, F.Meer (Der.), *Poverty in 1990s: The Responses of Urban Women*, UNESCO and International Social Science Council:Paris, 135-150.

Roy, Kevin (2001), *Coping With Poverty: The Social Contexts of Neighborhood, Work and Family in The African Community*, *Social Service Review*, 75 (4), 688-692.

Samımı, P. (2012). A Critical Review on Synthetic Globalization Indexes. *International Journal of Fundamental Psychology and Social Sciences*, Vol 2, No 1, pp. 28 -31.

Sarisoy, İ. ve S. Koç. (2010). Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi. *Maliye Dergisi*. (158). (326-348).

Sektörel Analiz, İş, Güç. *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*. 10(2), 1-16.

Selek Öz, C. ve S. Yıldırım alp. (2009). Türkiye’de Kentsel Yoksullukla Mücadelede Sosyal Belediyeciliğin Rolü. *I. Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu* (22-23 Ekim 2009, Antalya) Bildirileri.(453-463).

Selim, R. (2001). Türkiye’de Bir Gelir Dağılımı Eşitsizliği Olgusu Olarak Yoksulluk. *İktisat Dergisi*. Ekim-Kasım. (35-38).

Serinikli, N. (2016). Kadın Yoksulluğunu Önlemede Girişimciliğin Önemi: Kadın Kooperatifleri ve Mikro Kredi Uygulamaları. *Balkan Journal of Social Sciences /Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*.

Seyyar, A., (2003). Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele, Bilgili, A.E, Atlan, İ., (eds.), *Yoksulluk Sempozyumu*, (38–69), Cilt I, İstanbul, Deniz Feneri Derneği Yayınları.

SYGM, *Programlarımız*. <https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/> Erişim Tarihi: 16.01.2020.

Şahin, A. (2012). *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından Yardım Alanların İşgücüne Katılımlarının Ölçülmesi: Gebze Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yalova.

Şahin, T. (2010). Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi. *Yardım ve Dayanışma*. 1(2). (71-80).

Şener, Ü. (2009). *Kadın Yoksulluğu*, Tepav Yayınları Ankara

Şener, Ü. (2009). *Kadın Yoksulluğu*,.Tepav Yayınları. Ankar.a

Şener, Ü. (2012). *Kadın Çalışmalarında Sosyal Etki Analizi: Amasya Örneği*, Tepav Yayınları Ankara.

Şenses, F. (2006). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Şenses, F. (2014). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Şenses, F.(2001). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İletişim Yayınları.

Şenses, F.(2017). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İletişim Yayınları, 8. Baskı İstanbul.

Şenses, Fikret (2001), *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk* 1. Baskı: İletişim Yayınları, İstanbul.

Talas, M. ve M., Bildirici, S., (2016). *Farklı Yönleriyle Küreselleşme*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

Taş, Y. ve S. Özcan. (2013). Türkiye’de İç Göçün Yoksulluğa ve İstihdama Etkileri. *International Conference on Eurasian Economies: Büyüme ve Gelişme*. III. (289-298).

TBMM, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.
Dagilim Erişim Tarihi: 15.12.2019.

Tekelioğlu, S. ve Örtlek, M. (2013). Türkiye’de Siyaset ve Kadın. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*. 5(2). 278-28.

Temiz, H. E. (2008). Dünyada Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri. *Çalışma ve Toplum*. 2. (61-100).

Topgöl, S. (2013). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması. Cumhuriyet Üniversitesi. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 14 (1). (277-296).

Tsakoglou, P. (1990). Aspects of Poverty in Greece. *Review of Income and Wealth*, 36, 4, 381- 402.

TÜİK, *Konularına Göre İstatistikler, İstihdam, İşsizlik ve Ücret, İşgücü İstatistikleri, İşgücü İstatistikleri Dönemsel Sonuçları* http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007 Erişim Tarihi:25.12.2019.

TÜİK, *Konularına Göre İstatistikler, İstihdam, İşsizlik ve Ücret, İşgücü İstatistikleri, İstatistiksel Tablolar, İşgücü İstatistikleri Dönemsel Sonuçları, 2014 ve Sonrasına İlişkin Sonuçlar* http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007 Erişim Tarihi:25.12.2019.

TÜİK, *Veri Tabanları, Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri, İstatistiksel Tablolar, Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri Minimum Seti*, 2018 (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 Erişim Tarihi:25.12.2019).

TÜİK, *Veri Tabanları, Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri, Ekonomik Yapı, Üretim Faaliyetlerine Katılım ve Kaynaklara Erişim, Cinsiyete Göre Ücretli İşlere ve Ücretsiz Ev İşlerine Harcanan Ortalama Faaliyet Süresi* http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 Erişim Tarihi:25.12.2019.

TÜİK, *Veri Tabanları, Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri, İstatistiksel Tablolar, Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri, Yoksulluk, Hanehalkı Fertlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları, Türkiye* http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 Erişim Tarihi:25.12.2019.

TÜİK, *Veri tabanları, Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri, İstatistiksel Tablolar, Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri, Siyasal Yaşam, 2012-2018*, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 Erişim Tarihi:25.12.2019.

TÜİK, *Veri tabanları, Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri, İstatistiksel Tablolar, Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri, Seçilmiş Meslekler, Yönetici Pozisyonlarındaki Bireylerin Cinsiyete Göre Dağılımı, 2012-2018* http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 Erişim Tarihi:25.12.2019.

Türk Tabipler Birliği (2008). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet, Kadın ve Sağlık. http://www.ttb.org.tr/haberarsiv_goster.php?Guid=667237c4-9232-11e7-b66d-1540034f819c Erişim Tarihi:29.12.2019.

Türk, T. ve H. Ünlü. (2016). Yoksullukla Mücadele Politikaları: 2000 Sonrası Türkiye Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. 7 (14). (92-104).

Türkiye Grameenbank Mikrofinans Programı (2018). *Dar Gelirli Kadınlara Yaklaşık 800 Milyon Liralık Mikrokredi*. <http://www.tgmp.net/tr/haber/dar-gelirli-kadinlara-yaklasik-800-milyonliralik-mikrokredi./303/> Erişim Tarihi:29.12.2019.

TÜSİAD ve KAGİDER (2008). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri, *TÜSİAD ve KAGİDER*, İstanbul.

Uçar, C. (2011). *Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri*. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Ankara.

Uğur, S. (2006). Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Artan Önemi. 3. *Uluslararası STK’lar Kongresi Bildiriler Kitabı* (285- 289).

Ulutaş, Ünlütürk Ç. (2009). Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek, *Çalışma ve Toplum*, 2009/2, ss.25-40.

Ulutaş, Ünlütürk Ç. (2009). Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek. *Çalışma ve Toplum*. 2009/2, ss.25-40.

UN WOMEN, (2015). The Beijing Declaration and Platform for Action Turns 20. *UN WOMEN*. New York.

UNDP (2001), *Human Development Report 2001: Making New Technologies Work for Human Development*, New York: Oxford University Pres, 2001, www.undp.org/hdr2001

UNDP (C), www.hdr.undp.org Erişim Tarihi:09.09.2019.

UNDP (I), 2016: *Support To The Implementation Of Sustainable Development Goal1: Poverty* <http://www.tr.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/sustainable-development-goals/undp-support-to-the-implementation-of-the-2030-agenda/> Erişim Tarihi: 25.09.2019

Unesco *Institute for Statistics*, July, 2017 (Unesco İstatistik Enstitüsü, Temmuz, 2017 http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/fs45-literacy-rates-continue-risegeneration-to-next-en-2017_0.pdf Erişim Tarihi:25.12.2019.

UNFPA, *Dünyada UNFPA*, <http://www.unicankara.org.tr/language/tr/bm-sistemi-bmturkiye/#> Erişim Tarihi:28.12.2019.

UNICEF (United Nations Children's Fund). (2014). *Ending Child Marriage: Progress and Prospects*. New York.

United Nations (2003). The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women and its Optional Protocol. *Inter- Parliamentary Union, Switzerland*. http://www.ipu.org/PDF/publications/cedaw_en.pdf Erişim Tarihi:27.12.2019.

Uyan Semerci, P. (2012). *Ayrımcılık Bağlamında Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. (189-198)*. Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar. İstanbul.

Uzun, A. M. (2003). Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 4 (2). (155-173).

Üsküdar, R. (2008). *Türkiye’de Kentsel Yoksulluk*. <http://blog.milliyet.com.tr/turkiye-de-kentsel-yoksulluk/Blog/?BlogNo=118376> . Erişim tarihi 07.09.2019.

Üstünel, A. vd. (2017). Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede “İyi” Uygulamalar. *Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı*. İstanbul.

WB, www.archive.org. Erişim Tarihi: 03.10.2019

Wilson G. (1996). Toward a Revised Framework for Examining Beliefs about the Causes of Poverty. *The Sociological Quarterly* 37(3), s. 413-428.

Wirth, L. (2001). *Women in Management: Closer to Breaking Through the Glass Ceiling?*. Martha Fetherolf Loutfi (Ed.), *Women, Gender and Work*, 1. Baskı içinde (239-249) International Labour Organization, Geneva.

World Bank Group (2011). *Gender Equality as Smart Economics: World Bank Group Gender Action Plan. Four-Year Progress Report (2007-2010)*. 1-42. <http://documents.worldbank.org/curated/en/519961468325777020/pdf/617100BR0SecM20e0only0900BOX358354B.pdf>

World Bank, *Poverty Overview*, 2018 <http://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview> Erişim Tarihi:25.12.2019.

World Economic Form(WEF). 2015. *The Global Gender Gap Report 2015*. Geneva, Switzerland.

World Economic Forum, *The Global Gender Gap Report*, 2018

World Economic Forum, *The Global Gender Gap Report*, 2018 *: Kadın Oranı/Erkek Oranı

Yalçın, N. (2008). *Sivil Toplum Kuruluşları ve Yoksulluk*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Aydın.

Yanar, R. ve A. Şahbaz. (2013). Gelişmekte Olan Ülkelerde Küreselleşmenin Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkileri. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi *İİBF Dergisi*. 8 (3). (55-74).

Yaprak, Ş. (2015). *Türkiye’de Kadınların İş Yaşamındaki Durumunun Analizi*. Gülseren Ağrıdağ (Ed.), *Türkiye’de ve Dünyada Kadın Araştırmaları*, (490-495), Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana.

Yaylı, Hasan ve Eroğlu, Gülçin (2015). Yerel Katılım Bağlamında Türkiye’de Kadın Temsili. *International Journal of Science Culture and Sport*, 3, 504-524.

Yıldırım alp, S. ve A. Özdemir. (2013). Yapabilirlikten Yoksunluk Bağlamında Türkiye’de Kadın Yoksulluğu. *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*. 2 (4). (50-83).

Yıldız, M. Z. ve F. Alaeddinoğlu (2009). Öteki Kentin Öteki İnsanlarını Anlamak (Hakkâri’de Göç ve Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma). *Uluslararası Yoksulluk Sempozyumu (1-3 Şubat 2008, İstanbul) Bildirileri*. 1. (205-232).

Yılmaz, S. (2006). “*Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yoksullukla Savaşım Politikaları İçindeki Yeri: Eskişehir Örneği*”. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

Yusufoğlu, Ö. Ş. (2010). *Kadın Yoksulluğu Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Elazığ Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Yüceyılmaz, A. A. ve E. B. Sipahi (2009). Kentsel Yoksulluk Bağlamında Göç ve Kentsel Suç. *Uluslararası Yoksulluk Sempozyumu (1-3 Şubat 2008, İstanbul) Bildirileri*. 2. (457-473).

Zülfikar, B. Ş. (2010). *Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Yöntemleri: Katılımcı Bir Yaklaşımla Sosyal Riski Azaltma Projesi’nin Başarı Değerlendirmesi-Ankara İli Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://tuik.gov.tr> Erişim Tarihi: 03/10/2019.

<http://www.tr.undp.org>. Erişim Tarihi: 09.09.2019

<http://www.tr.undp.org>. Erişim Tarihi: 20.09.2019

<http://www.tr.undp.org>. . Erişim Tarihi: 09.09.2019

<http://www.tr.undp.org>. Erişim Tarihi: 20.009.2019

<http://www.brac.net/program/community-empowerment/> Erişim Tarihi:
25.12.2019

http://www.sewa.org/About_Us_History.asp Erişim Tarihi: 25.12.2019

http://www.sewa.org/Sewa_Services.asp Erişim Tarihi: 25.12.2019